

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ:
НАЦІОНАЛЬНИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ,
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІРИ**

Матеріали

науково-практичного круглого столу

(м. Суми, 27 січня 2023 року)

Суми
Сумський державний університет
2023

СКЛАД ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ:

Махінчук В. М., д-р юрид.наук, професор, заслужений юрист України, заступник директора з наукової роботи НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

Попович Т. Г., канд. юрид. наук, старший дослідник, учений секретар НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

Деревянко Б. В., д-р юрид. наук, професор, головний науковий співробітник відділу правового забезпечення ринкової економіки НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

Руденко Л. Д., канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки СумДУ;

Плотнікова М. В., канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства СумДУ;

Сікорська І. М., канд. наук з держ. упр., доцент, голова правління Української асоціації викладачів і дослідників європейської інтеграції;

Швагер О. А., канд. юрид. наук, асист. кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства СумДУ

*Видання рекомендоване до видання рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 6 від 08.02.2022 року)*

Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри : матер. науково-практичного круглого столу (Суми, 27 січня 2023 р.). – Суми : Сумський державний університет, 2023. – 150 с.

До збірника ввійшли тези доповідей та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, які брали участь у засіданні науково-практичного круглого столу «Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри», присвяченого актуальним питанням правового регулювання ринків фінансових послуг в Україні та Європейському Союзу й проведеного в рамках реалізації освітнього проекту «619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг», що реалізується за підтримки Виконавчого агентства ЄС з освіти та культури (напрямок Модуль Жана Моне програми Erasmus+).

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, що відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальності за будь-яке використання інформації, яка міститься в ній.

УДК 347.73:336.1(063)

© Сумський державний університет, 2023

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО.....	7
<i>Levkina R.V., Kotko Ya.M.</i> INSTITUTIONAL AND ORGANIZATIONAL MECHANISM OF ADAPTATION OF UKRAINIAN FINANCIAL LEGISLATION TO THE EU LEGAL SYSTEM.....	9
<i>Shvaher O.</i> FINANCIAL INCLUSION IN THE CONTEXT OF SDG.....	13
<i>Бабко Н.М., Мандич О.В</i> ДІДЖИТАЛ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ФІНАНСОВОГО ЗАХИСТУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ.....	16
<i>Бондар Ю. А.</i> ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ СФЕРИ НАГЛЯДУ ЗА ВІТЧИЗНЯНИМ СТРАХОВИМ РИНКОМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	24
<i>Борщенко В.В.</i> ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ СФЕРИ НАГЛЯДУ ЗА ВІТЧИЗНЯНИМ СТРАХОВИМ РИНКОМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	24
<i>Грицай А.А., Тверезовська І.С.</i> ЗАХИСТ ПРАВ ІНВЕСТОРІВ КРАУДФАНДИНГОВИХ ПРОЄКТІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА В УКРАЇНІ.....	27
<i>Гуцалюк О. М., Гаврилова Н. В.</i> ІНВЕСТИЦІЙНА СТРАТЕГІЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	31
<i>Даценко О. І.</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ШАХРАЙСТВУ З ПЛАТІЖНИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ У СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА ЄС.....	36
<i>Деменко К.Е.</i> ВАЛЮТНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ З ВАЛЮТНИМИ ЦІННОСТЯМИ.....	40

Денисенко С. І.
СУДОВА ПРАКТИКА СУДУ ЄС ЯК ОСНОВА
ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....43

Деревянко Б. В.
ПРО ПОПУЛЯРИЗАЦІЮ ДЕРЖАВОЮ КРИПТОВАЛЮТ
І КРИПТОМАТІВ СЕРЕД ГРОМАДЯН УКРАЇНИ.....47

Дмитренко Е.С.
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКУ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В
УКРАЇНІ: БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР.....51

Загола Т. М.
СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....55

Запорожченко А. В.
ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО
АРБІТРАЖУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: НЕОБХІДНІСТЬ ТА
СВІТОВІ ТРЕНДИ.....59

Зінченко Г. С.
СПІВРОБІТНИЦТВО РАХУНКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ ТА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ АУДИТОРІВ В КОНТЕКСТІ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....63

Карпюк І. В. Гальчич І. П.
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ
ПОСЛУГ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....67

Корнева Т. В. Сірочук І. В.
ПРОЗОРІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ.....69

Кочин В. В.
ЗАКОНОДАВЧЕ ВНОРМУВАННЯ САМОРЕГУЛЮВАННЯ НА
РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ: СУЧАСНИЙ СТАН
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....74

Кучмістенко О.В.

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС
ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....78

Максюта А.О.

ПОРЯДОК ДОСТУПУ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
ДО БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ.....82

Маланчук Т. В.

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ, ЯКІ
ПЕРЕБУВАЮТЬ ПІД ЗАГРОЗОЮ ОКУПАЦІЇ ДЕРЖАВОЮ-
АГРЕСОРОМ.....85

Новікова М. М.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОРГАНУ З РИНКІВ
ЦІННИХ ПАПЕРІВ (ESMA).....88

Носирев О. О.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ.....92

Плотнікова М. В.

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ НА ЕТАПІ НОРМОТВОРЕННЯ У
СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ
У ЄС ТА В УКРАЇНІ.....96

Руденко Л.Д.

ЩОДО ЮРИСДИКЦІНОЇ ФОРМИ ЗАХИСТУ ВІД ФІНАНСОВОГО
ФІШИНГУ.....105

Сагайдак В. О.

ВПЛИВ ЧЛЕНСТВА ДЕРЖАВИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ
НА ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ БАНКУ ЛАТВІЇ.....109

Семіног С. В.

НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПОЗИЧАЛЬНИКІВ, МАЙНО
ЯКИХ ПОШКОДЖЕНО, ЗНИЩЕНО АБО ЗАЛИШИЛОСЬ
НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ.....113

<i>Ставерська Т. О.</i> ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ ЯК ІНСТРУМЕНТА РОЗРАХУНКІВ.....	117
<i>Старинський М.В.</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБІГОМ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ.....	121
<i>Ткаченко В.М.</i> ПИТАННЯ ПРИВЕДЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ.....	124
<i>Трембич А. Я.</i> МАЙБУТНЄ ІНСТИТУТУ СТРАХУВАННЯ ЯК НЕПОЙМЕНОВАНОГО СПОСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ.....	127
<i>Туркот О. А.</i> ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО АГРАРНИХ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ ЄВРОСОЮЗУ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	134
<i>Цветков А.М.</i> ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕЄСТРАЦІЇ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ.....	136
<i>Цукан С.В.</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБОРОТУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	140
<i>Шейн Д.С.</i> ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В КОНТЕКСТІ ПРИНЦИПУ NULLUM POENA SINE LEGE: НЕДОЛІКИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ.....	145

ВСТУПНЕ СЛОВО

Проект 619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» («European standards for protection of rights of consumers of financial services») в рамках напрямку Модуль Жана Моне програми Erasmus+ реалізується у Сумському державному університеті за підтримки Виконавчого агентства ЄС з освіти, аудіовізуальних засобів та культури з 2020 року.

Основними цілями проекту 619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» є:

- підготовка висококваліфікованих спеціалістів, орієнтованих на ЄС, які зможуть ефективно організовувати правовий супровід захисту споживачів фінансових послуг відповідно до норм національного законодавства та з урахуванням стандартів ЄС у цій галузі;
- розповсюдження інформації про європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг шляхом співпраці з регіональними ЗМІ, стимулювання інтересу широкої громадськості до реформ, що відбуваються у фінансовому секторі країни, та полегшення їх розуміння;
- надання студентам, випускникам, організаціям громадянського суспільства та широкій громадськості знань про законодавство Європейського Союзу щодо правового регулювання захисту споживачів фінансових послуг та заохочення їх застосовувати свої знання до національної практики;
- сприяння інноваціям у навчанні та дослідженнях, включаючи розробку відкритих онлайн-курсів та використання змішаних засобів навчання.

Науково-практичний круглий стіл на тему: «Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри», що відбувся 27 січня 2023 року на базі Навчально-наукового інститут права Сумського державного університету є одним із заходів в рамках реалізації проекту та покликаний сприяти розвитку знань про Європейський Союз, про європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг та обміну досвідом між дослідниками європейської інтеграції.

Останній рік поставив достатньо багато викликів у багатьох сферах нашого життя, у тому числі і щодо регулювання ринку фінансових послуг та зміни векторів захисту прав як його учасників, так і

споживачів фінансових послуг. Деякі питання правового регулювання ринку фінансових послуг потребують негайного вирішення, інші перспективного, тому власне обговорення цих питань та напрацювання спільних висновків сприятиме подальшому виконань євроінтеграційних завдань.

До роботи круглого столу долучилися представники Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г.Бурчака НАПрН України, Львівського національного університету природокористування, Національного авіаційного університету, Державного біотехнологічного університету, Одеського національного університету та інших навчальних закладів.

Серед ключових тем обговорення були наступні: про популяризацію державою криптовалют і криптоматів серед громадян України; нормативно-правові засади державного регулювання обороту віртуальних активів: теоретичний аспект; щодо юрисдикційної форми захисту від фінансового фітінгу; участь громадськості на етапі нормотворення у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг у ЄС та в Україні.

Оргкомітет Науково-практичного круглого столу «Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри» висловлює щире вдячність Українській асоціації викладачів і дослідників європейської інтеграції, Науково-дослідному інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г.Бурчака НАПрН України за участь в організації заходу, поширення інформаційних матеріалів про проєкт «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг»; всім учасникам за цікаві змістовні доповіді та плідні дискусії.

Голова Оргкомітету,
координаторка проєкту «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг»
Ольга Швагер

INSTITUTIONAL AND ORGANIZATIONAL MECHANISM OF ADAPTATION OF UKRAINIAN FINANCIAL LEGISLATION TO THE EU LEGAL SYSTEM

Levkina R.V.

*doctor of economics, professor,
National University "Odesa Polytechnic"*

Kotko Ya.M.

*candidate of economic sciences,
State University of Biotechnology*

One of the priorities of the transformational development of Ukrainian financial legislation is to follow the promising direction of ensuring European integration processes, both at the national and regional levels. The multi-vector nature of European integration and its impact and simultaneous dependence on the world economy at all levels increase the relevance of comprehensive research with further coordination and adjustment of the results obtained on the directions of intensifying the reform of national legislation in order to optimize financial and economic processes.

There is no doubt that Ukraine's prospective membership in the European Union is imminent, so government institutions must make great efforts to ensure effective and efficient control of all aspects of economic security, strengthen legal protection of financial services market participants, and amend the current legislation in line with EU standards. Development and adherence to strategies and goals focused on efficiency growth; active involvement in international projects/programs in the process of European-oriented development will undoubtedly contribute to the competitive advantages of domestic enterprises compared to other countries. However, at present, development processes have slowed down significantly, and in some industries they have stopped or are negative. This is due to the consequences of the COVID-19 pandemic in 2020-2022 and a full-scale war on the territory of Ukraine. State institutions did not have time to propose an effective system and mechanisms for transforming financial legislation to the European financial environment at the macro level. Therefore, an appropriate institutional and organizational mechanism for adapting Ukrainian legislation to EU legislation by bringing current legislation into line and proposing draft regulations taking into account the specifics of the financial services market remains relevant.

This issue attracts the attention of researchers, it is still relevant and requires a systematic approach to solving. Thus, the application of a systematic approach to research in the field of financial services in the context of European integration has been used in publications by domestic and foreign scholars. First of all, it is necessary to mention such as: P. Ricker, F. Campos, J. Baun, A. Andreev [1], V. Baranova [2], A. Kostenko, N. Chaban, etc. Separate scientific publications were devoted to the specifics of European integration guidelines in reforming the institutional and organizational components of national policy and social infrastructure: J. Shostek, Y. Harkavenko, V. Borshchenko [3], A. Rudenko, O. Yakhno, etc. The issues of developing mechanisms for shaping the image of Ukraine at the world level, modernization of the legal support system in the context of the European integration course are analyzed in the publications of S. Harutyunyan [4], S. Seminog [5], O. Semchenko, S. Kulyk, S. Pavlenko, B. Nosov, etc. However, the regulatory framework is far from perfect and requires more attention to internal and external environment factors. We believe that external economic factors play an important role, as the country's economy, which is an open system, is influenced by other countries and influences them.

The economic history of Ukraine shows constant transformation, renewal and strengthening of political, legal, economic, social, environmental and institutional ties with different countries of the world, as well as defending its own interests, which is explained by the multi-vector priority directions of the state's development, which changed depending on the political situation. Since gaining independence, Ukraine has been gradually expanding its integration ties towards the European Union, cooperating with other integration associations, and gaining membership in international and European organizations. Thus, multilateral agreements were signed to develop partnerships and cooperation in various sectors of the economy. In particular, it was economic integration that provoked reforms in the most important areas of public administration, so at this stage, European integration is rightly identified as a strategic priority for the development of the state as a whole and its individual regions [1, p. 127; 2, p. 9].

The first steps in the process of transforming the current financial legislation of Ukraine are the formation of an effective institutional and organizational mechanism. Such a mechanism should include improved regulations and legal relations based on the principles of sovereignty, mutual respect and mutual assistance. At the first stages of establishing cooperation between Ukraine and the EU, a number of necessary legal

documents were adopted and ratified, including the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the Introduction of a Mechanism for Adapting Ukrainian Legislation to EU Legislation" (dedicated to ensuring the effective adaptation of domestic legislation and starting work on drafting regulations based on international best practices), the Association Agreement with the EU (lays down the regulatory framework for the formation and regulation of the financial services market: insurance and insurance-related services; banking and other financial services), etc. [3, Art. 9; 4, Art. 16]. The next steps were the adoption of new and improvement of existing legal acts, improvement of principles, methods, and tools of the institutional and organizational mechanism. Thus, the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Improving the Organization of Corporate Governance in Banks and Other Issues of the Banking System" defines the basic principles of effective banking supervision over corporate governance, protection of interests of depositors and other creditors of banks, and thereby contributes to strengthening public confidence in the banking system of Ukraine. The Law of Ukraine "On Payment Services" was developed on the basis of EU legislation (EU Directives 2015/2366 and 2009/110/EC) and is intended to improve the payment market and create the basis for its further development, as well as to create a legal framework for the integration of the Ukrainian payment system into the EU payment system. With the assistance of European experts, the NBU adopted the Law of Ukraine On Insurance (Directives 2009/138/EC and 2016/97) to improve the requirements for licensing insurers, assessing their solvency and liquidity, building an effective system of corporate governance and regulation of the insurance market, formulating new requirements for insurance intermediaries and withdrawing insurers from the market, and transferring insurance portfolios. In order to comprehensively reform Ukraine's financial legislation and bring it closer to European standards, the NBU has developed rational proposals to the following laws: The Law of Ukraine On Financial Services and Financial Companies, and the draft Law of Ukraine On Credit Unions to update the mechanisms for regulating the non-banking financial services market. They allow for currency liberalization in cooperation with IMF experts and the adoption of regulations on financial security and cybersecurity [5, p. 79].

Thus, at the state level, basic steps have been taken to integrate Ukraine into the system of European financial and economic relations. The use of the pro-European foreign policy course in the global economy allows solving strategic problems of the national economy, changing the

world community's perception of Ukraine, its potential and the level of development of society. The transformation of a number of regulatory documents designed to regulate these processes, the coordination of the components of the national policy system to promote the ideas of Ukraine's European integration in society and among the international community allow us to implement an institutional and organizational mechanism for adapting national financial legislation to the EU legal system. And active consulting work for business entities on any issues of standardization and certification, implementation of procedures and definition of regulations increase the probability and reduce the time of economic integration processes [6].

References:

1. Andreev A. Mechanism of legal regulation of public relations: some aspects of the definition of the concept and features. *Administrative law and process*. 6/2019. C. 125–128. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.6.22>.
2. Baranova V. G., Goncharenko O. M. Development of the financial market of Ukraine in the context of European integration: problems and prospects: a collective monograph. Kharkiv: Dysa Plus, 2019. 370 c.
3. Borshchenko V. V. Some problematic issues of regulation of financial services markets. *Legal regulation of financial services: national, European, globalization dimensions: materials of the scientific and practical round table*. Sumy State University, 2022. C. 8–10.
4. Arutyunyan S.S., Iorgachova M.I. Financial services market: a textbook. Kharkiv: Disa Plus, 2020. 312 c.
5. Seminog S. V. Financial services of Ukraine in the system of institutional and legal models of financial market regulation. *Legal regulation of financial services: national, European, globalization dimensions: materials of the scientific and practical round table*. Sumy State University, 2022. C. 76–80.
6. Levkina R. V., Levkin A. V. Globalization and its impact on economic development. *Bulletin of KhNTUA named after Petro Vasylenko. Series: Economic Sciences*. 2013. Issue 138. Kharkiv: KhNTUA named after Petro Vasylenko. C. 204–207.

FINANCIAL INCLUSION IN THE CONTEXT OF SDG¹

Shvaheer O.

*Ph.D. in Law, assistant lecturer,
Department of International, European and Comparative Law
Academic and Research Institute of Law Sumy State University*

Increasing financial inclusion is being seen as one fundamental support for achieving broader sustainable development objectives, including the UN SDGs.

Financial inclusion involves delivering financial services at affordable cost to all parts of society. It enables people to manage their financial obligations efficiently, reduces poverty and supports wider economic growth. First, it reduces individuals' vulnerability. For instance, facilitating saving allows people to weather shocks and invest in their education, health and micro-businesses. Second, it increases the efficiency of daily life: bills can be paid electronically without time off work. Third, financial inclusion allows the socialization and diversification of peoples' financial risks through the financial system. For instance, breadwinner insurance can prevent people falling back into poverty. Fourth, financial inclusion supports economic growth through increasing financial resources to support real economic activity, particularly for individuals and small and medium enterprises (SMEs) [1, p.8].

Financial inclusion is known as a process of encouraging the accessibility and utility of formal financial services among public users and companies. Besides, financial inclusion also ensures that formal financial services are accessible and used by people and companies. Additionally, the objective of financial inclusion targets vulnerable communities, including low-income groups, to be financially included while having accessible financial services. Financial services include credit, insurance, and other forms of equity. On the other hand, financial inclusion is also defined as formally possessing an account from a recognized financial institution. Individuals and companies may use the financial account to perform regular savings and borrowing and insurance and payment services. Therefore, financial inclusion must be part of a country's economic growth while assisting disadvantaged communities by improving their

¹ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

income and job opportunities [2, p. 3]. Financial inclusion is assessed on three dimensions: (i) access to financial services, (ii) financial service use, and (iii) product and service quality. In addition, financial inclusion also includes some essential characteristics such as financial literacy and competency, market conduct and consumer rights, and overcoming impediments to financial measure usage. The fundamental principles of digital financial inclusion serve as the foundation for digitizing financial services. Additionally, they conform to the GPFI's standards and other widely recognized documents [2, p. 4].

The full potential of digital finance to support the SDGs should be based on an ecosystem approach, focusing on three levels: infrastructure, regulation, and the wider environment. Infrastructure is fundamental, in particular four elements: The first and the foundation of the others is digital inclusion, the key to digital finance. The second, drawing on COVID-19 experiences, is open interoperable electronic payment systems. The third entails building digital identity, and simplified account opening and electronic know-your-customer (known as e-KYC) systems. The fourth - design of digital financial markets and systems - broadens the accessibility of finance and investment. Implementing the four elements will be a major journey for any economy, but has significant potential to transform not only finance but economies and societies, through fintech, financial inclusion, and sustainable development. This infrastructure in turn requires a balanced proportional graduated approach to financial regulation involving strategic use of technology for regulation and supervision, and an environment that supports research and development and human capital development, and encourages innovation [3, p. 179].

The implication of the observed positive association between financial inclusion and environmental sustainability is that financial inclusion objectives and environmental sustainability objectives can complement each other in the drive to achieve the United Nations sustainable development goals (SDGs). The complementary benefits of financial inclusion and environmental sustainability will ensure that formal financial services are accessible to all members of society, and ensure that users of formal financial services use formal financial services in ways that promote the continuity of society and the preservation of the environment. Policy makers should find ways to strengthen existing environmental policies to preserve the environment. Financial authorities, on the other hand, should ensure that formal financial services are delivered in ways that promote sustainable growth in society and the environment. Also, there

may be a need to make changes in the national financial inclusion strategy to ensure that financial inclusion is aligned with environmental sustainability goals [4, p. 20-21].

Digital financial inclusion has its benefits, namely: it enables financial institutions to reduce costs by reducing queues, reducing paperwork, minimizing costs of maintaining segregated departments, etc. The experience of the Covid-19 pandemic and the martial law imposed on the territory of Ukraine demonstrated the importance of digital financial inclusion.

In the Strategy of Ukrainian Financial Sector Development until 2025, one of the strategic areas is financial inclusion. The vision of the financial sector is considered to be integrated into the international space, efficient, sustainable and a competitive financial sector which dynamically develops and provides a significant contribution in sustainable and inclusive economic growth of Ukraine. Ensuring this strategic direction involves: increasing the availability and level of use of financial services; strengthening the protection of the rights of financial services consumers; increasing the level of financial literacy of the population [5].

In our opinion, the optimal conditions for the implementation of the digital financial inclusion strategy are the consolidation of legal regulation, technological solutions, the inclusiveness of the regulation of the financial services market, the development and introduction of methods of assessment and control of financial risks and financial monitoring, institutional improvement and promotion of innovations in financial services instruments.

References:

1. Arner Douglas, et al. Sustainability, FinTech and Financial Inclusion. European Banking Institute Working Paper Series 2019/41, University of Luxembourg Law Working Paper No. 006-2019, UNSW Law Research Paper No. 19-63, University of Hong Kong Faculty of Law Research Paper No. 2019/038, European Business and Organization Law Review (Forthcoming).

URL: <https://ssrn.com/abstract=3387359> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3387359>.

2. Lee-Ying Tay, Hen-Toong Tai, Gek-Siang Tan. Digital financial inclusion: A gateway to sustainable development. Heliyon. Volume 8. Issue 6. 2022. URL: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e09766>.

3. Arner Douglas, et al. Digital Finance, Financial Inclusion, and Sustainable Development: Building Better Financial Systems. Fintech and COVID-19. 2022. P. 176–201.

4. Ozili, Peterson K. Financial Inclusion and Environmental Sustainability. Digital Economy, Energy and Sustainability: Opportunities and Challenges, Forthcoming. URL: <https://ssrn.com/abstract=4311219>

5. Strategy of Ukrainian Financial Sector Development until 2025 (with March, 2021)

URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025_eng.pdf?v=4.

ДІДЖИТАЛ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ФІНАНСОВОГО ЗАХИСТУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

Бабко Н.М.

к.е.н, доц., доцент кафедри маркетингу, управління репутацією та клієнтським досвідом

Мандич О.В.

д.е.н., проф., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Державний біотехнологічний університет

Важливим аспектом фінансової стійкості банківської системи є цифровізація. Близькі до нуля відсоткові ставки, різке зниження банківських комісій і зростання очікувань клієнтів – все це прискорює темпи цифрової трансформації банківських установ. До того ж безпрецедентні виклики пандемії коронавірусу та воєнного стану в Україні зробили цифровізацію ще більш нагальною потребою.

Щоб знизити ризики для бізнесу, забезпечити інтегроване управління балансом, банк повинен розробити чітку цифрову стратегію, переглянути основні процеси та впровадити необхідні важелі для цифрової трансформації. Модернізація додатків на основі технологій штучного інтелекту, хмарних обчислень та інших передових технологій дозволить банкам швидко створювати нові продукти і послуги, поліпшити загальну якість управління, отримувати прогнозні дані в режимі реального часу і працювати швидше і ефективніше, а також зміцнити довіру і лояльність клієнтів. Значну роль при цьому відіграє питання впевненості користувачів у захищеності своїх даних та їх цільового використання [1-3].

Слід зазначити, що впровадження цифрових технологій в кредитних установах супроводжується певним проблемами. Найнагальнішою із них є інформаційна безпека. Перенесення більшої частини інформації в цифрове середовище супроводжується ризиком втрати

даних в результаті злому цифрових систем або помилок при їх використанні. Робота щодо вирішення цієї проблеми має полягати у своєчасному оновленні банківських систем захисту, залученні компетентних фахівців в області інформаційної безпеки, а також в навчанні персоналу сучасним методам і прийомам роботи в цифрових системах з урахуванням ризиків порушення інформаційної безпеки. Крім цього, необхідно гармонізувати нормативно-правову базу в сфері регулювання фінансових технологій, особливо в частині кібербезпеки і збереження даних.

Ризик також полягає у тому, що цифровізація поступово стирає межу між власне банківською діяльністю та небанківськими видами діяльності, швидкість створення нових платіжних інструментів випереджає можливості пристосування до неї банківського середовища.

Згідно з дослідженням по діджитал-трансформації українських банків Bank Roadmap 2020, яке провела Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній, необанки більш успішні у діджитал-просторі, ніж традиційні банки, вони надають більш надійний захист банківських даних і операцій.

Популярність небанкам забезпечує кілька основних переваг. По-перше, необанки використовують сучасніші ІТ рішення, наприклад чат-боти, біометрію тощо. По-друге, вони значно швидше випускають нові продукти та можуть таким чином оперативніше задовольняти потреби клієнтів. По-третє, через відсутність відділень необанки мають значно нижчі операційні витрати. Як свідчить міжнародний досвід, сьогодні рівень довіри до традиційних банків залишається стабільно високим, проте суттєва частка клієнтів починає користуватися послугами необанків та фінтех-рішеннями. Тому діджитал-трансформація традиційних гравців та їх сервісів сьогодні стає гарною можливістю закріпити свої позиції у цифровому світі [4].

Серед найвідоміших необанків у світі можна назвати такі [5, 6]:

- AtomBank – заснований у 2014 р. у Великій Британії. У 2015 р. він отримав повноцінну банківську ліцензію. AtomBank не має ні банківських відділень, ні традиційного веб-банкінгу, весь сервіс надається через мобільний додаток, пропонуючи вхід за допомогою розпізнавання обличчя і голосу, що говорить на користь його безпечності для клієнтів. Банк дозволяє дистанційно відкривати депозити та оформляти кредити. Також за допомогою програми Atom можна отримати іпотеку;

- WeBank – філія інтернет-банкінгу китайського інтернет-гіганта Tencent Holdings Ltd. Це перший у Китаї цифровий банк, що розпо-

чав діяльність на початку 2015 р. Його сервіс тісно пов'язаний з екосистемою соціальної мережі WeChat та надає широкий спектр послуг (від платежів до мікрокредитування), він також характеризується високим захистом даних своїх клієнтів;

- MYbank – заснований у червні 2015 р. Це сервіс дочірньої структури Alibaba (Китай) та відповідь на продукт WeBank від Tencent. Аналогічно MYbank забезпечує повний спектр цифрових банківських послуг, має високий ступінь захисту всіх банківських операцій і приватних даних;

- Simple – спочатку відомий як BankSimple, є американським не-обанком, заснованим у 2009 р., який співпрацює з банком Compass та банком Bancorp з метою надання банківських послуг. Simple надає рахунки та входить в мережу STAR для безкоштовного доступу до приблизно 55 тис. банкоматів, ступінь захисту високий;

- N26 з Німеччини – запущений на початку 2015 р. банк пропонує грошові перекази, інвестиції та овердрафти, має суттєву ступінь персональних даних;

- FidorBank – створений в Мюнхені у 2009 р., використовує виключно цифрові технології, банківські послуги якого спрямовані на рішення для цифрового покоління. Fidor став одним з перших банків, що використовують протокол платіжної системи Ripple, ступінь захисту даних на дуже високому рівні;

- MonzoBank – створений у 2015 р. Він базується у Великій Британії. Monzo є цифровим банком, що працює через мобільний додаток та надає послуги передплатеної дебетової карти й поточного рахунку, суттєвий ступінь захисту.

Що стосується правового регулювання фінансового захисту, то в Європейському просторі основне значення має Директива про надання платіжних послуг (PSD2), яка набула чинності на початку 2016 р. Директива надала гравцям ринку дворічний перехідний період. Вже з початку 2018 р. всі фінансові установи повинні були надавати фінансові послуги враховуючи її вимоги.

Сьогодні в Україні запущено кілька цифрових банків (необанків): O.Bank (Idea Bank), monobank (АТ «Універсал Банк») та izibank (АТ «Таскомбанк»).

На нашу думку, для успішного розвитку фінансового захисту банківського сектору в умовах цифровізації потрібно зосередитись на наступних функціонуючих компонентах:

1) впровадження ефективної цифрової інфраструктури, яка забезпечуватиме нову якість та покриття широкосмуговим Інтернетом території країни;

2) формування ефективної системи віддаленої ідентифікації, захисту персональних даних клієнтів, тобто впровадження ефективної «м'якої інфраструктури»;

3) захист інтелектуальної власності та розвиток висококваліфікованого людського капіталу, який відповідає вимогам, що формують нові технології щодо володіння специфічними навичками та компетенціями для повноцінної інтеграції фінансового захисту у цифровий простір;

4) відповідне «цифрове» законодавство, яке має визначити цифрові права громадян, визначити принципи цифровізації, забезпечити виконання плану заходів щодо усунення законодавчих, інституційних, податкових бар'єрів та стимулювання цифровізації банківської сфери та її захисту.

Для впровадження інноваційних розробок на рівні світових лідерів з метою підвищення технологічності, конкурентоспроможності та безпечності вітчизняного банківського сектора необхідно побудувати ефективну організацію предметної взаємодії регулятора з експертними співтовариством, і перш за все з банками, іншими учасниками фінансового ринку, IT- та фінтех компаніями.

Література:

1. Баранова В. Г. Банківські інноваційні технології: проблеми та перспективи впровадження. *Причорноморські економічні студії*, 2019. 40, С. 177–181.

2. Биков В. Ю., Буров О. Ю., Дементівська Н. П. Кібербезпека в цифровому середовищі. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2019. 70, С. 313–331.

3. Глущенко Ю. А., Василенко А. С. Розвиток банківської системи України в умовах цифровізації економіки. *Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 28–29 квітня 2021 р., м. Херсон., 2021. Херсон : Видавництво ФОП Вишемирський В.С. С. 401–403.

4. Севідова І. О., Мандич О. В., Квятко Т. М., Бабко Н. М., Романюк І. А. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посіб., 2020. Харків : ХНТУСГ.

5. Babko N., Mandych O., Duiunova T. Features of digital globalization in conditions of modern challenges. Mechanisms for

ensuring innovative development of entrepreneurship: monograph. Tallinn: Teadmus OÜ, 2022.

6. Mandych O., Babko N. Characteristic features of the digital transformation of the Ukrainian economy. Modern trends in the development of agricultural production: problems and perspectives: monograph. Tallinn: Teadmus OÜ, 2022.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТНК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Бондар Ю. А.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту авіаційної діяльності
Льотної академії Національного авіаційного університету,
м. Кропивницький, Україна
ORCID iD <http://orcid.org/0000-0003-2269-6208>*

Процес глобалізаційних змін у світовій економіці сприяє певним змінам у структурі органів управління, найбільше це пов'язано з двома його рівнями – народногосподарським та міжнародним.

Розвиток міжнародного бізнесу має велике значення у світовій економіці. Міжнародний бізнес можна визначити як співвідношення різних форм власності або ділової взаємодії секторів, розташованих у різних країнах. Головна мета таких компаній – отримати прибуток від переваг та вигід міжнародної підприємницької діяльності. За довгі роки свого становлення транснаціональні корпорації (ТНК) та транснаціональні банки стали основними генераторами та двигунами міжнародного бізнесу. Діяльність сучасних транснаціональних корпорацій у світовому господарстві скеровують значний вплив на розвиток зв'язків у світовій економіці. Транснаціональні банки працюють у партнерстві з ТНК та складають світову банківську систему світу, надаючи фінансову підтримку великим міжнародним підприємствам.

В умовах глобалізації економіки на арену міжнародних економічних відносин виходять нові суб'єкти економічної діяльності. Це, передусім, транснаціональні компанії, які обертають кошти в багатьох країнах, створюючи величезні економічні сфери, в яких систематично циркулюють новітні технології та великі потоки коштів.

Комісія ООН по ТНК свого часу давала таке визначення транснаціональним корпораціям (рис. 1) [1].

Транснаціональні корпорації (ТНК)

включають дві або більше країни, незалежно від їх юридичної форми та поля діяльності

оперують в рамках системи прийняття рішень, яка дозволяє проводити узгоджену політику та здійснювати спільну стратегію через один або декілька керівних центрів

окремі одиниці пов'язані між собою посередництвом власності або яким-небудь іншим чином так, що одна чи більше з них можуть мати значний вплив на діяльність інших і, зокрема, розподіляти знання, ресурси і відповідальність з іншими

Рисунок 1. Визначення ТНК комісією ООН

У сучасному світі ТНК відіграють роль «двигунів світової економіки», міжнародного регулятора виробництва та розподілення продукції [3, с. 78].

Створення єдиного міжнародно-правового стандарту відносин транснаціональних корпорацій та країн, в межах території яких діють філії компаній, бере свій початок ще у 20-х рр. ХХ сторіччя. У 1929 р. Ліга Націй провела дипломатичну конференцію з метою розробки міжнародної конвенції, яка регламентує відносини між іноземними компаніями та країнами, що приймають. Потім відбулася Гаазька конференція 1930 р., на якій було прийнято кодифікацію Міжнародного права. Дана кодифікація включала положення, що встановлювало відповідальність держав за дискримінаційні дії щодо іноземних товарів.

Значну роль у регулюванні міжнародних правових взаємовідносин за участю ТНК відіграють наступні правові документи (табл.1).

Таблиця 1 Нормативні документи щодо регулювання правовідносин за участю ТНК

№	Назва документу	Зміст нормативного документу
1	Країни Андської групи – субрегіонального торгово-економічного об'єднання, створеного в межах ЛАІ	Андський пакт укладено у 1969 р. Болівією, Колумбією, Перу, Чилі (до 1976) та Еквадором [4, с. 29]

№	Назва документу	Зміст нормативного документу
2	Декларація про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства від 21 червня 1976 р.	Керівні принципи для багатонаціональних підприємств (що є додатком до цієї декларації) мають диспозитивний характер, а саме: дотримання норм міжнародного права, підпорядкованість праву країни перебування, співробітництво з країною перебування [2, с. 101]
3	Хартія міжнародної торговельної організації (Баварія, 1948 р.)	Багатостороння угода була спрямована на захист закордонних інвестицій корпорацій, а також на здійснення контролю за діяльністю ТНК з боку урядів приймаючих країн [5, с. 221]
4	Хартія економічних прав і обов'язків держав (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 12 грудня 1974 р.)	У пп. 6 п. 2 ст. 2 Хартії зафіксовано, що кожна держава має право регулювати і контролювати діяльність ТНК у межах дії національної юрисдикції та вживати заходів для забезпечення того, щоб така діяльність не суперечила її законам, нормам та постановам і відповідала економічній та соціальній політиці країни. ТНК не повинні втручатися у внутрішні справи приймальної держави. Кожна держава з урахуванням своїх суверенних прав повинна співробітничати з іншими державами щодо здійснення права, викладеного в цьому підпункті [6]
5	Акти ОЕСР від 21 червня 1976 р., до яких належать: - «Декларація про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства»; - «Керівні принципи для багатонаціональних підприємств»; - «Національний режим»; - «Стимули й перешкоди для міжнародних інвестицій»	Згідно з Актами держави могли не брати на себе або пом'якшити ті зобов'язання, які випливають з цих документів, але «не стикуються з внутрішнім правом» відповідних держав та вони застосовуються лише у взаємопов'язаності: прийняття одного з трьох документів тягне за собою обов'язкове прийняття двох інших, а процес регулювання здійснюється за використанням усіх трьох документів в їх сукупності [6, с. 82]

№	Назва документу	Зміст нормативного документу
6	Верховна Рада України 13 липня 1999 р. прийняла Закон України «Про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації» № 921-XIV	Транснаціональні корпорації на території України та за її межами у разі, коли їх створення може призвести до монополізації товарних ринків в Україні, впливає чи може вплинути на економічну конкуренцію на її території, створюються за згодою Антимонопольного комітету України у порядку, передбаченому законодавством України про захист економічної конкуренції [2, с. 104]

Отже, економічна потужність ТНК, їх вплив на глобалізаційні процеси визначають появу концепцій про визнання за ТНК як суб'єктом правових відносин необхідність формування міжнародного права корпорацій. Поки дані концепції не стали основними в питаннях регулювання та контролю за діяльністю ТНК. Також, у даний час правове регулювання діяльності ТНК відзначається як двостороння інвестиційна угода, що збільшує економічну нерівність держав, які розвиваються. Відповідне правове регулювання транснаціональних корпорацій може бути здійснено тільки на основі взаємного узгодження національних та міжнародних правопорядків на внутрішньо-державному, регіональному та універсальному рівнях.

Література:

1. Бондар Ю.А. Роль ТНК у сучасних міжнародних інвестиційних процесах. Збірник тез та текстів виступів на Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток національної економіки: теорія і практика» (3-4 квітня 2015 р.). Івано-Франківськ : ПНУ, 2015. С. 58-60.
2. Дахно І.І. Міжнародне економічне право. Вид. 3-тє, перероб. і допов. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 272 с.
3. Міжнародний бізнес : підручник. В.А. Вергун, А.І. Кредісов, О.І. Ступницький та ін.; за ред. проф. Вергун В.А. Київ : ВАДЕКС, 2014. 810 с.
4. Опришко В.Ф., Ласківська Л.А. Міжнародне економічне право : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Вид. 2-ге, без змін. Київ : КНЕУ, 2006. 148 с.

5. Опришко В. Міжнародне економічне право : підручник. В. Опришко, А. Коста, К. Квінтано та ін.; за наук. ред. В. Опришка. Київ : КНЕУ, 2006. 496 с.

6. Чубарев В.Л. Міжнародне економічне право : підручник. В.Л. Чубарев. Київ : Хрінком Інтер, 2009. 368 с.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ СФЕРИ НАГЛЯДУ ЗА ВІТЧИЗНЯНИМ СТРАХОВИМ РИНКОМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Борщенко В.В.

*к.ю.н., доцент кафедри конституційного права та правосуддя
ОНУ імені І. І. Мечникова*

З отриманням Україною незалежності економічні та соціальні трансформації, що відбувалися в державі, призвели до необхідності створення адекватної системи страхування, яка стала б надійним захистом юридичних і фізичних осіб від матеріальних збитків, природних катастроф, аварій та інших ризикованих обставин. У країнах з ринковою економікою система страхування сприяє економічній стабільності, зміцненню фінансової системи, активації інвестиційних процесів і вирішенню соціальних проблем. Водночас з'явилася необхідність формування системи нагляду за страховим ринком.

Система державного регулювання діяльності страхових установ і нагляд за страховим ринком не завжди має збалансований і системний характер. Правова база обмежується рамковим законодавством про захист прав споживачів, інвесторів, що разом з відсутністю спеціального законодавства стримує інтенсивність розвитку страхового ринку, знижує його інвестиційну привабливість, деформує його роль у розвитку економіки України в цілому.

Недостатня ефективність державного регулювання та нагляду, надмірна зарегульованість дозвільних процедур фінансових установ та інших організацій необґрунтовано підвищують вартість надання фінансових послуг споживачам, особливо в сфері страхування. Все це призвело до необхідності реформування системи нагляду за страховим ринком.

Отже, необхідність підвищення ефективності системи державного регулювання та нагляду за страховим ринком не викликає заперечень.

Тому цілком логічним кроком законодавця стало прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» (надалі – Закон, Закон про «спліт») [1], який майже повністю трансформував систему нагляду на страховому ринку. Ухвалений Закон передбачав так званий «спліт» – ліквідацію Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг та розподілів повноваження з регулювання фінансового ринку між Національним банком та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР). Зокрема, Національний банк став регулятором страхових, лізингових, фінансових компаній, кредитних спілок, ломбардів та бюро кредитних історій, а НКЦПФР продовжує регулювати недержавні пенсійні фонди та фонди фінансування будівництва.

Прийняття даного Закону стало першим вагомим кроком на шляху трансформування законодавства, що призвело, перш за все, до скорочення кількості регуляторних та контролюючих органів на ринках небанківських фінансових послуг шляхом розподілу функцій Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, між іншими органами, що здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг.

За час дії Закону з 01.07.2020 року доречно вказати на позитивні зміни, які відбулись в сфері нагляду за ринком страхових послуг. Так, були здійснені зміни, які спрямовані на припинення дублювання функцій національних регуляторів з ліцензування, контролю та нагляду, спрощення та прозорості прийняття управлінських рішень у сфері страхування, покращення умов ведення бізнесу з одночасним посиленням відповідальності суб'єктів ринку.

Отже, підвищення ефективності державної регуляторної політики, вплинуло на створення дієвого механізму державного регулювання та нагляду, зниження витрат діяльності фінансових установ, спричинених надлишковим та неефективним державним регулюванням, забезпечення конкуренції на страховому ринку, запобігання діяльності недобросовісних компаній, координованість із сучасними процесами реформування та дерегуляції економіки України. Як слідство, відбулось сприяння активізації розвитку ринків небанківських фінансових послуг, зокрема, ринку страхування.

Розв'язувати проблеми регулювання страхового ринку НБУ почав через певні заходи, серед яких треба зазначити наступні:

1. Встановлені вимоги до прозорості структури власності страхових компаній.

2. Розроблений перелік індикаторів діяльності страховиків у сегменті обов'язкового страхування відповідальності власників транспортних засобів з метою створення системи раннього реагування на їхні ризики.

3. Здійснюється розробка типології та ідентифікації бізнес-моделей страховиків з метою вироблення єдиних підходів до оцінки рівня ризиків у діяльності страховиків.

4. З ринку виведені всі страховики, які не звітували регулятору. При цьому важливо зазначити, що до квітня 2022 року НБУ не застосовував заходи впливу, надавши таким чином достатній період часу для самостійного приведення у відповідність всіх документів.

5. Запроваджено вдосконалену методику розрахунку страхових резервів для можливості системного контролю за їх достатністю на рівні регулятора.

6. Триває робота НБУ над концепцією системи гарантування за договорами страхування життя спільно з ФГВФО, очікується технічна допомога від Світового банку.

На підставі вищенаведеного можливо дійти висновку, що Закон про «спліт» надав можливість забезпечити збалансований і системний підхід у напрямі ефективного розвитку небанківського фінансового сектору, переходу від секторальної моделі регулювання до ефективнішої інтегрованої моделі та створило можливості для комплексного розвитку функції регулювання ринкової поведінки та захисту прав споживачів на страховому ринку.

Закон про «спліт» є базою для отримання фінансової системи, яка може відповідати міжнародним стандартам.

Підсумовуючи вищезазначене, доречно вказати, що трансформаційні зміни у законодавстві щодо нагляду за страховим ринком мають позитивну тенденцію, водночас ще залишається коло питань, які потребують вдосконалення.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.09.2019 № 79-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text>.

ЗАХИСТ ПРАВ ІНВЕСТОРІВ КРАУДФАНДИНГОВИХ ПРОЄКТІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА В УКРАЇНІ²

Грицай А.А.

студентка IV курсу Навчально-наукового інституту СумДУ

Тверезовська І.С.

студентка IV курсу Навчально-наукового інституту СумДУ

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Плотнікова М. В.

З кожним роком науково-технічний прогрес і глобальна комп'ютеризація суспільства набирають неабияких обертів і призводять до великих змін, прояви яких помітні в будь-якій сфері суспільного життя. Впровадження автоматизованих процесів у сучасній економіці відкривають можливості для економічного зростання, завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість і якість економічної, громадської та особистої діяльності. За останні роки набув поширення такий інструмент фінансування як краудфандинг.

Краудфандинг – це новітня форма вкладення коштів малого бізнесу з використанням можливостей мережі Інтернет, економічні та соціальні форми фінансування комерційних чи соціальних проєктів, розвиток підприємництва. Краудфандинг передбачає національне інвестування у бізнес-ідеї, шляхом залучення широкого кола людей для розвитку та організації діяльності підприємства. Краудфандинг як інноваційна форма інвестування бере свій початок з 2009 року з відкриття першої онлайн платформи Kickstarter.com, що на даний момент залишається найбільшим та найефективнішим майданчиком світу [1].

Оскільки сфера краудфандингу розвивається стрімко не лише у світі, а й в Україні зокрема, варто зазначити, що з 2012 року однією з найбільш успішних краудфандингових платформ є «Спільнокошт», створена з допомогою онлайн-майданчиком biggggidea.com. Сам цей онлайн-майданчик функціонує з 2009 року і має на меті обмін ідеями

² Дослідження проведено на виконання міжнародного проєкту в сфері освіти «619998-EPP1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проєкт СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

у прогресивному ініціативному суспільстві. Проєктувальники розміщують і поширюють свої задуми, що стосуються різноманітних сфер, а саме: охорони здоров'я, освіти, літератури, спорту, музики, науки, журналістики тощо.

Враховуючи вище викладене, слід мати на увазі, що належного правового регулювання наразі немає; серед чинників, які сповільнюють та здебільшого унеможливають розвиток краудфандингу в Україні є: відсутність належним чином закріпленої законодавчої бази, чим би регулювався даний вид фінансових відносин, загальні обсяги коштів, які залучені українськими краудфандинговими платформами є незначними у порівнянні з міжнародними, до всього також грає важливу роль недовіра населення до описаного способу фінансування, і, власне, поки що низький рівень знань про інвестиційну політику на основі краудфандингових платформ [2].

На відміну від ситуації в Україні в Європейському Союзі приділяється увага відносинам, пов'язаним із діяльністю краудфандингових платформ. Так, 10 листопада 2021 року вступив в силу Регламент 2020/1503/ЄС «Про європейських постачальників послуг краудфандингу (ECSP) для бізнесу» (далі – Регламент). Ця ініціатива була частиною плану дій Європейської комісії з фінансових технологій та середньострокового перегляду плану дій профспілки ринків капіталу. Одним із завдань Регламенту є захист прав інвесторів краудфандингових платформ.

У відносинах краудфандингу інвестором є, так званий бекер, – особа, що інвестує власні кошти на добровільній основі в ризикові інноваційні проєкти, розміщені на різних краудфандингових платформах у мережі Інтернет, який не має на меті отримання прибутку, лише для досягнення соціально значущого ефекту. Аналізуючи статтю 5 Закон України «Про інвестиційну діяльність», варто зауважити, що суб'єктами інвестиційної діяльності є зокрема інвестори. У свою чергу законодавче тлумачення особи інвестора включає також надання статусу інвестора бекеру [3]. Доречно зазначити, що захист прав та інтересів інвесторів має бути покладено на організаторів краудфандингових платформ, більше того сам захист має відбуватися шляхом гарантії повернення коштів інвесторам, а саме: 1) у разі не набрання інноваційним проєктом необхідної суми коштів, яка була заявлена винахідниками, у встановлений строк; 2) у разі невиконання зобов'язань винахідниками по доведенню інноваційного проєкту до стадії випуску інноваційної продукції на ринок [4].

Захист прав інвесторів полягає не тільки у відшкодуванні або поверненні коштів. Розділ IV Регламенту присвячений захисту прав інвесторів, і починаючи зі ст. 19 кожен (від досвідчених інвесторів та постачальників до потенційних суб'єктів краудфандингу) може ознайомитись зі своїми правами та обов'язками. У свою чергу, постачальники послуг краудфандингу повинні дотримуватись покладених обов'язків, у тому числі щодо своїх клієнтів, тобто інвесторів. Ці способи захисту покликані захистити недосвідчених інвесторів, які в свою чергу інколи не повністю розуміють важливість та юридичні наслідки своїх фінансових операцій. Наприклад, в п. 3 статті 19 Регламенту наголошується, що постачальники краудфандингових послуг повинні інформувати своїх клієнтів про період роздумів для недосвідчених інвесторів. Але способи захисту стосуються не лише недосвідчених інвесторів. Як вбачається зі статті 5 Регламенту, постачальник краудфандингових послуг повинен провести принаймні мінімальний рівень належної перевірки щодо власників проєктів, які пропонуються для фінансування через краудфандингову платформу постачальника відповідних послуг. Тобто, всі інвестори можуть бути впевнені, що постачальники краудфандингових послуг проходять ретельну перевірку і заносяться до реєстру постачальників краудфандингових послуг, який створює ESMA (ст. 14 Регламенту). Такі положення показують прозорість роботи краудфандингових платформ, оскільки вся інформація повинна бути загальнодоступною і постійно оновлюватися [5].

З огляду на його стрімку популярність та рівень правового регулювання відносин спільного інвестування, слід погодитися із висловленою дослідниками пропозицією віднести краудфандинг до об'єктів регулювання кредитно-інвестиційної політики України. У такому випадку держава має виступати суб'єктом державного регулювання краудфандингової діяльності. Вона забезпечуватиме прямий управлінський вплив на відносини за допомогою центральних та місцевих органів державної влади. Суть державного управління заключається у сприянні та створенні умов для розвитку цього виду інвестиційної діяльності, а саме: забезпечення умов краудфандингових платформ та постійне їх вдосконалення. Також сюди варто віднести здійснення заходів щодо узаконення одержаних коштів (як для авторів проєкту, так і для засновників платформи). І обов'язково популяризація цього фінансового інструменту у суспільстві та прирівнювання його до інших способів накопичення капіталу [6].

Безумовно на ряду з перспективами краудфандингу виникає і його проблематизація. Дослідження функціонування краудфандингу в міжнародній практиці виокремлює можливі шляхи вирішення наявних його проблем в Україні. До них можна віднести: формування правового регулювання у сфері краудфандингу; стимулювання появи на ринку різноманітних видів приватних інвесторів шляхом прозорості збору коштів; створення варіативності краудплатформ; генерування культури колективного фінансування на основі інформаційного забезпечення широких верств; послуговування європейському досвіду щодо регулювання даної сфери; мінімізація ризиків для непрофесійних та недосвідчених інвесторів; формування громадських структур для співфінансування проєктів тощо.

Підсумовуючи слід зазначити, що у Європейському Союзі захист прав інвесторів краудфандингових проєктів здійснюється належним чином завдяки ухваленому Регламенту 2020/1503/ЄС «Про європейських постачальників послуг краудфандингу (ECSP) для бізнесу». Запроваджені додаткові заходи обумовлені необхідністю захистити непрофесійних інвесторів, які можуть бути необізнані із юридичними тонкощами цього нового виду фінансування. Це переважно превентивні дії, які повинні здійснити постачальники послуг краудфандингу, спрямовані як на перевірку власників проєктів, так і на інформування інвесторів. Відсутність відповідної правової бази в Україні створює ризики для недосвідчених інвесторів, які користуватимуться послугами краудфандингу від українських постачальників. З огляду на це, а також у зв'язку з необхідністю приведення українського законодавства у відповідність до права ЄС, в Україні доцільно на законодавчому рівні визначити засади діяльності постачальників послуг краудфандингу, у тому числі заходи спрямовані на захист прав інвесторів.

Література:

1. Тягунова З. О., Бондаренко В. М. Краудфандинг: світовий досвід та практика. *Інноваційна економіка*. 2015. № 3. С. 25–32. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&_S21P03=FILA=&_S21STR=inek_2015_3_6 (дата звернення 05.01.2023).

2. Теслюк С. А., Матвійчук Н. М., Демчук Н. В. Краудфандинг як сучасний спосіб фінансування: проблеми та перспективи його роз-

витку в Україні. *Фінанси, банківська справа та страхування*. Економіка та суспільство № 37, 2022.

URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1183/1140> (дата звернення 05.01.2023).

3. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/conv#n82> (дата звернення 05.01.2023).

4. Малойван В. В. Краудфандинг як нове явище правової дійсності. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві*: матеріалами Інтернет-конф., м. Харків, 26 лют. 2019 р. 2019. С. 82–85. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/26.02.19/26.02.19-42-45.pdf> (дата звернення 07.01.2023).

5. Regulation (EU) 2020/1503 of the European Parliament and of the Council of 7 October 2020 on European crowdfunding service providers for business, and amending Regulation (EU) 2017/1129 and Directive (EU) 2019/1937. URL: EUR-Lex – 32020R1503 – EN – EUR-Lex (europa.eu) (дата звернення 06.01.2023).

6. Уголькова О. З., Гончар С. Й. Регулювання краудфандингу як об'єкта кредитно-інвестиційної політики держави. *Бізнес Інформ*. 2020. № 2. С. 407–412.

ІНВЕСТИЦІЙНА СТРАТЕГІЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Гуцалюк О. М.

*доктор екон. наук, професор,
Приватний заклад вищої освіти*

«Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова»

Гаврилова Н. В.

канд. екон. наук, доцент,

Центральноукраїнський національний технічний університет

Комерційні банки активізують інвестиційну діяльність через акумуляцію та перерозподіл тимчасово вільних кредитних ресурсів, спрямовуючи їх у сфери, які їх потребують. Незважаючи на стрімкий розвиток інвестиційної активності комерційних банків спостерігаються негативні тенденції, пов'язані з нормативами інвестування, а саме встановленими Національним банком України, з метою контролю за прямими інвестиціями нормативом інвестування (Н11) та нормативом загальної суми інвестування (Н12).

Норматив інвестування у цінні папери за кожною установою (Н11) був встановлений з метою обмеження ризиків вкладання коштів у статутний капітал, який може спричинити втрату частини капіталу. Норматив загальної суми інвестування (Н12) встановлений з метою мінімізації рівня ризиків, пов'язаних із вкладними операціями коштів банків до статутних капіталів сторонніх господарюючих суб'єктів, що може призвести до втрати капіталу банку. За даними офіційного сайту НБУ, станом на 01.01.2022 року норматив інвестування комерційних банків в Україні знаходився на рівні 0,05%, на 01.07.2022 – 0,00%, на 01.01.2023 року – 0,00% при рівні нормативного значення – не більше 15%. Норматив загальної суми інвестування комерційними банками України станом на 01.01.2022 року – 17,0%, на 01.07. 2022 року – 26%, на 01.01 2023 року – 20% при рівні нормативного значення не більше 60% [1].

Розглянуті нормативи не перевищують нормативно допустиме значення, що свідчить про мінімальний рівень ризику, але одночасно і про помірковану, стриману інвестиційну політику комерційних банків в Україні. Нажаль, це свідчить про низький рівень інвестиційної активності комерційних банків України. Банківські установи виконують переважно суто банківські операції і стримано виконують інвестиційні, а отже особливо гостро постає питання активізації інвестиційної діяльності.

За даними Мінфіна у 2017 році комерційні банки випустили боргових цінних паперів на суму 64 млн. грн., у 2018 – 318 млн. грн., у 2019 році – 289 млн. грн., у 2020 році – 396 млн. грн., у 2021 році – 490 млн. грн. [4]. А цінні папери в активах комерційних банків у 2017 році складали – 2697 млн. грн., у 2018 році – 2210 млн. грн., у 2019 році – 2874 млн. грн., у 2020 році – 4022 млн. грн., у 2021 році – 3175 млн. грн. [2].

Причинами, які гальмують розвиток інвестиційної діяльності комерційними банками варто назвати:

- обмежений доступ до інвестиційних банківських продуктів;
- відсутність збалансованого механізму інвестиційної діяльності комерційних банків;
- високий рівень інвестиційних ризиків;
- низький рівень аналізу ефективності інвестиційної діяльності та методів її управління;
- низький рівень розроблених напрямків інвестиційних стратегій комерційних банків [3].

Безумовно, війна в Україні внесла свої корективи в інвестиційну діяльність комерційних банків та загальну інвестиційну стратегію. Банківський сектор і до початку повномасштабного вторгнення видавав перевагу вкладанню коштів в державні облигації та депозитні сертифікати НБУ, які забезпечують йому високу прибутковість та безризиковість, а банківські кредити займали незначну частку інвестицій. Війна обмежила спрямування бюджетних коштів на інвестиційні потреби. План Державного бюджету на 2023 рік передбачає виділення 100 млрд. грн. інвестицій, що складає 70% рівня 2021 року і це 2% ВВП. Низька інвестиційна активність пов'язана із високою вартістю позичкових коштів на внутрішньому ринку. Підвищення облікової ставки НБУ привело до зростання ставок ОВДП з 10% до 20% річних. Тепер процентні витрати бюджету перевищують інвестиційні витрати, що обмежує фіскальний простір державних фінансів [4].

З початком війни відтік коштів іноземних інвесторів скоротився на 8,8 млрд. дол., що відбулось через посилення військових ризиків.

На жаль, навіть в мирний час іноземний капітал не мав помітної ролі в інвестиційних процесах: середньорічні надходження інвестицій у акціонерний капітал у 2020-2021 рр. становили близько 1% ВВП або лише 25 дол. на 1 жителя (наприклад, в Польщі аналогічний показник становить 115 дол. на 1 жителя). Іноземні інвестори до останнього часу воліли більшою мірою експлуатувати свої активи в українській економіці, ніж розширювати інвестиційну діяльність [4].

На жаль, через війну відбулось відсунення становлення вітчизняного фондового ринку, а нині залучення додаткових коштів на інвестиційний розвиток ототожнюється не з ринком позичкового чи інвестиційного розвитку, а з отриманням державних субсидій або міжнародних грантів. Стійка то капіталізована банківська система залишається неспроможною за ринкових умов забезпечувати адекватний потік позичкових коштів у реальну економіку, сприяти трансформації заощаджень у інвестиційні можливості. За період війни фінансові посередники згорнули внутрішній кредит на 6%, у тому числі за вкладеннями в економіку на 53 млрд. грн., а за позиками уряду на 51 млрд. грн. Безумовно інвестиційну активність комерційних банків стримує руйнація економіко-виробничого потенціалу, зниження платоспроможного споживчого попиту та його структурні зміни, міграція трудового потенціалу. Отже воєнні ризики непередбачувано та негативно впливають на реалізацію заходів інвестиційного стратегії комерційних банків [4].

При розробці інвестиційної стратегії комерційним банкам варто посилити взаємозв'язок домогосподарств, як найбільшого постачальника грошових ресурсів, комерційних банків як фінансового посередника на інвестиційному ринку та господарюючих суб'єктів як об'єкта інвестування. Розробка та реалізація інвестиційної стратегії є вихідною позицією в процесі управління інвестиційною діяльністю і передбачає визначення обсягу та складу інвестиційних вкладень, напрямків та механізмів їх здійснення. Основою інвестиційної стратегії є загальна стратегія розвитку конкретного банку, загальноекономічна та стратегічна політика держави. Загальна мета діяльності банку та стратегія економічного розвитку мають забезпечувати:

- розширення ресурсної бази банку;
- надійне зберігання ресурсів банку;
- диверсифікованість вкладень з метою мінімізації ризиків банківської діяльності;
- забезпечення оптимального рівня ліквідності та платоспроможності конкретного комерційного банку;
- розширення сегменту та проникнення на нові ринки банківських послуг [3].

Інвестиційна політика повинна здійснюватися за наступною метою отримання доходу з прибутку, від приросту капіталу через зростання ринкової вартості інвестиційних активів. Важливими елементами інвестиційної політики є аналіз структури активів та пасивів банку, визначення оптимального співвідношення між власним капіталом та борговими зобов'язаннями, мінімізація рівнів ризиків та пошук та виявлення альтернативних джерел інвестиційних ресурсів.

Розробка інвестиційної стратегії передбачає реалізацію внутрішніх інструкцій та алгоритмів дій, які мають визначати наступні критерії:

- відповідність цілей інвестиційної стратегії загальній економічній політиці конкретного банку та держави взагалі;
- збалансованість стратегічних та тактичних цілей інвестиційної стратегії;
- забезпечення ефективності та результативності діяльності банку.

Вдалі стратегічні заходи ґрунтуються на маркетингових засадах, адже саме диверсифікація послуг та сегментація ринку посилюють позиції комерційного банку на ринку. А грамотні маркетингові стратегії впливають на процес ціноутворення.

Сучасний етап стратегічного розвитку комерційних банків тісно пов'язаний з Євроінтеграційними процесами і характеризується укрупненням, концентрацією та централізацією банківського капіталу, адже вважається що на ринку повинні працювати лише дієздатні надійні банки. Нині, на національному рівні впроваджується заходи по реалізації регулюючої діяльності НБУ, спрямованої на приведення нормативів і документів у відповідність до Базельської угоди. У нормативних актах вимагається дотримання вимог до співвідношення основних показників діяльності банків та мінімальні розміри власних коштів банку, що багатьом банкам виконати неможливо, тому і постає питання про об'єднання із найбільш потужними партнерами. Євроінтеграційні процеси вимагають від банківських установ розширення заходів щодо інформатизації та інформаційних технологій, які дозволять створення єдиного інформаційного простору, інформаційних центрів, що містять в собі всі дані про стан та рівень світового господарства та світовий ринок взагалі. Впровадження диджиталізації банківської діяльності та удосконалення інформаційних технологій дозволить скоротити та раціоналізувати витрати за рахунок більш деталізації потреб клієнтів.

Отже, зберігаються негативні економічні умови, які пригальмовують розвиток інвестиційної діяльності комерційного банку, серед яких варто виділити високий рівень інфляції, коливання цін на банківські активи, високі ризики інвестиційної діяльності, обмежені ресурси інвестиційного спрямування; недосконалість нормативної бази та податкового законодавства; зниження довіри населення до довгострокових вкладень; обмеженість та часткова закритість інформації щодо банківського ринку.

Тому, важливо проводити активні заходи щодо залучення інвесторів у тому числі і іноземних, для реалізації проєктів відновлення і розвитку інфраструктури, адже саме якісна інфраструктура потенційно знижує трансакційні витрати інвестора і підвищує готовність інвестувати у бізнес-проєкти.

Література:

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>.
2. Сумарні активи українських комерційних банків з 2017 по 2021 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active/>.
3. Брежнева-Єрмоленко О., Золотарьова О. Детермінанти інвестиційної діяльності комерційних банків. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 948–954.

4. Данилишин Б. Підсумки року 2022 та завдання на 2023 рік. Як війна позначилась на фінансовому секторі України: основні здобутки та невдачі цього року і завдання на наступний. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/28/695523/>.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ШАХРАЙСТВУ З ПЛАТІЖНИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ У СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА ЄС³

Даценко О. І.

*аспірант Навчально-наукового інституту права СумДУ
науковий керівник – к.ю.н., доцент Плотнікова М. В.*

Україна впродовж останніх років активно рухається у бік cashless-економіки, це означає зменшення використання громадянами готівки та застосування різноманітних способів безготівкової оплати. За даними Національного банку України навіть під час воєнного стану зросла частка операцій із платіжними картками [1]. Проте використання платіжних карток часто супроводжується випадками шахрайських дій, що не тільки впливає на матеріальний стан ошуканих громадян, але й зменшує довіру до застосування безготівкових розрахунків в державі. Як відмічають дослідники, кількість злочинів у цій сфері та суми збитків мають тенденцію постійно зростати, а шахраї постійно вдосконалюють свої навички по викраденню коштів фізичних осіб з банківських рахунків [2]. Тому одним з завдань правового регулювання у сфері фінансових послуг повинно бути попередження таких негативних явищ.

Захист активів споживачів від шахрайських дій і зловживань є одним з Принципів захисту прав споживачів фінансових послуг, прийняті G20 (Групою двадцяти). Це означає, що відповідна інформація, механізми контролю та захисту повинні належним чином і з високим ступенем впевненості захищати вклади, заощадження та інші подібні

³ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-ERP1-2020-1-UA-ERP1MO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

фінансові активи споживачів, у тому числі від шахрайства, незаконного привласнення або інших зловживань [3].

У Сьомому звіті ЄЦБ про карткове шахрайство вказувалося, що загальна вартість шахрайських операцій з використанням карток, емітованих у рамках SEPA і придбаних по всьому світу у 2019 році склала 1,87 мільярда євро. Лише для карток, випущених у єврозоні, загальна вартість шахрайських операцій із картками склала 1,03 мільярда євро. При цьому ЄЦБ очікував зниження частки випадків шахрайства завдяки впровадженню нормативних технічних стандартів (RTS) для надійної автентифікації клієнтів (SCA) і загальних і безпечних відкритих стандартів зв'язку (CSC) відповідно до переглянутої Директиви про платіжні послуги (PSD2) [4]. За результатами впровадження PSD2 Європейська банківська федерація відмічала, що величезні зусилля по боротьбі з шахрайством приносять свої плоди, багато робиться для управління шахрайством, незважаючи на постійне зростання кількості атак. Зокрема запроваджена завдяки PSD2 система автентифікації клієнтів принесла багато переваг для безпеки сектору та клієнтів і виявилася доцільним заходом [5].

Для посилення протидії шахрайським діям потрібно мати інформацію про способи та методи дій зловмисників, обсяги завданої шкоди, тоді можна оцінити можливість застосування тих чи інших можливих заходів для їх попередження у майбутньому. Для цього у Європейському Союзі у 2018 році Європейський банківський орган у тісній співпраці з Європейським центральним банком виклав Керівні принципи ЕБА щодо звітування про шахрайство відповідно до PSD2 [6]. Цей документ допоможе забезпечити послідовне виконання державами-членами вимог щодо звітності про шахрайство високого рівня згідно зі статтею 96(6) PSD2 та надання зведених даних компетентними органами до ЕБА та ЄЦБ, які будуть порівнянними та надійними.

В Україні у 2021 році ухвалено новий Закон від 30.06.2021 р. № 1591-ІХ «Про платіжні послуги», який встановлює новий порядок проведення платіжних операцій та новий зміст відносин надавачів послуг з регулятором, який набрав чинності з 1 грудня 2022 року. Відповідно до вимог Закону України «Про платіжні послуги» Національний банк України Постановою Правління від 29.07.2022 р. № 163 затвердив Інструкцію про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг, а Постановою Правління від 29.07.2022 № 164 Положення про порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів. Інструкція № 163 передбачає, що перед

отриманням згоди платника на виконання кожної платіжної операції надавач платіжних послуг зобов'язаний здійснити посилену автентифікацію користувача. Порядок автентифікації користувачів для проведення операції з використанням платіжних інструментів, взаємодії між емітентом та користувачем у разі здійснення неналежних платіжних операцій та порядок звернення користувача за відшкодуванням збитків, завданих йому в результаті проведених платіжних операцій визначається в Інструкції № 164. Зазначене виступає елементом у механізмі протидії деяким шахрайським діям з платіжними інструментами.

Проте, на жаль, держателі платіжних інструментів не завжди усвідомлюють власну відповідальність та самостійно надають дані та номер банківської картки шахраям. Наприклад, кіберполіція попереджає, що почастишали випадки поширення в інтернеті фейкової інформації про соціальні виплати, при цьому створюються сторінки-клони різних державних чи міжнародних організацій, благодійних фондів, банків, для реалізації злочину здебільшого використовують фішинг [7].

Шахрайські дії із платіжними інструментами часто стають можливими через недостатню поінформованість користувачів про правила діяльності платіжних систем та необхідність вживати заходів по збереженню певних особистих даних. Тому окрім запровадження нових правил для постачальників фінансових послуг Національний банк України проводить правопросвітницькі заходи.

Наприклад, у лютому 2022 року Національний банк України розпочав Всеукраїнську інформаційну кампанію з платіжної безпеки #ШахрайГудбай. Ця кампанія спрямована підвищення обізнаності громадян про кібергігієну; формування культури безпечної поведінки у віртуальному просторі; поширення інформації про основні правила безпеки безготівкових розрахунків. Національний банк України проводить цю кампанію разом з Департаментом кіберполіції Національної поліції України та за підтримки міжнародних партнерів, українських компаній, які є постачальниками фінансових послуг [8].

Після початку повномасштабної збройної агресії РФ у березні 2022 року Національний банк України запустив сайт «Фінансова оборона України», який присвячений роботі фінансової системи під час війни (<https://promo.bank.gov.ua/fin-defense/>). Окремий розділ сайту присвячений попередженню шахрайства і містить основні поради з кібербезпеки у воєнний час; характеристики шахрайських

схем, які набули поширення у період дії воєнного стану та способами захисту від них.

Підсумовуючи слід зазначити, що дії держави, спрямовані на протидію шахрайству з платіжними інструментами є необхідним елементом у системі захисту прав споживачів фінансових послуг. Ухвалена у ЄС Директива про платіжні послуги (PSD2) створила достатні умови для попередження шахрайства завдяки запровадженню нових технічних стандартів для посиленої автентифікації клієнтів та загальних і безпечних відкритих стандартів зв'язку. Запроваджені зміни у регулюванні платіжних послуг в Україні спрямовані як на імплементацію положень PSD2, так і на вирішення нагальних питань у відповідь на розвиток ринку платіжних послуг та його глобальність. Важливою для попередження шахрайських дій є правопросвітницька діяльність Національного банку України, яку він здійснює у співпраці з кіберполіцією, іншими органами влади та учасниками ринку.

Література:

1. Технології попри війну: чим живе та як розвивається платіжний ринок у 2022 році. Інтерв'ю із заступником Голови НБУ Олексієм Шабаном. URL: <https://fintechinsider.com.ua/tehnologiyi-popry-vijnu-chym-zhyve-ta-yak-rozvyvayetsya-platizhnyj-rynok-u-2022-roczii-intervyu-iz-zastupnykom-golovy-nbu-oleksiyem-shabanom/>.

2. Маршук Л. М., Складанюк М. С. Фінансове шахрайство з банківськими рахунками в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/797/764>.

3. G20 High-level principles on financial consumer protection / Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-markets/48892010.pdf>.

4. Seventh report on card fraud / European Central Bank. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/cardfraud/html/ecb.cardfraudreport202110~cac4c418e8.en.html>.

5. EBF response to European Banking Authority's Discussion Paper on its preliminary observations on selected payment fraud data under the Payment Services Directive. URL: https://www.ebf.eu/wp-content/uploads/2022/04/EBF-response-to-EBA-Payment-Fraud-Data-Consultation_190422.pdf.

6. Guidelines on fraud reporting under PSD2. URL: <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/payment-services-and-electronic-money/guidelines-on-fraud-reporting-under-psd2>

7. Кіберполіція попереджає про шахрайство під виглядом соціальних виплат/

URL: <https://cyberpolice.gov.ua/article/kiberpolicziya-poperedzhaye-pro-shahrajstvo-pid-vyglyadom-soczialnyx-vyplat-7002/>

8. Стартує інформаційна кампанія Національного банку з платіжної безпеки #ШахрайГудбай.

URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/startuye-informatsiyna-kampaniya-natsionalnogo-banku-z-platijnoyi-bezpeki-shahraygudbay>

ВАЛЮТНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ З ВАЛЮТНИМИ ЦІННОСТЯМИ

Деменко К.Е.

аспірантка кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

Розвиток будь-якої держави прямо залежить від наявності у неї всіх необхідних структурних елементів за допомогою яких здійснюється фінансова діяльність. Одним з таких елементів є валютний ринок який всі держави намагаються інтенсивно розвивати.

Розбудова та розвиток повноцінного валютного ринку та його ефективне регулювання є необхідною умовою формування ефективної ринкової економіки в якій є всі необхідні засоби стимулювання роботи суб'єктів економічної активності.

Одну з провідних ролей в процесі розроблення та реалізації валютної політики належить центральному банку – Національному банку України, який, відповідно до Закону України «Про Національний банк України» має право в рамках грошово-кредитної політики використовувати всі необхідні інструменти впливу на валютні відносини в державі.

Традиційно валютну політику визначають як сукупність здійснюваних державою економічних, організаційних та правових заходів у сфері валютних відносин з метою реалізації стратегічних завдань розвитку національної економіки [1, с. 78].

Досліджуючи зміст стратегічних завдань валютної політики слід звернути увагу на те, що валютна політика є органічною складовою економічної політики держави в цілому і її завдання прямо корелю-

ються зі змістом стратегічних завдань економічної політики. При цьому стратегічними завданнями валютної політики є:

- 1) забезпечення стійкого економічного зростання;
- 2) підтримання стабільного рівня цін (низького рівня інфляції);
- 3) сприяння високому рівню зайнятості в національному господарстві (низький рівень безробіття);
- 4) забезпечення зовнішньоекономічної рівноваги (тобто рівноваги платіжного балансу країни).

Розкриваючи сутність валютної політики варто зазначити, що вона має свої специфічні завдання, що визначають її роль у регулюванні сфери валютних відносин. Такими специфічними завданнями валютної політики, зокрема, є: а) забезпечення стабільного функціонування внутрішнього валютного ринку країни і недопущення кризових та спекулятивних явищ; б) сприяння нормальній організації грошового обігу в країні для забезпечення товарообмінних операцій у зовнішньоекономічній сфері; в) створення адекватних правових умов організації валютних відносин для розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання і припливу іноземних інвестицій; г) підтримання стабільного рівня обмінного курсу національної валюти на грошовому ринку й забезпечення належної купівельної спроможності національної грошової одиниці; д) оперативне регулювання сальдо платіжного балансу для своєчасного погашення зовнішньої заборгованості; е) лібералізація або обмеження можливостей суб'єктів господарювання у здійсненні валютних операцій залежно від загальних цілей економічної політики держави.

В аспекті захисту прав та законних інтересів суб'єктів ринку фінансових послуг слід виокремити ті завдання валютної політики, реалізація яких Національним банком України прямо впливає на їх права та законні інтереси.

Аналіз показує що це ті завдання, які стосуються стабільності обігу валюти і валютних цінностей на території України. Як показує аналіз це завдання: а, б, в, г, е. В основі необхідності реалізації цих завдань є необхідність забезпечення цінової стабільності як збереження купівельної спроможності національної валюти шляхом підтримання у середньостроковій перспективі (від 3 до 5 років) низьких, стабільних темпів інфляції, що вимірюються індексом споживчих цін [2].

Стабільність цін є запорукою отримання необхідності кількості матеріальних ресурсів всіма суб'єктами економічної активності за наявності у них грошові кошти протягом тривалого часу. Це дає можли-

вість суб'єктам економічної активності здійснювати стратегічне планування свого розвитку ефективно переносючи отримання необхідних матеріальних ресурсів на майбутнє. В цьому аспекті підтримання стабільності курсу національної валюти по відношенню до іноземної є головним індикатором ефективної реалізації завдань валютної політики Національним банком України на її території.

В практичному плані валютна політика реалізується шляхом прийняття Національним банком України відповідних нормативно-правових актів які врегульовують питання направлені на вирішення завдань валютної політики. В своїй основі цими нормативними актами може здійснюватися вплив як на самих суб'єктів (вимоги щодо їх фінансової спроможності) так і на окремі види діяльності (вимоги щодо ліцензування операцій з валютними цінностями). Таке нормативне регулювання має враховувати існуючу об'єктивну економічну реальність та створювати ефективні механізми не тільки регулювання валютних відносин, а й захисту прав та законних інтересів їх учасників. У цьому зв'язку, також варто вказати, щ центральний банк при реалізації валютної політики має постійно відслідковувати тенденції розвитку світового фінансового ринку і вчасно унормовувати всі відносини які виникають з приводу нових об'єктів. Це може об'єктивуватись у послабленні нормативних вимог діяльності суб'єктів економічної активності, якщо ці відносини є корисними для держави, або у збільшенні нормативних вимог якщо ці відносини можуть зашкодити державі або суб'єктам економічної активності.

Таким чином, розглядаючи роль валютної політики у забезпеченні прав та законних інтересів суб'єктів фінансових відносин варто зазначити, що її ефективна реалізація є запорукою не лише стабільного економічного розвитку держави, а й необхідною умовою захисту прав та законних інтересів суб'єктів у сфері валютних відносин.

Література:

1. Словник фінансово-правових термінів / [за заг. ред. д.ю.н., проф. Л.К. Воронової]. 2-ге вид., переробл. і доповн. К.: Алерта, 2011. 558 с.

2. Що таке цінова стабільність і чому вона важлива для економіки України? Електронний ресурс: режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/about/targets/target-sh>.

СУДОВА ПРАКТИКА СУДУ ЄС ЯК ОСНОВА ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Денисенко С. І.

*кандидат юридичних наук, доцент, старший викладач кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства
Сумський державний університет*

Основним досягненням у напрямку зближення національного митного законодавства України із законодавством ЄС стало підписання у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. У зв'язку з цим українськими законодавцями ведеться постійна робота з приведення митного законодавства України у відповідності до глави 5 Угоди про асоціацію та додатка XV «Наближення митного законодавства». Не менш важливим інструментом для допомоги у повсякденній роботі українських законодавців у цьому напрямку є судова практика Суду Європейського Союзу.

Треба зазначити, що на Суд ЄС покладається завдання тлумачення норм права Євросоюзу, крім того, принципи і правила такого тлумачення, вироблені Судом під час розгляду справ, набувають обов'язкового статусу. Тлумачення та застосування Судом ЄС норм права забезпечують загалом дотримання права ЄС. Суд встановлює та розвиває основні принципи права ЄС, по-перше, для того щоб заповнити прогалини, які існують в установчих договорах, а по-друге, для того, щоб зблизити право ЄС з правом держав – членів ЄС і, таким чином, забезпечити повагу основних правових принципів та цінностей, що визнаються та охороняються у правових системах держав-членів. Таким чином Суд ЄС виконує правотворчу функцію, оскільки закріплюючи основні принципи права та заповнюючи прогалини установчих документів, створює приписи які є обов'язковими для всіх суб'єктів права ЄС.

Необхідно також відмітити, що система права ЄС представляє собою сукупність норм які закріплені у "первинних" та "вторинних" джерелах. Крім того, у якості джерел права виділяють принципи, які не зафіксовані в нормативних джерелах, однак які розробляються та формулюються в процесі діяльності Суду ЄС. Таким чином, діяльність Суду ЄС є однією із рушійних нормотворчих сил у рамках правової системи ЄС, що обумовлює актуальність вивчення його практики.

Практика Суду Європейського Союзу має принципове значення у правопорядку ЄС, а отже, і для третіх країн, перед якими стоїть завдання наближення законодавства. У зв'язку з цим практика Суду ЄС дуже важлива для України яка наближує своє національне законодавство у відповідності до права ЄС. Треба також зазначити, що у багатьох аспектах право ЄС заснованою на прецедентному праві. Рішення Суду роз'яснюють, коли країни-члени порушують законодавство ЄС, та як його необхідно тлумачити і застосовувати на національному рівні [1, с. 6].

Суд ЄС має повноваження вирішувати юридичні суперечки між країнами-членами, інститутами ЄС, підприємцями та приватними особами. Щоб справлятися з багатотисячним потоком справ, Суд поділено на дві інстанції: Суд, що займається запитами на попередні постанови від національних судів, певними позовами щодо анулювання та апеляцій; та Суд загальної юрисдикції, що займається всіма позовами щодо анулювання від приватних осіб та компаній та деякими позовами від країн-членів ЄС. Спеціальний Суд – Суд цивільної служби – виносить рішення щодо розбіжностей між ЄС та його держслужбовцями.

Існує чотири типи поширених судових справ які розглядає Суд ЄС. Перший тип справ це попередні рішення – суди в кожній державі ЄС відповідають за належне застосування законів ЄС. Якщо у суді держави-члена ЄС виникають сумніви у тлумаченні або юридичній силі закону, він може, а в деяких випадках зобов'язаний звернутись до Суду ЄС за консультацією. Консультація надається у формі обов'язкового попереднього рішення. Дане рішення є важним засобом для громадян країн ЄС, так як вони можуть через національні суди визначити, наскільки право ЄС впливає на їх життя. Другий тип справ це вирішення справ про правопорушення – Європейська комісія або (у деяких окремих випадках) країна-член ЄС може ініціювати розгляд, якщо вважає, що певна країна не виконує своїх зобов'язань згідно із європейськими законами. Суд розглядає звинувачення та виносить своє рішення. У разі визнання правопорушення винна країна має негайно виправити ситуацію щоб уникнути санкцій, які може накласти Суд ЄС. Третій тип справ це розгляд про анулювання – якщо будь-яка країна-член ЄС, Європейська Рада, Комісія або (за певних обставин) Європейський Парламент вважають, що певний закон ЄС неправомірний, вони можуть звернутися з проханням анулювати його. Позови про анулювання можуть бути подані також приватною особою, якщо закон безпосередньо негативно впливає

безпосередньо на самих громадян. Четвертий тип справ це розгляд справ про бездіяльність – якщо Європейський Парламент, Рада, Комісія не приймають певних рішень за певних обставин, як це вимагає Договір про Європейський Союз, країни-члени ЄС, інші інститути Союзу та (за певних обставин) приватні особи або компанії можуть подати скаргу до Суду ЄС для офіційної реєстрації порушення [2].

Необхідно відмітити, що рішення Суду ЄС являється окремою групою джерел митного права ЄС та відноситься до «вторинного права». Під вторинним право розуміється уся сукупність джерел які ухвалені інституціями ЄС, а також усі інші акти, що ухвалені на підставі установчих договорів. Особливість вторинних джерел права полягає в тому, що його нормативні джерела являються результатом діяльності самих інститутів ЄС

На даний час для України судова практика Суду ЄС, як джерела митного права ЄС, відіграє дуже важливу роль на шляху наближення її митного законодавства до законодавства ЄС та застосування загальної практики у цій сфері. У зв'язку з чим розглянемо один з прикладів судової практики Суду ЄС з митних питань, які заслуговують на увагу.

Так, за справою № C-528/14 (X v Staatssecretaris van Financiën) Суд ЄС виніс рішення стосовно застосування статті 3 Регламенту Ради (ЄС) № 1186/2009 від 16 листопада 2009 року про систему Співтовариства для звільнення від сплати мита [3] Верховний суд Нідерландів подав звернення щодо ухвалення попереднього рішення у ході розгляду справи між громадянином X та Міністром фінансів (Staatssecretaris van Financiën) стосовно відмови останнього дозволити громадянину X перевезти його особисту власність із Катару до Нідерландів без сплати ввізного мита. Фактичні обставини цього спору були такими: до 1 березня 2008 року позивач проживав та працював у Нідерландах. З 1 березня 2008 року по 1 серпня 2011 року він працював у Катарі, де отримав житло від свого роботодавця. Позивач мав як професійні, так і особисті зв'язки з цією третьою країною. Його дружина продовжувала жити і працювати в Нідерландах. Вона відвідала його шість разів, загальна тривалість відвідувань становила 83 дні. Протягом зазначеного періоду позивач провів 281 день за межами Катару: відвідував свою дружину, своїх дорослих дітей і родину у Нідерландах та у відпустці їздив до інших країн. Плануючи повернення до Нідерландів, позивач звернувся з проханням видати йому дозвіл на імпорт особистого майна до Європейського Союзу з Катару без стягнення ввізного мита відповідно до статті 3

Регламенту № 1186/2009. Це прохання було відхилено рішенням податкового інспектора на тій підставі, що не було зміни звичайного місця проживання у значенні цієї статті. Вважалося, що протягом усього часу перебування у Катарі він зберігав своє звичайне місце проживання у цій державі-члені, тому така третя країна ніколи не була його звичайним місцем проживання.

Суд ЄС виніс рішення стосовно застосування статті 3 Регламенту 1186/2009/ЄС яке означає, що для цілей застосування цього положення фізична особа не може одночасно мати звичайне місце проживання у державі-члені та у третій країні. Під час проведення загального оцінювання відповідних фактів за таких обставин, коли особа одночасно має особисті і професійні зв'язки у третій країні та особисті зв'язки у державі-члені, для визначення того, чи така особа має звичайне місце проживання у значенні статті 3 Регламенту 1186/2009/ЄС у третій країні, необхідно звернути особливу увагу на тривалість перебування такої особи у третій країні [1, с. 174].

Зазначене вище рішення Суду ЄС має важливе значення для України як кандидата в члени ЄС та яка приводить у відповідність митне законодавство України до законодавства ЄС. Дане рішення надає відповідь на практичні питання які виникають у процесі застосування Регламенту Ради (ЄС) № 1186/2009 в Нідерландах.

Отже, судова практика Суду ЄС у сфері митного законодавства направлена не тільки на реалізацію правосуддя у межах правової системи ЄС, але також впливає на процес формування та удосконалення митного законодавства краї які прагнуть у майбутньому стати членом Європейського Союзу. Для України як кандидата на членство в ЄС судова практика Суду ЄС має важливе значення на шляху введення її митного законодавства у відповідність із законодавством ЄС.

Література:

1. Огляд прецедентного права Суду Європейського Союзу у сферах, що регулюються Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/imce/ohliad-pretседentnoho-prava-sudu-yevropeiskogo-soiuzu-sferi-shcho-rehuliuutsia-uhodoiu-pro-asotsiatsiiu.pdf>.
2. The European Union explained – How the European Union works. URL: http://publications.europa.eu/resource/cellar/bdc6e27e-e519-4308-8e47-73acd9b3977b.0022.02/DOC_1.

3. Council Regulation (EC) No 1186/2009 of 16 November 2009 setting up a Community system of reliefs from customs duty (Codified version).

URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1474787120959&uri=CELEX:32009R1186)

[content/EN/TXT/?qid=1474787120959&uri=CELEX:32009R1186.](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1474787120959&uri=CELEX:32009R1186)

ПРО ПОПУЛЯРИЗАЦІЮ ДЕРЖАВОЮ КРИПТОВАЛЮТ І КРИПТОМАТІВ СЕРЕД ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Деревянко Б. В.

*доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник,
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України;*

*Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Макутова Національної академії наук України»*

Скоро виповнюється рік, як було прийнято Закон України «Про віртуальні активи», який до сьогодні ще не набрав чинності [1]. Незважаючи на нечинність Закону останні негативні події в Україні виступили каталізатором відносин на ринку криптовалют. В умовах активної агресивної війни, розв'язаної проти нашої країни, об'єктивно відбулося скорочення виробництва, що відбилося на зниженні ВВП держави майже на третину. Тому держава намагається вишукувати усі можливі варіанти залучення грошей, потрібних на фінансування армії, здійснення соціальних виплат, підтримку економіки та її суб'єктів. Відомим і широко поширеним засобом став випуск військових облігацій. Переважна більшість покупців, хто скористався цим фінансовим інструментом, є особи пенсійного віку.

Багато фінансових проблем армії і держави сьогодні вирішуються завдяки волонтерському руху. Лівова частка «волонтерських грошей» надходить із-за меж України. При цьому багато волонтерів, великих підприємств і навіть держав через різні об'єктивні та суб'єктивні причини не завжди готові афішувати свою допомогу Україні. У таких умовах пожертви у криптовалюті стають усе більш популярними, а для самих власників одиниць криптовалюти не має значення чи наявна в Україні нормативна база. А остання, як було сказано вище, уже активно формується і навіть приймається.

Відносини на ринку криптовалют за великим рахунком мають багато спільних ознак із класичною господарською діяльністю. Осо-

бливо це стосується діяльності із «майнінгу» криптовалюти. Нами вказувалося, що цьому виду діяльності повністю відповідають такі ознаки господарської діяльності, як: організаційна єдність, майнова відокремленість, наявність господарських прав та обов'язків, відповідальність за результати господарювання [2, 170-172]. А ознака легітимність існування як суб'єкта господарювання допоки є «вузьким місцем» для «майнерів» та гравців на ринку криптовалюти, оскільки через офіційну заборону операцій із криптовалютою ті з них, хто не здійснює іншої професійної господарської діяльності, не може офіційно зареєструватись як суб'єкт господарювання. Проте у разі зняття заборони значна їх частина легітимізується й отримує статус повноцінного суб'єкта господарювання, а якщо характеризувати ще вужче – СПД [2, 171]. Сьогодні в умовах енергодефіциту та через певні особливості формул видобутку одиниць різних видів криптовалюти діяльність із «майнінгу» в Україні є дещо ускладненою. Та це не свідчить про втрату інтересу серед пересічних громадян України до інвестування у криптовалюту.

Спад виробництва, нестабільність економіки, втрата значних логістичних коридорів та видів транспорту та ще кілька десятків інших факторів спричиняють девальвацію української грошової одиниці. Ці та інші фактори впливають і на девальвацію навіть світових вільноконвертованих валют. Загроза потенційної окупації певних міст та регіонів чи скоєння терористичних актів збоку країни-агресора і, як наслідок, готовність до евакуації, не сприяють інвестуванню в об'єкти матеріального світу, які не можна забрати із собою (об'єкти нерухомості та інвестиції у них, наприклад, коштовний ремонт), або які мають об'єм та вагу і створюють перешкоди під час переїзду (вироби мистецтва, вироби із дорогоцінних металів і каміння, інвестиційні чи пам'ятні монети тощо). Навіть фізичне перевезення паперових грошей або грошей на рахунках у банках, що керуються за допомогою банківських карток або електронних пристроїв, створює незручності і небезпеки під час поїздок в межах України та за її межі.

Наведене вище робить ще привабливішим вкладання тимчасово вільних грошей в одиниці криптовалюти. Попит породжує пропозицію. Тому буквально на днях у місті Кривий Ріг близькими знайомими було сфотографовано нещодавно встановлений криптомат, за допомогою якого можна придбати сатоші – одиниці криптовалюти біткойн. Ось це фото:

Рис. 1. Фото криптомату у місті Кривий Ріг

Поява таких криптоматів є безумовним позитивом у справі надання населенню особливих фінансових послуг. Проте загальний рівень комп'ютерної грамотності населення і складність розуміння технологій Блокчейн призводять до того, що далеко не всі бажаючі можуть інвестувати у криптовалюту. Як вказувалося вище, основними покупцями військових облігацій є пенсіонери. Сучасні українські реалії вказують на те, що саме працюючі та соціально активні люди пенсійного віку є найбільшими інвесторами. Але для більшості українських пенсіонерів показаний на фото криптомат є чимось складним і незрозумілим, як для пересічних шахтарів і трактористів складний зенітно-ракетний комплекс «Бук-М1». Іншими словами, потенційний інвестор – особа пенсійного віку (і не тільки) може подивитися на цей криптомат, глибоко видихнути, розвернутися і за звичкою купити долари США або євро.

Для чіткішого розуміння ситуації слід поставити і відповісти на два питання. Перше – чи потрібно і чи економічно вигідно державі, щоб її громадяни вкладали гроші у криптовалюту? І друге – якщо потрібно, то як державі сприяти їм у цьому?

Видається, що відповісти на перше питання буде складніше. Державі вигідно, щоб її громадяни були заможними. Інвестування у криптовалюту пов'язані із ризиками. У короткостроковій перспективі

через значну волатильність курсу криптовалюти від такого інвестування можна швидко отримати прибуток або збиток. Але це не означає, що такий вид інвестування слід забороняти. Як показує практика, інвестування в одиниці криптовалюти у середньо- та довгостроковій перспективі є рентабельним. І рівень рентабельності такого інвестування перевищує доходи від банківських депозитів у десятки разів, а інколи й більше. Зрештою вирішувати має сам потенційний інвестор.

Відповідь на друге питання передбачає застосування державою мінімального чи максимального комплексу заходів. Мінімальний комплекс має передбачати підготовку за державний кошт певної кількості фахівців – фінансових консультантів, працевлаштованих державою (можливо як співробітників державних банків), які допомагатимуть потенційним інвесторам проводити операції безпосередньо за посередництва криптоматів або комп'ютерів. Максимальний комплекс заходів має передбачати організацію та проведення за державні кошти навчання населення процесам відкриття ID-гаманця, безпековим аспектам, процесам купівлі одиниць криптовалюти, депозитним операціям із криптовалютою, процесам купівлі-продажу за одиниці криптовалюти предметів матеріального світу (товарів), процесам обміну одиниць криптовалюти на одиниці класичних іноземних валют чи гривні та ін. І крім цього максимальний комплекс заходів має передбачати розробку і запуск державою за допомогою банків чи інших фінансових установ власного нового виду криптовалюти з її популяризацією, максимальним викупом за відносно невеликі кошти одиниць цієї криптовалюти з перших випусків, а також організацію та обслуговування власної державної біржі криптовалют.

Література:

1. Про віртуальні активи: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
2. Деревянко Б. В. Про порівняння господарської діяльності з видобутком криптовалюти («майнінгом») та здійсненням операцій із нею. *Право України*. 2018. № 5. С. 164–175.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР

Дмитренко Е.С.

*професор кафедри публічного та міжнародного права,
Навчально-науковий інститут «Юридичний інститут
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна*

Особливі актуальності в умовах воєнного стану набувають питання забезпечення фінансової безпеки держави. Відповідно до законодавства України воєнний стан вводиться у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності [1]. Тож цей особливий правовий режим в Україні було запроваджено 24 лютого 2022 року у зв'язку із військовою агресією російської федерації на підставі Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 [2].

Якщо мову вести про особливості правового режиму воєнного стану для ринку фінансових послуг, то однією із них є зміни у правовому регулюванні цієї сфери. Вони зумовлені з-поміж-іншого новими викликами і загрозами, які ускладнюють (унеможлиблюють) реалізацію важливих фінансових інтересів особи, суспільства, держави, її адміністративно-територіальних утворень та створюють небезпеку фінансовій незалежності України [3, с. 24].

Зважаючи на викладене, серед викликів та загроз, які впливають на стан фінансової системи та надання фінансових послуг в умовах воєнного стану, насамперед, нанесені збитки та завдана матеріальна шкода фінансовим установам. На сьогодні вже працює Реєстр пошкодженого та знищеного майна, що містить інформацію про пошкоджене та знищене нерухоме майно фінансових установ внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією рф. Реєстр формується на базі порталу «Дія». Окрім того, відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Забезпечення засобів правового захисту та репарацій у зв'язку з агресією проти України», прийнятій 13 листопада 2022 року, рекомендовано державам у співпраці з Україною створити міжнародний Реєстр збитків, що стане доказовою базою для притягнення рф до відповідальності та відшкодування завданих Україні збитків [4].

Оцінку нанесених збитків в Україні здійснює Національна рада з відновлення України від наслідків війни (далі – Національна рада), якою у співпраці з іншими профільними міністерствами і Національним банком України (далі – НБУ) підготовлено декілька звітів. Так, відповідно до Звіту станом на 01 вересня 2022 року було завдано втрат та збитків фінансовому сектору на суму 69,4 млн. доларів США. Серед них – пошкодження приміщень окремих банків, їх відділень, банкоматів [5].

Очевидним є те, що зазначені та інші виклики і загрози обумовлюють зміни і у діяльності НБУ. Це, зокрема, визначено в ухвалених Радою НБУ «Основних засадах грошово-кредитної політики на період воєнного стану». Основні засади діятимуть тимчасово під час правового режиму воєнного стану, а за потреби також деякий час після його завершення до нормалізації функціонування економіки та фінансової системи. У документі зазначено, що в умовах війни вкрай важливим є забезпечення надійного та стабільного функціонування банківської системи, а також максимальне забезпечення потреб оборони України, безперерйного функціонування фінансової системи та об'єктів критичної інфраструктури. За таких умов НБУ відповідно до законодавства про воєнний стан може фінансувати дефіцит державного бюджету. Однак це стосується лише критичних видатків Уряду в обмежених обсягах і лише шляхом купівлі цінних паперів Уряду на первинному ринку [6].

Зазначене визначатиме у подальшому зміст діяльності НБУ. Норми про додаткові повноваження НБУ містить і Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні». Так, НБУ під час особливого періоду (включає період дії воєнного стану та період відбудови після закінчення воєнних дій) вести рахунки державних органів, призначені для забезпечення потреб держави у відсічі збройної агресії проти України та ліквідації її наслідків, а також для благодійних пожертв та гуманітарної допомоги. Крім того, цим Законом продовжено термін дії Закону України «Про фінансову реструктуризацію» до 1 січня 2028 року, що, безумовно, сприятиме вирішенню проблем із погашенням кредитів як для банків, так і для їхніх клієнтів [7].

Своїми рішеннями Правлінням НБУ дещо змінено формат надання фінансових послуг в умовах ведення військових дій та вжито відповідних заходів у зв'язку із цим. Так, постановою Правління НБУ «Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп»

від 25 лютого 2022 року № 23 було затверджено Правила роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану. Зокрема, відповідно до цих Правил банки України протягом періоду дії воєнного стану та 30 календарних днів після його припинення чи скасування мають право застосовувати до боржників (контрагентів) інструменти довгострокової реструктуризації без передавання заборгованості таких боржників/контрагентів до підрозділу роботи з непрацюючими активами [8].

Окрім того, багатьма фінансовими установами в умовах воєнного стану переглянуто комісії на переказ коштів, за користування картками, за обслуговування карток та рахунків, зняття готівки в Україні та за кордоном тощо. До того ж, було прийнято рішення про розширення можливості зняття готівки не лише з банкоматів, а й у підприємствах торгівлі, аптеках, АЗС під час розрахунку [9].

Принагідно назвати й інші рішення НБУ, зокрема щодо операцій з іноземною валютою, які стосуються її продажу без обмежень у банках, операторів поштового зв'язку, так і у обмінних пунктах та через онлайн-банкінг. Водночас з 24 лютого 2022 року заборонено купівлю іноземної валюти у відділеннях банків, окрім відділень, розташованих на територіях, що перебувають під загрозою окупації державою-агресором (у разі наявності валюти). Ще одним важливим рішенням НБУ з метою підтримання стабільності на валютному готівковому ринку стало запровадження з листопада 2022 року такої фінансової послуги, як купівля валюти за безготівковим розрахунком та відкриття депозиту із можливістю отримати готівкову валюту після закінчення терміну депозиту [9].

Ці та інші рішення суттєво зменшили попит на готівкову валюту і тиск на обмінний курс. Однак проблемою є вчасне повернення коштів через труднощі ввезення валюти на територію України від час воєнного стану

Варто зазначити, що НБУ із покращенням ситуації на валютному ринку і зі зниженням безпекових ризиків має намір поступово відпускати ті валютні обмеження, які матимуть менший ризик спричинити несприятливі наслідки на валютному ринку. Це також стосується і переходу від фіксованого обмінного курсу гривні до долара (який застосовується зараз) до плаваючого курсу.

Особливої уваги заслуговує впровадження НБУ разом із банками плану заходів для забезпечення безперервної роботи банківської системи у разі тривалої відсутності електроенергії. Невід'ємними частинами цього плану є проекти НБУ Power Banking [10] та «банкомат-

ний національний роумінг». Їх запроваджено з метою оперативного та зручного доступу громадян до власних коштів, встановлення єдиних розширених лімітів та скасування додаткових комісій на зняття готівки власниками карток інших банків в банкоматах.

Таким чином, в умовах воєнного стану в Україні основним завданням НБУ на ринку фінансових послуг є забезпечення стабільного функціонування банківської і фінансової системи, а також максимальне забезпечення потреб оборони. Важливою передумовою виконання цього та інших завдань, а також мінімізації ризиків на ринку фінансових ринків є своєчасне вжиття невідкладних заходів для забезпечення фінансової стабільності в державі.

Література:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2>.

3. Дмитренко Е.С. Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права у механізмі правового забезпечення фінансової безпеки України. Монографія. Київ, Юрінком Інтер, 2009. 592 с.

4. Генасамблея ООН ухвалила резолюцію щодо репарацій Україні від росії. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3614341-genasamblea-oon-uhvalila-rezoluciu-sodo-reparacij-ukraini-vid-rosii.html>.

5. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня 2022 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.docx.pdf.

6. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану: Схвалено рішенням Ради НБУ від 15 квітня 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG-ml_2022.pdf?v=4.

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні: Закон України 27 липня 2022 року № 2463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2463-20#Text>.

8. Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп: Постанова Правління НБУ від 25 лютого 2022 року № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0023500-22#Text>.

9. Офіційний сайт Національного банку України.
URL: <https://bank.gov.ua/>.

10. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 25 лютого 2022 року № 23: Постанова Правління НБУ від 05 грудня 2022 року № 239.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0239500-22#Text>.

СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Загола Т. М.

*аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*

Повномасштабне вторгнення росії на територію України, світова енергетична криза, яка була спричинена цією війною, екологічна криза, зміна клімату, проблеми продовольчої безпеки – це все вимагає системного вивчення та вирішення проблем глобальної безпеки.

Існує багато наукових досліджень окремих аспектів глобальної безпеки, зокрема: глобальна екологічна безпека, глобальна соціальна безпека, глобальна продовольча безпека, глобальна енергетична безпека, глобальна інформаційна безпека, глобальна воєнна безпека, глобальна фінансова безпека тощо та їх взаємозв'язки з національними безпеками світових країн.

Первинною є саме інформаційна загроза. І якщо говорити про інформаційну безпеку як про властивість мінімізувати загрози для певних об'єктів і суб'єктів інформаційної діяльності, то це дає можливість розглядати не загальнометодичні питання інформаційної безпеки, а різні рівні інформаційної взаємодії, інформаційних відносин, виділити методологічні та теоретичні проблеми забезпечення інформаційної безпеки, які необхідно вирішити. А тоді вже визначати засоби, методи протидії інформаційним загрозам, закладати ці методи у відповідні інформаційні системи для адекватного реагування на загрози [1].

Стрімкий розвиток комунікаційних технологій призвів до виникнення низки нових загроз світовому і національному розвитку. Серед них особливе значення набуває інформаційна безпека суспільства, держави, особистості. Це пов'язано з процесом формування інформаційного суспільства, характеристикою якого є всепроникна у всі

його сторони життєдіяльності інформація. Сучасні технології вже не обмежуються рамками однієї країни, а мають загальносвітове значення. В умовах тотальної інформатизації суспільства значну роль відіграють питання інформаційної безпеки [2, 194].

Таким чином, глобальна інформаційна безпека є важливою для забезпечення глобальної безпеки і повинна вирішуватися в межах регіонального та світового масштабів.

Наступною складовою глобальної безпеки є глобальна соціальна безпека.

Соціальна безпека держави – це гарантія захищеності громадян від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Такі зовнішні проблеми, як розповсюдження ядерних технологій, тероризм, нелегальна торгівля зброєю, питання екології, неконтрольована міграція, демографічний вибух, етнічна ворожнеча, потребують не просто багатосторонніх, а загальносвітових масштабів вирішення, толерантності в міжнаціональних відносинах, об'єднання зусиль міжнародної спільноти, співпраці [3, с. 164].

Водночас, соціальна безпека окремої країни не може розглядатися без впливу важливих зовнішніх глобалізаційних факторів та змін, і тому доцільно в межах забезпечення соціальної безпеки країни аналізувати також глобальну соціальну безпеку, які основу формування добробуту населення у світі з урахуванням світових змін та небезпек.

Наступним елементом, який впливає на формування глобальної безпеки є глобальна екологічна безпека.

Врятувати людство від глобальних екологічних загроз є можливим за умов консолідації зусиль у напрямку формування міжнародної екологічної безпеки та спрямування світової економічної спільноти до нових вимірів благополуччя та добробуту, які зорієнтовані на засади стійкого, збалансованого та безпечного розвитку сучасних і прийдешніх поколінь [4].

Для запобігання глобальній екологічній катастрофі необхідно, в першу чергу, бездоганно забезпечувати екологічну безпеку у всіх сферах діяльності суспільства. Тому головне завдання у забезпеченні глобальної екологічної безпеки полягає у необхідності створити фундаментальну теорію стійкості біосфери та суворо дотримуватися встановлених вимог до повсякденної господарської діяльності.

Для реалізації глобальної екологічної функції держави з урахуванням протидії сучасним глобальним екологічним викликам людству особливе значення має концепція глобальної екологічної безпеки,

яку можна визначити як систему взаємовідносин держав, які забезпечують збереження, раціональне використання та відтворення екологічних компонентів планети та підтримання рівноваги між ними.

Важливою складовою у формуванні енергетична безпеки є забезпечення глобальної енергетичної безпеки.

Енергетична криза може загрожувати не лише окремій країні чи континенту, а й усій цивілізації загалом. Тому проблеми глобальної енергетичної безпеки набувають все більшої актуальності та широко обговорюються на міжнародних самітах найвищого рівня. На думку експертів Міжнародного енергетичного агентства, глобальна енергетична безпека – це комплексна концепція, метою якої є захист споживачів від перебоїв у постачанні, спричинених надзвичайними обставинами, тероризмом чи недостатнім інвестуванням в інфраструктуру енергетичних ринків. Найбільша увага останнім часом приділяється таким ключовим питанням, як міжнародне співробітництво, оптимальна організація ринків та уніфікація умов доступу споживачів до світових енергетичних ресурсів.

Проблема енергетичної безпеки набула особливої гостроти у зв'язку з процесами глобалізації світової економіки, негативними впливами систем енергетики на навколишнє середовище, а також виснаженням традиційних енергоресурсів планети. Всі ці фактори становлять загрозу сталому розвитку цивілізації. В арсеналі енергетики є великий набір первинних природних джерел енергії.

Для запобігання «енергетичним» конфліктам та забезпечення енергобезпеки світової спільноти в інтересах сьогодення та майбутніх поколінь неминучий перехід від енергетичної незалежності країн до енергетичної взаємозалежності та співпраці.

Ще однією проблемою глобальної безпеки є забезпечення глобальної продовольчої безпеки.

Глобальна продовольча проблема знаходить вираз у формі дефіциту продуктів харчування, що ґрунтується на несприятливих природно-кліматичних умовах, недостатній розвиток продуктивних сил, військових конфліктах, економічних кризах.

Продовольча проблема вже давно є світовою, а не лише проблемою якоїсь конкретної держави. Багато наукових праць містять інформацію про зв'язок глобальної продовольчої безпеки з національною безпекою на підставі зв'язку соціальної та економічної безпеки, що є ключовими елементами національної безпеки держави. Слід зазначити, що продовольчу безпеку як окрему категорію виділяють

та характеризують ряд індикаторів, які носять соціально-економічний характер та значення.

Таким чином, глобальна продовольча безпека вважається однією з найсерйозніших проблем, що хвилюють світову цивілізацію та країни світу в умовах зростання сучасних глобальних загроз. Одне з важливих завдань, які стоять перед країнами світу – це стійке і стабільне вирішення продовольчої проблеми населення, що постійно зростає та значне збільшення продовольчої доступності в довгостроковій перспективі. Поєднання зусиль щодо забезпечення глобальної продовольчої безпеки, оптимізація діяльності міжнародних організацій у цьому напрямку, моделювання найбільш ефективних способів та механізмів використання існуючих продовольчих ресурсів вважаються одними з пріоритетних напрямів діяльності.

Наступна проблема забезпечення глобальної безпеки є глобальна фінансова безпека.

У сучасних умовах прискорення інтеграційних процесів, стрімкого розвитку міжнародних відносин та глобалізації фінансових ринків місце кожної країни у світовій економічній системі визначається рівнем її економічної та фінансової безпеки, тобто економічною самостійністю та фінансовою незалежністю країни, її спроможністю протистояти впливу дестабілізуючих чинників [5].

Основними завданнями глобальної фінансової безпеки можна визначити наступні: забезпечення стабільності та стійкості глобальної системи фінансових взаємин держав, міжнародних фінансових інститутів та інших суб'єктів господарської діяльності; забезпечення узгодженості економічної політики кожної держави для досягнення найбільшого сукупного ефекту; створення механізму запобігання та нейтралізації можливих системних шоків та кризових явищ; формування форсайт досліджень проблем забезпечення глобальної фінансової безпеки; формування міжнародних нормативно-правових актів із забезпечення глобальної фінансової безпеки.

Ще одним елементом, який впливає на механізми формування глобальної безпеки, є глобальна воєнна безпека.

Повномасштабне вторгнення росії на територію України продемонструвало, що світу слід мати дієві заходи, спрямовані на запобігання та відсіч військової агресії, мати інноваційну зброю, достатню кількість професійних військовослужбовців.

Таким чином, глобальна воєнна безпека є основою забезпечення глобальної безпеки у світі та національних безпек держав.

Літератури:

1. Боднар А. О., Турченко О. Г. Загрози і моделі системи глобальної інформаційної безпеки. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/8409/8408>
2. Ананьїн В. О., Пучков О. О. Інформаційна безпека як складова національної безпеки України. Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць. 2014. Випуск 85 (6). С. 194–197.
3. Савич В. О. Вплив глобалізації на соціальну безпеку держави. Науковий журнал «Політикус». 2020. № 2. С. 163–167.
4. Бохан А. В. Міжнародна екологічна безпека: сучасні виміри та принципи реалізації. Ефективна економіка. 2009. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=42>.
5. Михайлюк В. В. Еволюція поняття фінансова безпека держави в глобальних умовах розвитку. Ефективна економіка. 2014. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3359>.

ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: НЕОБХІДНІСТЬ ТА СВІТОВІ ТРЕНДИ

Запорожченко А. В.

*аспірант, молодший науковий співробітник
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

23 січня 2020 року Президент України Володимир Зеленський звернувся до учасників Українського сніданку на Всесвітньому економічному Форумі-2020 в Давосі і анонсував можливість створення в Україні міжнародного інвестиційного арбітражу [1]. 3 грудня 2021 року на II Ukrainian Arbitration Forum Заступник Голови Міжнародного комерційного арбітражного суду та Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України (МКАС і МАК при ТПП України) Інна Ємельянова підняла питання щодо перспектив МКАС при ТПП України як інвестиційного арбітражу. Було наголошено на тому, що робоча група МКАС вже займається розробкою спеціалізованого регламенту [2]. Під час ІХ Міжнародних арбітражних читань пам'яті академіка І.Г. Побірченка 4 листопада 2022 року Ольга Костишина, радник Голови МКАС при ТПП України, повідомила, що робота над проектом регламенту з розгляду інвестиційних спорів знаходиться на

фінальній стадії [3]. Ця коротка довідка свідчить про послідовність запровадження в Україні інвестиційного арбітражу.

Особливої актуальності таке запровадження стало набувати після повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України, та принесених війною збитків. Після майже року (на час написання цього матеріалу 336 днів) активних бойових дій із застосуванням усіх видів озброєння та військової техніки, окрім ядерної зброї, дії міжнародної спільноти явно свідчать на користь запровадження широких інвестицій до України після закінчення бойових дій та початку періоду відновлення.

Можливі спори які виникатимуть під час інвестиційної діяльності спрямованої на відновлення України, мають бути належним чином вирішені. Безсумнівно, одним з найефективніших способів їх розв'язання є міжнародний інвестиційний арбітраж. Саме тому створення такої інституції в Україні стало гострою потребою.

Ще у 1856 році у справі *Russell v. Pellegrini* лорд Кемпбелл (John Campbell, 1st Baron Campbell, 1779 – 1861) висловив таку думку: «Чомусь за старих часів суди з жахом ставилися до арбітражу; і навіть сумнівалися, чи законним є застереження про перспективну передачу спорів. Я ніколи не міг уявити, чому сторонам не можна дозволити пов'язати себе зобов'язаннями щодо вирішення своїх суперечок у будь-який спосіб, про який вони домовилися» [4]. З того часу, звичайно, відбулися певні зміни, а проблема «ненависті» до арбітражу в англійських суддів нівелювалася стабільною суддівською винагородою замість оплати за кількість розглянутих справ, однак перестороги щодо арбітражу з різних причин виникають.

Нині дослідники зазначають що «вже не можна впевнено сказати, що інвестиційний арбітраж продовжує викликати загальну довіру. Але, що дуже важливо, існуючі альтернативи, такі як державні суди, не обов'язково викликають більше довіри» [5, 10]. До того ж, присутня глибока недовіра до урядів, які розглядаються як «схильні до популістського тиску, зі слабкою прихильністю до правової передбачуваності та забезпечення виконання контрактів, керуючись ірраціональними цілями». В цьому контексті арбітри служать об'єктивним запобіжником, неупередженим, об'єктивним та незалежним [5, 8].

Наступним кроком до необхідності міжнародних реформ став вихід держав з системи вирішення інвестиційних спорів яка була сформована навколо діяльності Міжнародного центру вирішення інвестиційних спорів – МЦУИС. Болівія денонсувала Конвенцію про порядок

вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами у 2005 році. Цей крок не викликав «ефекту доміно», як побоювалися, проте 2009 року Конвенцію денонсував Еквадор [5, 10]. Інші держави поки не поспішають з такими кроками.

На теренах Європейського Союзу існує інша проблема – у зв'язку з особливою роллю Суду Європейського Союзу (Court of Justice of the European Union – CJEU) у системі правового захисту Союзу, право ЄС, не може кваліфікуватися як застосовне матеріальне право в арбітражі, в силу того що лише CJEU має юрисдикцію щодо застосування та тлумачення права ЄС, включаючи ті норми міжнародного права, які стали частиною правопорядку ЄС. Така позиція висловлена CJEU у рішенні по справі *Commission of the European Communities v Ireland (Case C-459/03)* [6].

30 квітня 2019 року CJEU ухвалив, що механізм врегулювання суперечок між інвестором і державою (Investor-state dispute settlement – ISDS), передбачений угодою про вільну торгівлю між ЄС та Канадою (Comprehensive Economic and Trade Agreement – CETA), сумісний із законодавством ЄС [7]. Водночас, вирішення спорів які виникають із двосторонніх інвестиційних договорів (ДІД) між країнами-членами ЄС шляхом інвестиційного арбітражу є неможливим в силу позиції CJEU викладеною у рішенні у справі *Slovak Republic v. Achmea B.V. (Case C-284/16)*. Згідно якої арбітражні застереження в ДІД між країнами-членами є нікчемними, оскільки порушують виключну юрисдикцію CJEU щодо застосування та тлумачення права ЄС, а також примату *acquis communautaire* [8]. Таким чином, держави-члени ЄС можуть використовувати переваги інвестиційного арбітражу в рамках ДІД між ними та іншими державами які не є членами ЄС. А от арбітраж щодо «внутрішніх» ДІД є прямо забороненим практикою CJEU.

Варто наголосити на тому, що подібна система прецедентного регулювання у ЄС впливає на можливості вирішення спорів в інвестиційному арбітражі після того як Україна стане державою-членом ЄС, проте, не має впливу на можливість створення інвестиційної арбітражної інституції в Україні.

Цікавим вирішенням проблеми недовіри до державних судів, МЦУІС, та необхідності вирішення інвестиційних спорів між державами-членами ЄС зокрема, і з державами які є економічними партнерами ЄС в цілому, в порядку арбітражу стала ідея створення Багатостороннього інвестиційного суду у березні 2018 року Рада Європейського Союзу видала Комісії ЄС мандат на проведення пере-

говорів щодо створення Багатостороннього інвестиційного суду (Multilateral Investment Court – MIC) [9]. Загальна ідея такого арбітражу може бути зведена до тієї за якою нині діє Європейський суд з прав людини, де судді обираються з числа кандидатів запропонованих державами які є сторонами Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод. Окрім того, з огляду на особливості застосування права ЄС, і права будь-якої з національних юрисдикцій, MIC має користуватися власним Регламентом. Найбільш повно ідея створення та діяльність майбутньої організації викладено у системному дослідженні Марка Бунгенберга та Августа Рейніша « Від двосторонніх арбітражних трибуналів та інвестиційних судів до багатостороннього інвестиційного суду: варіанти інституціоналізації врегулювання спорів між інвесторами та державою [10].

На наше переконання, враховуючи тенденцію до створення Багатостороннього інвестиційного суду та отримання Україною статусу держави-кандидата на членство в ЄС, досить символічною стане пропозиція створення такої інституції з штаб-квартирою саме в Україні. Фундаментом такої інституції може бути вдале запровадження інвестиційного арбітражу в МКАС при ТПП України, яке неодмінно станеться, враховуючи крайню необхідність існування такої інституції в Україні.

Література:

1. Селівон М. Інвестиційний арбітраж. Навіщо він Україні і як повинен працювати. New Voice. Бізнес. 2020. URL: <https://cutt.ly/w9vR156>.
2. II Ukrainian Arbitration Forum. ICAC. URL: <https://icac.org.ua/novyny-ta-publikatsiyi/ii-ukrainian-arbitration-forum/>.
3. Світова безпека і міжнародний арбітраж. Основні висновки IX Міжнародних арбітражних читань пам'яті академіка І.Г. Побірченка. ICAC. URL: <https://cutt.ly/w9vRBAy>.
4. George Russell v Anthony Snider Pellegrini. 1856 6 Ellis and Blackburn 1020. URL: <http://www.commonlii.org/uk/cases/EngR/1856/935.pdf>.
5. Waibel M., Kaushal A., Chung Kwo-Hwa, Balchin C. The Backlash Against Investment Arbitration: Perceptions and Reality The Backlash Against Investment Arbitration Kluwer Law International, March 2010. URL: <https://ssrn.com/abstract=1733346>
6. Commission of the European Communities v. Ireland (Case C-459/03). Judgment of the Court of Justice of the European Union

(Grand Chamber) of 30 May 2006. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62003CJ0459>

7. Opinion 1/17 of the Court of Justice of the European Union of 30 April 2019. ECLI:EU:C:2019:341.

URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=213502&doclang=EN>

8. Slovak Republic v. Achmea B.V. (Case C-284/16) Judgment of the Court of Justice of the European Union (Grand Chamber) of 6 March 2018.

URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62016CJ0284>

9. Recommendation for a Council Decision authorising the opening of negotiations for a Convention establishing a multilateral court for the settlement of investment disputes. 13 September 2017. COM/2017/0493. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2017:493:FIN>

10. Bungenberg M., Reinisch A. From bilateral arbitral tribunals and investment courts to a multilateral investment court: Options regarding the institutionalization of investor-state dispute settlement. European Yearbook of International Economic Law. Special Issue. Springer Open, Berlin, 2020. 222 p. DOI: <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-662-59732-3>

СПІВРОБІТНИЦТВО РАХУНКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ АУДИТОРІВ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ⁴

Зінченко Г. С.

*студентка IV курсу, Навчально-наукового інституту права
Сумський державний університет*

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Плотнікова М. В.

Нині євроінтеграційний курс є невід'ємною частиною суспільно-політичного та економічного розвитку України. Таке євроінтеграцій-

⁴ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-ERP1-2020-1-UA-ERP1MO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

не прагнення України мотивується можливостями модернізації економіки, залученням іноземних інвестицій та новітніх технологій, вихід на світові ринки, подолання технологічної відсталості, створення багато нових робочих місць та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника. Європейські стандарти дедалі більше набувають практичного втілення у різноманітних сферах життєдіяльності української держави та її суспільства, у тому числі у сфері державного фінансового контролю, який є інструментом, що покликаний забезпечити ефективність, раціональність та доцільність управління фінансовими ресурсами держави.

Активна співпраця України та Європейського Союзу регламентується положеннями Угоди про асоціацію, яка зокрема у ст. 453 передбачає можливість одержання Україною фінансової допомоги через відповідні механізми та інструменти фінансування Союзу [1]. Відповідно в інтересах нашої держави забезпечити ефективний фінансовий контроль за витрачанням таких коштів. Після повномасштабної неспровокованої та невиправданої агресії Російської Федерації проти України співпраця нашої держави із Європейським Союзом поглибилася, що вплинуло на багато сфер державного управління, у тому числі і фінансовий контроль.

Як відомо, в Україні функції вищого органу державного фінансового контролю виконує Рахункова палата України. Цей орган має досить значний обсяг повноважень та функцій у сфері фінансового контролю, які гарантуються Конституцією України, та які закріплюють його правовий статус як вищого органу державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту). Згідно ст. 7 Закону України «Про Рахункову палату», Рахункова палата здійснює фінансовий аудит та аудит ефективності щодо надходжень та витрат до державного бюджету, управління об'єктами державної власності, що мають фінансові наслідки для державного бюджету, надання кредитів із державного бюджету та повернення таких коштів до державного бюджету, операцій щодо державних внутрішніх та зовнішніх запозичень, державних гарантій, обслуговування і погашення державного та гарантованого державою боргу та щодо інших операцій, пов'язаних із надходженням коштів до державного бюджету та їх використання. Крім того, на відміну від інших суб'єктів фінансового контролю, Рахункова палата України має вирішальне та ключове значення у реалізації фінансового контролю в Україні, зокрема тим, що вона наділена найвищою формою контрольної діяльності в державі –

парламентським контролем та в цілому здійснює загальнодержавний економічний та фінансовий контроль усіх гілок влади [2].

У Європейському Союзі подібними Рахунковій палаті України по-вноваженнями наділено Європейський суд аудиторів (Рахункова палата). Його правовий статус як інституції Європейського Союзу закріплено у Договорі про функціонування Європейського Союзу. Відповідно до ст. 287 Договору Європейський суд аудиторів перевіряє: звітність про всі надходження та видатки Союзу, зокрема надходження та видатки усіх органів, служб та агенцій, заснованих Союзом; чи всі надходження отримано та чи всі видатки здійснено законно та правильно, а також чи було управління фінансами раціональним [3].

Що ж до співпраці Європейського суду аудиторів та національних аудиторських органів чи їх підрозділів, то вона відіграє важливе значення як для самої держави-члена, так і для органу аудиту Європейського Союзу. Загалом, Європейський суд аудиторів прагне зробити значний внесок у розвиток і вдосконалення діяльності національних аудиторів. Процес співпраці Європейського суду аудиторів з вищими органами державного фінансового контролю держав-членів здійснюється через Контактний комітет – збори керівників вищих органів аудиту країн Європейського Союзу та Європейського суду аудиторів, які збираються щороку. Також Європейський суд аудиторів співпрацює з органами аудиту країн-кандидатів на вступ до Європейського Союзу для сприяння регулярному обміну інформацією, професійному удосконаленні та впровадженню методів і технік аудиту відповідно до міжнародних стандартів і найкращих практик [4].

Так, з травня 2022 р. Рахункова палата України має можливість брати участь в роботі Контактного Комітету вищих органів аудиту країн Європейського Союзу. До того ж українському органу аудиту було запропоновано використання майданчика Контактного Комітету для просування та обговорення методології аудиту щодо оцінювання збитків, завданих військовою агресією Росії. З вересня 2022 р. п'ять спеціалістів Рахункової палати України працюють в Європейському суді аудиторів, зокрема беруть участь в аудитах фондів Європейського Союзу в якості членів аудиторських груп Європейського суду аудиторів, чим переймають практичний досвід роботи в межах бюджетної системи Союзу. Така співпраця є важливим етапом імплементації стандартів Європейського Союзу в діяльність Рахункової палати України та виконання критеріїв набуття Україною членства у цій міжнародній організації [5].

Тим не менш, перед Рахунковою палатою, як і перед Україною як державою-кандидатом у цілому, стоїть мета захисту фінансових інтересів Євросоюзу, зокрема реалізації дієвих заходів для забезпечення належного контролю та запобіганню будь-якому шахрайству та корупції при використанні коштів Європейського Союзу. Для утвердження в Україні принципів прозорості, підзвітності та стійкості органів державної влади, навіть в умовах воєнного стану, Рахункова палата має надалі активно розвиватися та вдосконалювати напрями своєї діяльності, враховуючи досвід співпраці органів державного аудиту в Європейському Союзі. Вищі органи аудиту держав-членів Євросоюзу ведуть активну співпрацю з Європейським судом аудиторів, що передбачає:

- організацію програм обміну та спільних аудиторських навчальних заходів з Європейським судом аудиторів та вищими органами аудиту інших країн;

- розширену співпрацю із національними правоохоронними та судовими органами з метою швидкого виявлення будь-яких правопорушень державних органів та їх представників, а також співпрацю з іншими різними національними та міжнародними організаціями, органами та установами, академічною спільнотою та широкою громадськістю;

- спільну діяльність з вищими органами аудиту інших країн над двосторонніми ініціативами, такими як твіннінг та тематичне співробітництво, порівняльні дослідження щодо поліпшення діяльності у сфері фінансового контролю.

- наукове співробітництво з національними та міжнародними закладами вищої освіти з метою впровадження новітніх наукових досягнень задля покращення своєї діяльності;

- участь у міжнародних спільних аудитах і семінарах, які проводять міжнародні організації.

На нашу думку, впровадження зазначених заходів буде сприяти більш тісній співпраці Рахункової палати України і Європейського суду аудиторів в контексті євроінтеграційного курсу нашої держави.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 29.12.2022).

2. Про Рахункову палату України: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text> (дата звернення: 29.12.2022).

3. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016E/TXT>] (дата звернення: 29.12.2022).

4. International cooperation. European court of auditors: website. URL: <https://www.eca.europa.eu/en/Pages/InternationalOverview.aspx> (дата звернення: 29.12.2022).

5. Валерій Пацкан: Співпраця з Європейською палатою аудиторів – важливий крок на шляху до імплементації стандартів ЄС в діяльність Рахункової палати. Рахункова палата: веб-сайт. URL: <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=1417> (дата звернення: 29.12.2022).

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Карпюк І. В.

*здобувачка другого рівня вищої освіти
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

Гальчич І. П.

*викладач Навчально-наукового інституту молодіжної
та сімейної політики і соціальної роботи
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

Тема децентралізації в нинішньому контексті залишається актуальною, хоча процес розпочався ще у 2014 році. Децентралізація в соціальній сфері спрямована на полегшення надання соціальної допомоги, послуг і пільг на основі доступності, якості та ефективності. Оскільки значна частина видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення переміщується на місцевий рівень, то пріоритетом є створення ефективних механізмів розподілу та виявлення неефективних видатків, що допоможе залучити більше ресурсів до фондів найважливіших завдань. В Україні протягом багатьох років змінювалися пріоритети державної бюджетної політики щодо збільшення фінансування соціального захисту, що зумовлено збільшенням частки специфічних у структурі видатків Державного бюджету України.

Проте належне фінансування видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення сьогодні є складним, по-перше, системними проблемами, що проявляються в недосконалості діючої системи соціального захисту у формуванні та використанні фінансових ресурсів, по-друге, повноваження соціального захисту в децентралізованому контексті розподілу та питання його фінансового забезпечення.

Оцінка видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення в абсолютних величинах підтверджує позитивну динаміку їх зростання за рахунок збільшення розміру та кількості одержувачів основних соціальних виплат. Регіональні центри, які надають соціальні послуги, історично не вміли належним чином оцінити потреби в соціальних послугах, що призводило до значних відмінностей у рівнях навантаження та послуг для тих, хто обслуговується регіональними центрами на одного споживача послуг [1, 72].

Крім того, варто звернути увагу на основні ризики, які виникають у сфері соціального забезпечення з початком реформи домогосподарства та децентралізації в Україні:

- 1) практика утримання фінансових установ, а не соціальних служб;
- 2) відсутність підзвітності громади щодо надання соціальних послуг;
- 3) відсутність превентивних механізмів запобігання серйозним ризикам у сфері соціального забезпечення та поглибленню бідності населення;
- 4) сфера соціального захисту має менший пріоритет порівняно зі сферами освіти, охорони здоров'я та культури.

Концепція децентралізації визначає основні повноваження низки установ у сфері соціального захисту, які передбачають надання соціальної допомоги через територіальні центри – власні повноваження [2].

З метою забезпечення єдиного методологічного підходу до виконання власних (самоврядних) повноважень об'єднаної територіальної громади у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей на підставі норм законодавчих актів з питань соціального захисту населення розроблено Методичні рекомендації щодо виконання власних (самоврядних) повноважень об'єднаної територіальної громади у сфері соціального захисту населення, які визначають основні завдання відповідальних підрозділів (посадових осіб) органів місцевого самоврядування базового рівня [3].

Встановлено, що належне фінансування соціальних послуг населенню на сьогодні ускладнене системними проблемами, які проявляються у недосконалості чинної системи соціального захисту в частині формування та використання фінансових ресурсів; проблемами розподілу повноважень у сфері соціального захисту та їх фінансового забезпечення в контексті децентралізації влади.

Література:

1. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні: [монографія] / наук. ред. В.С. Кравців. – Львів: НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», 2016. – С. 70–76 (Сер. «Проблеми регіонального розвитку»).

2. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>

3. Методичні рекомендації щодо виконання власних (самоврядних) повноважень об'єднаної територіальної громади у сфері соціального захисту населення / Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article;jsessionid=A6075226454D1D429DA36A1C663CF315.app1?art_id=186223&cat_id=186195.

ПРОЗОРІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Корнева Т. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування, м.Рівне, Україна

Сірочук І.В.

провідний менеджер з претензійно-позовної роботи Департаменту проблемної заборгованості роздрібних клієнтів АТ «Райффайзен Банк», м.Рівне, Україна

Державна фінансова політика є одним із вагомих засобів впливу на економічний і соціальний розвиток країни, особливо в умовах воєнного стану, в якому перебуває Україна з 24 лютого 2022 року. Забезпечення цілеспрямованого і ефективного впливу на величину і якість економічного відновлення та подальшого зростання на шляху

послідовного руху в ЄС здійснюється за допомогою використання адекватного фінансового механізму. Фінансовий механізм, де банківському сектору відведена одна з головних ролей, є однією із важливих складових реалізації державної фінансової політики в умовах економічних перетворень і визначається неоднозначністю визначення його сутності, оскільки одночасно є складною економічною та правовою категорією.

Після проведення банківської реформи, забезпечення фінансової стабільності є однією з ключових функцій Національного банку України, тому аналітичний огляд сьогодення потребує формування комплексного уявлення про стан фінансових послуг в Україні, незалежної оцінки ефективності регуляторно-наглядової діяльності НБУ, що набуває особливої актуальності під час перебування держави у воєнному стані.

Враховуючи тривалий характер війни важливим є не тільки здатність банків до відновлення капіталу, а і перебудова банківських стратегій: від виживання до стратегії активної підтримки економіки в період війни, яка, дякуючи активному бізнесу, адаптувалася до роботи у воєнному стані, та подальшому розвитку в період відновлення країни після перемоги.

Банківський сектор залишається одним з небагатьох сфер української економіки, який продовжує розвиватися, оскільки кожен банк розробив для себе стратегію забезпечення безперебійності діяльності, що в тому числі передбачає як резервні канали зв'язку, включаючи інтернет, так і резервні джерела електропостачання. Авжеж відключення електроенергії та перебої з інтернетом завдають клопоту не тільки пересічним громадянам, а й банківським установам. Проте банки, як критична інфраструктура, повинні забезпечувати безперебійну роботу та надання фінансових послуг.

На сьогодні все більшого значення в банківській сфері набуває практична реалізація прийнятих нормативно-правових актів та втілення комплаєнсу як елементу фінансової безпеки України, оскільки типові стандартні вимоги у виданні Базельського комітету із банківського нагляду документа «Compliance and the compliance function in banks» [1], яким встановлювалися його 10 принципів, потребують правового коригування в національному законодавстві під час воєнного стану, через стрімке зростання ризиків неповернення кредитів позичальниками.

Постановою НБУ від 03.12.2018 № 814-рш частково розкривається поняття комплаєнсу через посилання, «що методичні рекоме-

ндації розроблено з урахуванням кращої міжнародної практики, принципів та рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду щодо корпоративного управління, з метою забезпечення банками ефективного управління, прийняття керівниками банку узгоджених рішень, підвищення відповідальності, уникнення конфлікту інтересів, сприяння розкриттю інформації та її прозорості, а також підвищення надійності банків і захисту інтересів вкладників та інших кредиторів» [2]. Проте комплаєнс-ризика в умовах воєнного часу потребують нових правових інструментів із врахуванням вимог внутрішньо-банківських нормативних актів і тимчасових регуляторних умов.

Переважає більшість банків, зокрема системно важливі, мають достатньо ефективні бізнес-моделі і навіть в умовах війни генерують позитивний операційний результат, який частково компенсує втрати від кредитного ризику. Економічна криза, спричинена війною, створила банкам дві проблеми: позичальники не можуть платити отримані кредити, а кредитне забезпечення знецінюється. Якщо війна завдала збитків заставному майну банків, то можлива реалізація активів фізичних осіб шляхом відступлення прав вимоги за кредитними договорами та договорами забезпечення виконання зобов'язання іншим фінансовим установам напряму залежить від географії розташування такого майна та його стану.

Обсяг непрацюючих кредитів (NPL) може бути більшим за 20% по системі. Ні НБУ, ні банки наразі не мають остаточної стратегії, що робити із таким масштабом проблем. Учасники фінансового ринку по-різному оцінюють майбутній обсяг NPL. НБУ оцінював потенційні втрати кредитних портфелів банків у щонайменше 20%, Укргазбанк – у 30%, Credit Agricole очікує 20% NPL за найгіршим сценарієм. Але показник NPL уже становив 33,6% станом на 1 жовтня. «Все, що ми знаємо про фінансовий стан бізнесу, – це лише опитування. Реальний обсяг NPL може бути і 20%, і 50%, ми не знаємо», - зазначає асоційований експерт «CASE Україна» Євген Дубогриз [3].

Отже потрібні зміни в законодавстві, спрямовані на врегулювання питання капіталу банків та розширення їхніх можливостей з реструктуризації кредитів бізнесу і населення, оскільки стандартні методи щодо повернення кредитів: перемовини, суд і колектори, на жаль, у період перебування країни у воєнному стані, не дають очікуваного ефекту.

Проте, як виявила банківська практика надання фінансових послуг 2022 року, головним індикатором для оцінки надійності позича-

льника стало обслуговування боргу отриманого банківського кредиту протягом минулого року самим позичальником з дотриманням встановлених термінів. Отже для прогнозу повернення кредитів у 2023 році основним найкращим показником є платіжна дисципліна позичальника, а все інше, включаючи стандартні прогнозні фінансові показники, лишаються лише допоміжними.

Війна негативно вплинула на обсяг фінансових послуг, що надаються банками, зокрема в частині кредитування. В перші дні війни громадяни активно використовували доступні кредитні лінії, проте вже у березні портфель кредитів фізичним особам почав скорочуватися. Загострення бойових дій загальмували й видачу нових позик бізнесу, в результаті у 2022 році портфель кредитів бізнесу залишився практично незмінним.

Скорочення кредитування, недоотримання доходів та втрати частини кредитного портфеля знижують капітал банків, проте НБУ на даний час проводить виважену фінансову політику, максимально спростивши вимоги до поточної роботи банків та відмови від упродовження нових регуляторних вимог.

Водночас НБУ переконаний у тому, що навіть у найскладніших обставинах важливо розуміти справжній стан банків. Тож регулятор очікує, що банки належним чином відобразатимуть якість активів. Рішення НБУ: не застосовувати до банків заходів впливу за порушення термінів опублікування інформації, визначених постановою Правління Національного банку України від 15 лютого 2018 року № 11 «Про встановлення переліку інформації, що підлягає обов'язковому опублікуванню банками України» (зі змінами), свідчить про довіру до стійкості банківської системи у воєнний час [4].

На сьогодні посилюються вимоги з боку МВФ до корпоративного управління в українських банках, формально банки та їх акціонери вже виконують вимоги щодо формування органів управління, їх підпорядкування та взаємодії, проте ефективність корпоративного управління ще залишається на неналежному рівні. З метою адаптації банківського законодавства України до правових стандартів ЄС 30 червня 2021 року Верховна Рада ухвалила закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи», яким впроваджується трирівнева система внутрішнього контролю банку, що має бути інтегрована в систему корпоративного управління та розширюються повноваження НБУ у сфері нагляду [5].

Перед Національним банком України насправді на даний час стоять неабиякі виклики: фінансова безпека; стійкість фінансового сектору під час воєнних дій, а зараз і в умовах відсутності електроенергії; стабільність гривні і валютного ринку; перемовини з МВФ; активізація ринку ОВДП; подальший розвиток фінансових послуг тощо.

Прозорість, ефективність та стійкість банківської системи перевіряється в реальному часі, але потребує виваженого підходу до прийняття регуляторних рішень, насамперед рішення щодо проведення стрес-тестування банків у 2023 році. Стрес-тестування має виявити один важливий фактор: наскільки очікувані втрати покриваються капіталом банків. Проте в умовах війни, нестабільності енергопостачання, релокації бізнесу навряд власники будуть готові збільшувати капітал у випадку його дефіциту. Це питання потребує ретельного дослідження з урахуванням європейської та міжнародної практики і пропозицій МВФ стосовно прийняття рішення та інструментів, щодо відновлення капіталів і подальшої роботи з проблемними кредитами.

Література:

1. Compliance and the compliance function in banks: Basel Committee on Banking Supervision. 2005.

URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs113.pdf>.

2. Постанова НБУ від 03.12.2018 № 814-рш «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в банках України».

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr814500-18#Text>.

3. Банкам час визнати непрацюючі кредити, НБУ створювати нову політику. Олена Граждан. URL: <https://zn.ua/ukr/finances/bankam-chas-viznati-nepratsjujuchi-krediti-nbu-stvorjuvati-novu-politiku.html>

4. Постанова правління НБУ № 11 від 15.02.2018 «Про встановлення переліку інформації, що підлягає обов'язковому опублікуванню банками України».

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011500-18#Text>.

5. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи» № 1587-IX від № 30 червня 2021 року.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1587-20#Text>.

ЗАКОНОДАВЧЕ ВНОРМУВАННЯ САМОРЕГУЛЮВАННЯ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Кочин В. В.

*кандидат юридичних наук, старший дослідник,
Конституційний Суд України,
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

Нобелівську премію з економіки 2022 року спільно присудили Бену С. Бернанке, Дугласу В. Даймонду та Філіпу Х. Дибвігу (Ben S. Bernanke, Douglas W. Diamond and Philip H. Dybvig) «за дослідження банків і фінансових криз». Запобігання небезпечній динаміці ліквідації банків та фінансових криз, як її результату, здійснюється за участю держави у страхуванні вкладів і її участі як кредитора останньої інстанції для банків. Поруч з цим, будучи посередниками між багатьма вкладниками та позичальниками, банки краще підходять для оцінки кредитоспроможності позичальників і забезпечення використання позик для хороших інвестицій [4].

Такий підхід формує особливий погляд на роль професійних учасників фінансового ринку у регулюванні та / або впливі на відносини в межах цього ринку. Відповідно до економічного розуміння ринок розглядається як інститут, або механізм, що забезпечує синхронізацію господарських рішень та узгодження економічних інтересів покупців (пред'явників попиту) і продавців (постачальників) окремих товарів і послуг [2, с. 79].

Нині законодавче вноормування відносин на ринку фінансових послуг перебуває на стадії поступових змін. Так, чинний Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» з 1 січня 2024 року буде замінений Законом України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» (далі – Закон) від 14 грудня 2021 року № 1953-ІХ. Крім того, очікуються зміни щодо виконання Угоди про асоціацію, зокрема на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106 заплановано значний перелік завдань (пункти 586–632).

Звертаємо увагу, що ст. 125 Угоди про асоціацію містить визначення поняття «фінансова послуга», яка означає будь-яку послугу фінансового характеру, яка пропонується постачальником фінансових послуг до яких належать такі види діяльності (узагальнено):

страхові і пов'язані зі страхуванням послуги; банківські та інші фінансові послуги (за винятком страхування).

Окремо Угодою про асоціацію розмежовані засади ефективного та прозорого регулювання (ст. 127) та діяльності саморегулювних організацій (ст. 131). Ідеться про забезпечення впровадження міжнародних стандартів регулювання та нагляду у сфері фінансових послуг та для боротьби з ухиленням від сплати податків на всій її території («Основні принципи ефективного банківського нагляду» Базельського комітету, «Основні принципи страхування» Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю, «Цілі та принципи регулювання обігу цінних паперів» Міжнародної організації комісій з цінних паперів, Угоду ОЕСР про обмін інформацією з питань оподаткування», Заяву країн-членів «Групи двадцяти» про прозорість інформації та обмін інформацією для цілей оподаткування» та «Сорок рекомендацій» та «Дев'ять спеціальних рекомендацій стосовно боротьби із фінансуванням тероризму» Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), «Десять основних принципів обміну інформацією», які поширюються міністрами фінансів країн-членів «Групи семи»), а також у разі обов'язковості членства, участі або доступу до будь-якого саморегулювального органу, біржі або ринків цінних паперів або ф'ючерсів, клірингового агентства або будь-якої іншої організації чи асоціації чи якщо ця перша Сторона надає таким установам, безпосередньо або опосередковано, привілеї або переваги у наданні фінансових послуг, то вона повинна забезпечити дотримання вимог статей 88 (національний режим і режим найбільшого сприяння) та 94 (національний режим) цієї Угоди.

У юридичній літературі наводять такі ознаки саморегулювальної організації: а) заснування на підставі добровільного об'єднання учасників певного виду підприємницької та/або професійної діяльності; б) виконання організацією специфічних функцій (наприклад, контрольні, квазісудові, компенсаційні); в) особливість системи органів організації [3, с. 391–393].

Законодавче визначення саморегулювальної організації на ринку фінансових послуг сутнісно не зміниться. На відміну від вказівки на конкретні повноваження, які делегуються (щодо розроблення і впровадження правил поведінки на ринках фінансових послуг та / або сертифікації фахівців ринку фінансових послуг), Закон містить вказівку на мету – саморегулювання діяльності його учасників, а

також можливість делегування регулятором своїх окремих повноважень.

Іншою новелою є внормування окремим приписом статусу саморегулівних організацій учасників ринку фінансових послуг (ст. 20 Закону). Так, об'єднання учасників ринку фінансових послуг набуває статусу саморегулівної організації або позбувається такого статусу з дня прийняття Регулятором (органи, визначені ст. 22 Закону) відповідного рішення у порядку та випадках, визначених спеціальними законами (відповідний запис у Реєстрі); якщо інше не встановлено спеціальним законом, рішення Регулятора про надання об'єднанню учасників ринку фінансових послуг статусу саморегулівної організації може також передбачати обсяг повноважень, які Регулятор делегує такій саморегулівній організації, форми реалізації таких повноважень та інші способи провадження саморегулювання в порядку та межах, встановлених нормативно-правовими актами Регулятора; вимоги до об'єднання учасників ринку фінансових послуг, яке набуває статусу саморегулівної організації, порядок реєстрації, повноваження та порядок її діяльності встановлюються цим Законом та спеціальними законами (ч. 1).

Статус саморегулівної організації за певним видом діяльності на ринку фінансових послуг може отримати лише об'єднання, зареєстроване у встановленому законодавством порядку як юридична особа, що об'єднує виключно авторизованих відповідно до закону надавачів відповідного виду фінансових або супровідних послуг; за кожним видом професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках статус саморегулівної організації може бути лише одне об'єднання, якщо інше не визначено спеціальним законом (ч. 2 ст. 20 Закону).

Основною метою створення саморегулівної організації є провадження його учасниками саморегулювання як самостійної та ініціативної діяльності у межах та формах, встановлених Регулятором, з розроблення, встановлення та застосування такими учасниками правил, стандартів і принципів здійснення відповідного виду діяльності, а також контроль за їх дотриманням. Крім зазначених напрямів діяльності, саморегулівна організація може представляти та захищати інтереси своїх учасників, а також інтереси інших учасників ринку фінансових або супровідних послуг у порядку, визначеному її внутрішніми документами, у межах та формах, встановлених Регулятором (ч. 3 ст. 20 Закону).

Поруч з цим виникає питання щодо необхідності окремого встановлення статусу об'єднання учасників ринку фінансових послуг (ст. 19 Закону), зважаючи на те, що спеціальними законами може бути передбачено обов'язкове створення єдиного об'єднання учасників ринку фінансових послуг, участь у якому є обов'язковою умовою для здійснення відповідного виду діяльності з надання фінансових або супровідних послуг та/або надання окремих видів фінансових або супровідних послуг (ч. 2). Такий підхід суперечить правовій природі добровільного об'єднання (приватно корисне товариство) та саморегулювальної організації (суспільно корисне товариство), а також ст. 131 Угоди про асоціацію.

У приватному праві ЄС саморегулювання розглядається як приватна нормотворчість (*private law-making*), яка часто закріплює та утверджує звички, які поступово формуються (особливо у спеціальній професійній діяльності), незалежно від того, чи визнається та виконується законодавство [1, с. 312].

За таких обставин є спроба здійснити «добровільне примушування» до участі у об'єднанні учасників ринку фінансових послуг, яке може і не мати статус саморегулювальної організації, та за відсутності законодавчої норми щодо обсягу повноважень таких організації створює умови для правової невизначеності, зокрема щодо розмежування державного нагляду (ст. 23–26 Закону).

Підсумовуючи, слід звернути увагу на наступне: 1) розмежування Законом статусу об'єднань учасників ринку фінансових послуг та саморегулювальних організацій зазнало певних змін, однак прослідковується неузгодженість щодо розуміння їх правової природи та місця у саморегулюванні відносин на ринку фінансових послуг; 2) потребує законодавчого встановлення вказівка на обсяг повноважень регулятора, які делегуються саморегулювальній організації; 3) удосконалення Закону має здійснюватися у контексті виконання ст. 127 Угоди про асоціацію та запровадження обов'язкових та добровільних форм участі у саморегулювальних організаціях з межами діяльності, які матимуть характер належного саморегулювання.

Література

1. Basedow J. *EU Private Law. Anatomy of a Growing Legal Order*. Cambridge – Antwerp – Chicago: Intersentia, 2021. 788 с.

2. Бодров В. Г., Сафронова О. М., Балдич Н. І. *Державне регулювання економіки та економічна політика: навч. посіб.* Київ: Академвидав, 2010. 520 с.

3. Спасибо-Фатєєва І. В., Борисова В. І., Печений О. П., та ін. Правове регулювання некомерційних організацій в Україні: монографія./ ра ред.: Спасибо-Фатєєва І. В. Харків: Право, 2013. 480 с.

4. Press release. The Prize in Economic Sciences 2022. URL: <https://www.nobelprize.org/uploads/2022/10/press-economicsciencesprize2022.pdf> (дата звернення: 20.01.2023).

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ⁵

Кучмістенко О.В.

студентка IV курсу Навчально-наукового інституту права СумДУ

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Плотнікова М. В.

Через військову агресію російської федерації проти України, 24 лютого 2022 року о 05 годині 30 хвилин Указом президента Володимира Зеленського «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 було введено воєнний стан.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII «Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності» [1].

Зважаючи на складну ситуацію в умовах війни в усіх сферах суспільного життя в тому числі і в економічній, Україна підлаштовується до таких реалій і тримає оборону на всіх фронтах. Зокрема, робота Національного банку також змінила свій вектор на воєнний, в тому числі і щодо реалізації функції захисту прав споживачів фінансових послуг.

Важливим елементом організаційної структури Нацбанку, який забезпечує виконання згаданої функції – є Управління захисту прав споживачів фінансових послуг, яке у цілому проводить роботу щодо громадських звернень; наглядає за дотриманням законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг та контроль за дотриман-

⁵ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-ERP1-2020-1-UA-ERP1MO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

ням законодавства про рекламу (в частині реклами у сфері фінансових послуг), а також встановлює вимоги до фінансових установ [2].

Принцип відповідального фінансування – базовий принцип надання фінансових послуг у період воєнного стану – це надання роздрібних фінансових послуг за принципами прозорості та справедливості [3].

На початку серпня 2022 року набула чинності Постанова Правління Нацбанку України № 170 «Про затвердження Положення про встановлення додаткових вимог щодо взаємодії із споживачами фінансових послуг та іншими особами при врегулюванні простроченої заборгованості (вимог щодо етичної поведінки)» [4], яка була прийнята з метою захисту прав, інтересів споживачів та інших осіб шляхом забезпечення відповідального ставлення з питань простроченої заборгованості.

За час дії воєнного стану деякі нормативно-правові акти були доповнені певними тимчасовими приписами. Зокрема, Закон України «Про споживче кредитування» у перехідних положеннях містить норми про те, що у період дії воєнного стану та 30-ти днів після його скасування або ж припинення, споживачі звільняються від відповідальності перед кредитором за прострочення виконання обов'язків за споживчим кредитом, а також закон встановлює, що та неустойка (штраф) або інші платежі передбачені угодою про споживчий кредит, які нараховувалися з 24.02.2022 року за прострочення зобов'язання – повинні підлягати списанню.

В умовах врегулювання заборгованості, яка є простроченою, кредитор, колектори, нові кредитори тощо, мають своїм обов'язком дотримуватися певних вимог, щодо правил етичної поведінки, які включають, перше – не взаємодіяти за власною ініціативою із споживачем, який повідомив про свою належність до захищеної категорії (військовослужбовці ЗСУ; військовослужбовці, які стали особами з інвалідністю; члени сімей військовослужбовців, які загинули, померли чи пропали; особи, які перебувають у полоні). Друге – не взаємодіяти за власною ініціативою з близькими особами споживача, який належить до захищеної категорії [5].

Таким чином, з огляду на несприятливу ситуацію всередині країни, було врегульовано деякі питання діяльності банків, щодо питань простроченої заборгованості. Реалії сьогодення вимагають етичної поведінки з боку суб'єктів фінансових установ по відношенню до погашення боргів споживачами. Особливу увагу було спрямовано на

вирішення питання у сфері заборгованості, такого суб'єкта фінансових послуг як військовослужбовці.

Ухвалення Постанови Правління Нацбанку «Про здійснення купівлі облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації» у період дії воєнного стану» від 8 березня 2022 р. № 43 стало важливим кроком для підтримки фінансових можливостей громадян. Згідно із положеннями цього акту, в період дії воєнного стану Нацбанк не вимагає від банків перевірки походження коштів фізичних осіб, купівлі ними військових облігацій [3, 6].

Також, не можна не згадати про те, що з ініціативи НБУ було створено POWERBANKING – суспільну банківську мережу, яка може працювати навіть у умовах повного відключення електроенергії. Усі важливі банківські установи об'єдналися, щоб створити мережу банків, яка буде спільною для всіх користувачів. Це спільна мережа відділень банків по всій Україні, які будуть працювати та надавати клієнтам свої послуги, зокрема: отримання готівки; платежі, переказ коштів; обмін валют; консультації менеджерів з фінансових питань, навіть у критичній ситуації під час блекауту. Нині, учасниками ініціативи є 14 банків, які є системно важливими, а саме: Приватбанк, Ощадбанк, Укресімбанк, Райффайзен Банк, УКРГАЗБАНК, СЕНС БАНК, ПУМБ, Укрсіббанк, ОТП Банк, Універсал банк, Південний, КРЕДОБАНК, ТАСКОМБАНК, А-Банк. Ця ініціатива вкотре доводить, що українці – незламна нація і навіть умовах масованих обстрілів ракетами знайде вихід із ситуації яка сталася.

На виконання Закону України «Про платіжні послуги» Національний банк України встановив нагляд за додержання законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг та обмежених платіжних послуг, вимог щодо етичної поведінки шляхом прийняття Постанови від 02.09.2022 № 198.

Положення, яке було затверджене зокрема, стосується питань: регулювання та нагляду у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг; регулювання та нагляду у сфері захисту прав споживачів обмежених платіжних послуг; регулювання та нагляду у сфері споживчого кредитування при врегулюванні простроченої заборгованості. Нацбанк здійснює такий контроль у двох формах: безвиїзний нагляд та інспекційна перевірка [7]. Така система нагляду є відкритою для споживача, яка забезпечує доступ учасниками ринку до достовірної інформації про банківську діяльність. Це дозволяє клієнтам приймати більш обдумані рішення, здійснювати оцінку всіх ризиків та не стати жертвою шахраїв і зловживань.

Якщо будуть виявлені ті чи інші порушення прав споживачів фінансових послуг, то НБУ буде використовувати передбачені законом заходи впливу, які будуть направлені до об'єктів нагляду, включаючи застосування штрафів.

Отже, підсумовуючи усе вище викладене зазначимо, що навіть в умовах воєнного стану наша держава продовжує виконувати свої функції, підлаштовується до реалій війни і тримає оборону на всіх фронтах. Захист прав споживачів фінансових послуг є однієї із важливих функцій Національного банку України, тому останній приймає вагомі рішення у цій сфері, щоб якнайкраще забезпечити права та інтереси фізичних осіб, які мають намір або отримують фінансові послуги задля задоволення власних потреб.

Література:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 24.12.2022).

2. Офіційна сторінка Національного банку України: веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/consumer-protection> (дата звернення: 24.12.2022).

3. Одинак О., Голота Н. Захист прав споживачів фінансових послуг в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми правознавства. №1 (29). 2022. С. 43–48.

4. Про затвердження Положення про встановлення додаткових вимог щодо взаємодії із споживачами фінансових послуг та іншими особами при врегулюванні простроченої заборгованості (вимог щодо етичної поведінки): Постанова Правління Нацбанку України від 04.08.2022 № 170.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0170500-22#Text> (дата звернення: 24.12.2022).

5. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 р. № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text> (дата звернення: 24.12.2022).

6. Про здійснення купівлі облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації»: Постанова Правління Національного банку України від 8 березня 2022 р. № 43.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0043500-22#Text> (дата звернення: 24.12.2022).

7. Про здійснення Національним банком України нагляду за додержанням об'єктами нагляду законодавства України про захист

прав споживачів фінансових послуг та обмежених платіжних послуг, вимог щодо взаємодії із споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості: Положення затверджено Постановою Правління Національного банку України 02.09.2022 № 198.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0198500-22> (дата звернення: 24.12.2022).

ПОРЯДОК ДОСТУПУ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ДО БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

Максюта А.О.

*аспірантка 2 курсу кафедри кримінально-правових дисциплін
та судочинства ННІ права
Сумського державного університету*

***Науковий керівник – д.ю.н., доцент, заслужений юрист України
Резнік О.М.***

Згідно чинного законодавства, інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним або стала відомою третім особам при наданні послуг банку, або виконанні банківських функцій, визначених законом, є банківською таємницею.

Зокрема до банківської таємниці відносяться:

- відомості про банківські рахунки клієнтів, у тому числі кореспондентські рахунки банків у Національному банку України;
- інформація про операції, проведені на користь чи за дорученням клієнта, вчинені ним правочини;
- фінансово-економічний стан клієнтів;
- інформація про організацію та здійснення охорони банку та осіб, які перебувають у приміщеннях банку;
- інформація про організаційно-правову структуру юридичної особи - клієнта, її керівників, напрями діяльності;
- відомості стосовно комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та інша комерційна інформація;
- інформація щодо звітності по окремому банку, за винятком тієї, що підлягає опублікуванню;
- коди, що використовуються банками для захисту інформації;
- інформація про фізичну особу, яка має намір укласти договір про споживчий кредит, отримана під час оцінки її кредитоспроможності;

- інформація про організацію та здійснення інкасації коштів та/або перевезення валютних цінностей;

- інформація про банки чи клієнтів банків, що збирається від банків під час здійснення банківського нагляду, валютного нагляду, нагляду (оверсайту) платіжних систем та систем розрахунків, а також нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

- інформація про банки чи клієнтів банків, отримана Національним банком України відповідно до міжнародного договору або за принципом взаємності від органу банківського нагляду іншої держави;

- рішення Національного банку України про застосування заходів впливу, крім рішень про накладення штрафів, про віднесення банку до категорії неплатоспроможних, про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку [2].

Зазначені обмеження законодавцем впроваджені насамперед з метою збереження стабільної роботи банківської системи, системи управління та розподілу державних коштів, упередження шахрайських дій та збереження комерційної таємниці при здійсненні фінансово-господарської діяльності підприємствами, установами та організаціями різних форм власності.

Але такі обмеження є також великою перепоною для оперативного реагування правоохоронними органами, зокрема Бюро економічної безпеки України, на вчинення та упередження злочинів пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів, фінансуванням тероризму, ухиленням від сплати податків, відмиванням коштів здобутих злочинним шляхом, шахрайством з фінансовими ресурсами, тощо.

З метою врегулювання даного питання, законодавцем створено відповідний баланс для збереження банківської таємниці та недопущення використання банківської таємниці як механізму приховування відповідних злочинів та інших порушень діючого законодавства. А саме, на законодавчому рівні врегульовано порядок надання доступу до розкриття банківської таємниці окремими державними органами. Одним з основних користувачів механізму доступу до банківської таємниці є Бюро економічної безпеки України.

Бюро економічної безпеки України - це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [1].

З самої суті визначення даного правоохоронного органу та задач, які на нього покладені, впливає регулярна необхідність на отримання інформації щодо руху коштів по відповідним розрахунковим рахункам та іншої інформації, що становить банківську таємницю.

Отже, розкривши суть поняття банківської таємниці, перейдемо до порядку отримання доступу до банківської таємниці таким органом, як Бюро економічної безпеки України.

При виконанні завдань покладених на даний фіскальний орган періодично виникає потреба в отриманні інформації, що містить банківську таємницю. Інформація щодо юридичних та фізичних осіб, яка містить банківську таємницю, в даному випадку розкривається банками: на письмову вимогу Бюро економічної безпеки України стосовно операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності за конкретний проміжок часу, якщо такий суб'єкт сам не надає згоди на доступ до потрібної інформації.

Вимоги до форми та змісту такого запиту на отримання інформації, встановлюються Національним банком України згідно визначених законодавством норм.

Також важливо зазначити, що отримання інформації, що містить банківську таємницю може бути за рішенням суду. В такому випадку банк розкриває інформацію, що становить банківську таємницю в обсязі, визначеному рішенням суду у порядку ЦПК України.

Підсумовуючи вищевикладене, потрібно сказати, що законодавцю потрібно постійно балансувати між збереженням банківської таємниці і в той же час наданням інформації уповноваженим на це органам для забезпечення викриття фінансових та економічних злочинів, задля забезпечення стабільності функціонування економіки України.

Література:

1. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 №1150-IX: станом на 25 березня 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>;

2. Про банки і банківську діяльність :Закон України від 08.13.2000 № 2121-III: станом на 01 січня 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>.

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ ПІД ЗАГРОЗОЮ ОКУПАЦІЇ ДЕРЖАВОЮ-АГРЕСОРОМ

Маланчук Т. В.

к.ю.н., ст. викладач кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства ННІП СумДУ

Повномасштабна загарбницька війна Росії проти України внесла свої корективи у всі сфери суспільного життя. Але, попри складну ситуацію в умовах воєнного стану, українці продовжують отримувати зарплати, пенсії та інші соціальні виплати. З 8 березня 2022 року Національний банк України запровадив окремі правила для громадян на територіях, що знаходяться під загрозою окупації державою-агресором [1]. На цих територіях клієнти банків можуть без обмежень знімати готівку в національній та іноземних валютах зі своїх рахунків. Обмеження можуть виставляти комерційні банки через обмежені можливості видавати готівку у філіях, відділеннях чи банкоматах. На інформаційному сайті Національного банку України розміщено рекомендації для населення, як безпечно знімати готівку на територіях, що перебувають під загрозою окупації державою-агресором:

1. Варто зателефонувати на гарячу лінію вашого банку та дізнатися, які конкретно філії та відділення працюють або працюватимуть у вашому місті/районі найближчими днями. Це питання можна поставити в особистому кабінеті банку або чат-боті банківського відділення. Крім того, необхідну інформацію можна знайти на сайтах банків.

2. Під час телефонної розмови з менеджером важливо уточнити правила роботи відділення або філії банку на території, що перебувають під загрозою окупації державою-агресором. Річ у тім, що банківські установи можуть вносити зміни до графіка або правил роботи своїх філій та відділень, керуючись міркуваннями безпеки працівників та клієнтів.

3. Коли ви прийшли до відділення або філії банку на території, що знаходяться під загрозою окупації державою-агресором, можна спробувати зняти готівку в банкоматі або касі. Якщо виникли проблеми зі зняттям готівки, необхідно звернутися за допомогою до менеджера банку [2].

Важливим екстренним нормативним актом НБУ, що спрямований на захист прав споживачів фінансових послуг, стала Постанова Пра-

вління Національного банку України «Про використання банками хмарних послуг в умовах воєнного стану в Україні» від 08 березня 2022 року № 42, відповідно до положень якої банки отримують можливість надавати фінансові послуги, а також здійснювати фінансові операції із застосуванням електронних платіжних засобів, а саме: платіжних карток, застосовуючи хмарні сервіси, які надаються з використанням обладнання, яке розміщене на території Великобританії, Канади, США. Ця норма буде діяти в період воєнного стану, а також впродовж двох років після його припинення [3].

Також Національний банк України у своєму відкритому листі «Щодо заходів, пов'язаних із воєнною агресією Російської Федерації проти України» від 12 березня 2022 р. закликав учасників світового ринку фінансових послуг, а саме: іноземні страхові компанії, а також іноземні професійні організації страховиків та перестраховиків, не проводити страхування усіх ризиків, країнами походження яких є Росія та Республіка Білорусь [4].

Розуміючи нові реалії, Національним банком було реалізовано низку ініціатив з метою врегулювання проблемних питань та забезпечення дотримання фінансовими установами прав споживачів. Фінансовим установам було рекомендовано суттєво переглянути свої підходи до врегулювання прострочених боргів стосовно осіб, що перебувають на територіях, тимчасово не контрольованих українською владою, та/або поблизу зон ведення активних бойових дій. Також було встановлено додаткові вимоги щодо етичної поведінки з метою забезпечення відповідального ставлення та підсилення окремих норм «колекторського закону». Водночас необхідно було забезпечити недопущення порушень у роботі банків та небанківських фінансових установ. Саме тому під час війни поряд із розглядом звернень здійснюється безвиїзний нагляд: перевіряються сайти банків та небанківських фінустанов, правила та умови надання фінансових послуг, договори, реклама, аналізуються факти недотримання вимог щодо етичної поведінки тощо. У разі виявлення порушень застосовуються відповідні заходи впливу. Для того, аби люди тримали руку на пульсі усіх змін, з перших днів війни НБУ запустив інформаційний ресурс для споживачів, де міститься вся необхідна інформація про фінансові послуги під час війни: обмеження, зміни, нові правила та корисні посилання. Також нещодавно стартувала інформаційна кампанія ЗнайСвоїПрава_Кредити, метою якої є захист прав позичальників та поліпшення знань громадян про кредитні послуги, їхні права та обов'язки [5].

Національним банком України створено спеціальний підрозділ, який має повноваження на захист прав споживачів фінансових послуг і регулює поведінку банків та небанківських фінансових установ щодо їхніх клієнтів – Управління захисту прав споживачів фінансових послуг.

Але, цілком очевидно, що, не зважаючи на досягнуті успіхи, механізм захисту прав споживачів фінансових послуг в умовах воєнного стану не буде працювати, якщо у ньому відсутній контроль та забезпечення виконання нормативно-правових актів, вкладених у захист прав вкладників і споживачів фінансових послуг. При цьому санкції щодо примусового забезпечення захисних правил мають відповідати ризикам, що походять від споживання різних видів послуг та продуктів [6]. Міжнародні організації, які вивчають проблеми доступу громадян до якісних фінансових послуг, найбільше стурбовані тим, щоб заходи, що вживаються в умовах воєнного стану, не заважали розширенню доступності фінансових послуг і відповідали потребам малозабезпечених (як наслідок, малодосвідчених) споживачів; не призводили до того, що відповідальні постачальники послуг відмовляться працювати з цією категорією.

В умовах воєнного стану українці віддають перевагу безготівковим операціям із платіжними картками, тому важливим моментом стало внесення відповідних змін до ЗУ «Про платіжні послуги». Закон розроблений з урахуванням актів права ЄС, зокрема Директиви (ЄС) 2015/2366 та Директиви 2009/110/ЄС, що створює підґрунтя для розвитку платіжного ринку України та правову основу для інтеграції платіжної системи України з платіжною системою ЄС.

Хоча в умовах правового режиму воєнного стану можливе тимчасове, зумовлене загрозою національній безпеці, обмеження конституційних прав і свобод людини, необхідно пам'ятати, що положення законодавства про захист споживачів фінансових послуг в таких умовах повинні захищати інтереси споживачів, заохочуючи надання якісних послуг та чесну конкуренцію.

Література:

1. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18. Постанова Правління Національного банку України від 8 березня 2022 року № 44.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0044500-22#Text> (дата звернення 12.01.2023).

2. Як зняти готівку на територіях, що перебувають під загрозою окупації державою-агресором? URL: <https://promo.bank.gov.ua/fin-defense/> (дата звернення 12.01.2023).

3. Про використання банками хмарних послуг в умовах воєнного стану в Україні. Постанова Правління Національного банку України від 08 березня 2022 року № 42.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0042500-22#Text> (дата звернення 12.01.2023).

4. Щодо заходів, пов'язаних із воєнною агресією Російської Федерації проти України. Відкритий лист НБУ від 12 березня 2022 року.

URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article (дата звернення 12.01.2023).

5. Ольга Лобайчук. Захист прав споживачів фінансових послуг: що змінилося за вісім місяців війни.

URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/871021.html> (дата звернення 12.01.2023).

6. Oleksandr O. Bryhinets, Ivo Svoboda, Oksana R. Shevchuk, Yevgen V. Kotukh, Valentyna Yu. Radich. Public value management and new public governance as modern approaches to the development of public administration. Revista San Gregorio. Special edition-2020. Núm. 42 (2020). DOI: <http://dx.doi.org/10.36097/rsan.v1i42.1568>.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОРГАНУ З РИНКІВ ЦІННИХ ПАПЕРІВ (ESMA)

Новікова М. М.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління та права економічного факультету Херсонського державного аграрно-економічного університету

Як відомо, правова система ЄС включає національні законодавства окремих країн та спільне законодавство Європейського Союзу, метою якого виступає зближення та гармонізація законодавств країн-учасниць, зокрема щодо формування спільного ринку. Способом такої гармонізації є пристосування національних правових норм до стандартів ЄС, що забезпечується не тільки шляхом створення європейських норм-стандартів, але й інституцій, які займаються контролем за їх втіленням.

Формування сучасного інтегрованого ринку цінних паперів ЄС виступає однією з пріоритетних завдань Співтовариства. Це питання є досить важливим з огляду на те, що механізм правового регулю-

вання у цій галузі ще знаходиться у процесі формування та не розвинувся до самостійної галузі права як, наприклад, у США або Об'єднаному Королівстві.

Розвиток відносин у сфері фінансових послуг та формування належного законодавства, призвело до відповідного створення і системи інституцій ЄС, які отримали назву Європейських фінансових регуляторів (ESA). Вони сприяють формуванню єдиного ринку фінансових послуг Європейського Союзу, координують його діяльність з метою забезпечення фінансової стабільності та захисту споживачів. До системи Європейських фінансових регуляторів входять: Європейський орган ринків з цінних паперів (the European Securities and Markets Authority, ESMA), Європейський орган зі страхування та пенсійних фондів (the European Insurance and Occupational Pensions Authority, EIOPA) та Європейський банківський орган (the European Banking Authority, EBA) [1]. З огляду на мету нашого дослідження, звернемося до правового статусу безпосередньо Європейського органу ринків з цінних паперів (далі – ESMA).

ESMA була заснована у 2011 році та розташовується у Франції. На сьогоднішній день вона представляє собою європейський орган по нагляду за ринком цінних паперів. Її мета полягає у захисті інвесторів та укріпленні стабільних та добре функціонуючих фінансових ринків у ЄС. Вона сприяє зближенню наглядових органів як серед регуляторів цінних паперів, так і між фінансовими секторами, тісно співпрацюючи з наглядовими органами країн-учасниць, які мають компетентності у банківській сфері, страхування та пенсійних виплат [2, с. 4]. В якості прикладу такої співпраці можливо навести Меморандум про взаємодію між Європейським органом ринків з цінних паперів та Управлінням фінансового нагляду Об'єднаного Королівства, що передбачає угоду про співробітництво у відповідності до ст. 32(5) Регламенту ЄС 2016/1011 Європейського Парламенту та Європейської Ради [3].

До структури ESMA входять два керівні органи – Наглядова рада (скеровує діяльність інституції та несе відповідальність з прийняття рішень та прийняті документи, зокрема, проекти технічних стандартів, звітів та рекомендацій) та Правління (забезпечує виконання інституцією покладених на неї задач у відповідності з Регламентом її діяльності, забезпечує планування та фінансування, а також вирішує кадрові питання). Також до керівної структури інституції входять голова та виконавчий директор. Діяльність Наглядової ради підтри-

мується рядом постійних комітетів та консультативних робочих груп, які займаються технічними питаннями [4].

Правовий статус ESMA та її діяльність регулюються правом ЄС, а точніше обсягом компетенції утворення. Його основу складає так зване жорстке право ЄС, яке встановлює основу взаємодії державучасниць в середині Співтовариства. Зокрема, повноваження у сфері регулювання фінансових послуг містяться у Договорі про створення ЄЕС, однак обсяг компетенції ЄС безпосередньо у правовому регулюванні ринку цінних паперів ним не визначається. Таким чином, жорстке право ЄС здійснює регулювання лише основних напрямків реалізації фондового ринку, зокрема норми, які містяться у ст.ст 44-47 ДЕС (право заснування підприємств) та ст.ст. 94-95 ДЕС (гармонізація законодавства).

Як зазначають науковці, «Аналіз нормативної бази вторинного законодавства ЄС дозволяє виділити три підгалузі: вимоги до суб'єктів фондового ринку, вимоги до первинного розміщення цінних паперів, вимоги до трансакцій з цінним паперами» [5, с. 16]. Отже, що стосується норм так званого м'якого права, то в його основі лежить Біла книга по створенню повноцінного внутрішнього ринку (Європейська Комісія, 1985 р.), що є програмним документом щодо створення повноцінного внутрішнього ринку Євросоюзу. Наряду з банківською, страховою та інвестиційною діяльністю, там містяться і положення щодо врегулювання фондового ринку. Окрім цього питання врегулювання діяльності ринку цінних паперів ґрунтується на рекомендації про Європейський кодекс правильної поведінки щодо трансакцій з цінними паперами (1977 р.), а також рядом директив. Серед них слід виділити директиви 79/279, 80/390 щодо узгодження вимог до складання, перевірки та розповсюдження деталей лістингу, що підлягає опублікуванню для прийняття цінних паперів до офіційного лістингу на фондовій біржі (1980 р.); директиви 79/179 та 82/121 щодо регулярного надання інформації фірмами, які продають цінні папери на біржі (1979-1980 р.р.), директива 79/279 щодо встановлення мінімальних умов для допуску цінних паперів до квотування цінних паперів на фондових біржах ЄС (1979 р.) з поправками, внесеними Директивою 94/18 (1980 р.), Директива 71/2003 про проспекти емісії (2003 р.), Директива 73 про зміну вимог до проспекту емісії та прозорості (2010 р.), Положення про проспект емісії (Директива 1129/2017, 2017 р.) та інші.

При цьому діяльність щодо правового регулювання ринку цінних паперів не припиняється і зараз. Так, 7 грудня 2022 року Комісією

був прийнятий законодавчий пакет, який стосувався клірингу, неплатоспроможності та лістингу, спрямований на спрощення доступу компаній до публічних ринків капіталу ЄС та забезпечення захисту інвесторів та цілісності таких ринків [6].

Таким чином, ESMA виступає структурною одиницею Європейської системи фінансового нагляду поряд з Європейським банківським органом та Європейським органом зі страхування та пенсійних фондів з метою гармонізації фінансового нагляду у сфері ринку цінних паперів.

Література:

1. EU Agencies working for you. European Union, 2014. 32 p. URL: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/eu_agencies_brochure_final_en_web.pdf (дата звернення 23.01.2023 року).

2. Frequently Asked Questions a Guide to Understanding ESMA. Paris:ESMA, 2011.16 p.

3. Memorandum of Understanding between ESMA and the UK FCA establishing a cooperation arrangement under Article 32(5) of Regulation (EU) 2016/1011 of the European Parliament and of the Council. URL: [https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/ESMA24-435-](https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/ESMA24-435-692%20MoU%20between%20ESMA%20and%20the%20FCA%20concerning%20the%20recognition%20of%20UK%20benchmark%20administrators.pdf)

[692%20MoU%20between%20ESMA%20and%20the%20FCA%20concerning%20the%20recognition%20of%20UK%20benchmark%20administrators.pdf](https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/ESMA24-435-692%20MoU%20between%20ESMA%20and%20the%20FCA%20concerning%20the%20recognition%20of%20UK%20benchmark%20administrators.pdf) (дата звернення 24.01.2023 року).

4. Governance Structure. URL: <https://www.esma.europa.eu/about-esma/governance-structure> (дата звернення 24.01.2023 року)

5. Безручко Ю.В., Вінник О.М., Глотов М.О., Кологойда О.В. Правове регулювання ринку цінних паперів та інвестиційних фондів в Європейському Союзі та Україні / упорядник М.В. Івченко. Одеса, 2019. 212 с. URL: <https://just.odessa.gov.ua/files/upload/files/13.pdf> (дата звернення 22.01.2023 року).

6. Capital markets union: clearing, insolvency and listing package. URL: https://finance.ec.europa.eu/publications/capital-markets-union-clearing-insolvency-and-listing-package_en (дата звернення 24.01.2023 року).

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Носирєв О. О.

кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри туризму і готельно-ресторанного бізнесу, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Проблема фінансового забезпечення туристичної галузі є особливо актуальною, оскільки розвиток туризму стимулює інші галузі економіки й сприяє авторитету держави на міжнародному рівні. Можна стверджувати, що фінансове забезпечення туристичної галузі являє собою систему взаємовідносин, що визначає принципи, джерела і форми фінансування суб'єктів господарювання, діяльність яких спрямована на створення комплексного туристичного продукту та задоволення потреб населення у туристичних послугах. Таким чином, основною метою фінансового забезпечення туристичної галузі є створення сприятливого середовища щодо виокремлення, розподілу та залучення фінансових ресурсів для ефективного і збалансованого розвитку туризму [1].

Фінансове забезпечення туристичної галузі має ряд особливостей і специфічних рис, пов'язаних перш за все з механізмом її функціонування. В основному ця галузь потребує фінансування у суміжній сфері діяльності (готельне та ресторанне господарство, різні види транспорту та його інфраструктуру, заклади розваг, народні промисли та ін.), а з іншого боку, соціальний ефект полягає в тому, що модернізована інфраструктура використовується не лише туристами, але й місцевим населенням. Щодо державного фінансування туристичної галузі, то форми й масштаби залежать від місця і ролі туризму в національній економіці. У багатьох країнах основну роль у цьому процесі відіграє держава. Фінансування туристичної галузі може здійснюватися із різних джерел: бюджетів різних рівнів, позабюджетних цільових фондів, власних коштів підприємств та ін. [2, 3].

Фінансове забезпечення має вирішувати такі основні завдання туристичної галузі, відображені на рис.1.

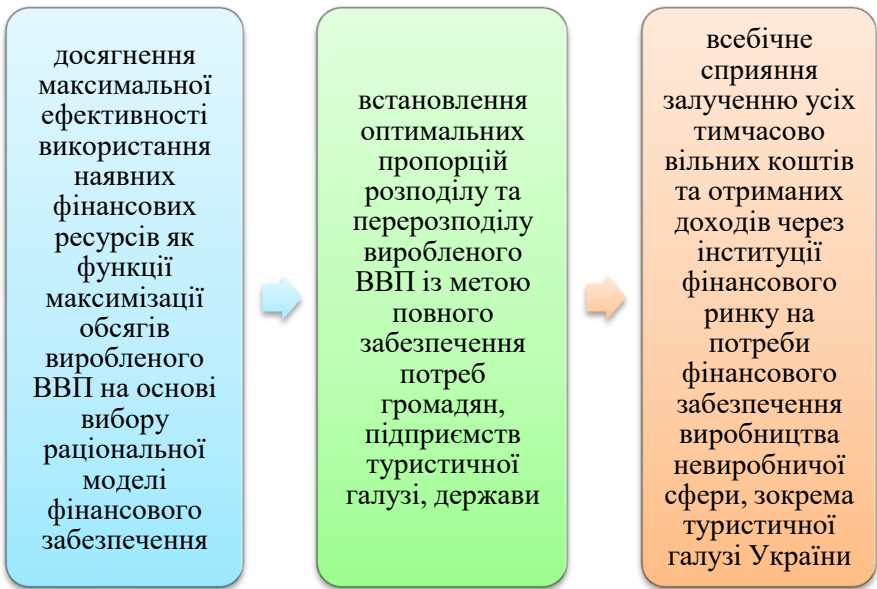

Рис. 1. Основні завдання фінансового забезпечення туристичної галузі

Фінансові інструменти, що забезпечують розвиток туристичної галузі, які варто використовувати в Україні, включають:

- 1) бюджетне фінансування програм розвитку туризму, лізинг;
- 2) кредитування (надання кредитів на пільгових умовах для фінансування туристичних об'єктів; зниження процентних ставок банківського кредитування);
- 3) податкові пільги (звільнення від частини податків) під конкретні проєкти, оптимізація кількості, зменшення ставок податків і зборів, зменшення податкового тиску на суб'єкти туристичної діяльності, надання податкових канікул тощо;
- 4) субсидіювання – безповоротне надання коштів для покриття витрат, збільшення прибутків;
- 5) підтримка підприємств банками, страховими компаніями, корпораціями та ін [4].

Фінансування передбачає залучення коштів в першу чергу в розвиток сучасної туристичної інфраструктури, внутрішнього та соціального туризму. Фінансове забезпечення повинно стати основою державної туристичної політики та сприяти розвитку економічного потенціалу країни [4].

Фінансове забезпечення туристичної галузі – це створення сприятливого середовища щодо виділення, розподілу та залучення фінансових ресурсів для розвитку туризму. Фінансове забезпечення туристичної галузі має деякі специфічні риси, що насамперед пов'язане з механізмом її функціонування. В основному ця галузь потребує фінансування в суміжні сфери діяльності, а з іншого боку, соціальний ефект туризму полягає в тому, що оновленою інфраструктурою користуються не лише туристи, а й місцеве населення. В умовах значного дефіциту Державного бюджету України в майбутньому слід очікувати продовження незначного фінансування державної політики розвитку туризму, що неадекватно швидко висхідним потребам індустрії туризму. Тому, одним зі способів розв'язання проблеми фінансування є залучення інвестицій в розвиток туристичної галузі [5].

Ще одним фінансовим аспектом функціонування туристичної галузі є забезпечення фінансовими ресурсами туристичних підприємств, більшість із яких – малі, де існують проблеми із власними фінансовими ресурсами; а також туроператори потребують значного обсягу оборотних засобів для оплати послуг готелів і транспортних компаній перед туристичним сезоном. Джерелом поповнення основного капіталу можуть стати довгострокові кредити, отримання яких в сучасних умовах є надто проблематичним.

У перспективі складовою фінансової підтримки туристичних підприємств може стати залучення коштів донорських організацій (міжнародних та національних фондів, банків) та іноземних держав. Ці кошти у вигляді грантів чи прямих дотацій можуть надаватися на реалізацію підприємствами певних проєктів, розробку нових маршрутів, розвиток інфраструктури. Отже, організація фінансового забезпечення діяльності туристичних підприємств в сучасних умовах повинна мати системний характер, базуватися на активному залученні зовнішніх джерел фінансування і враховувати рекомендації та досвід іноземних держав щодо підтримки туризму в кризовий період [6].

Література:

1. Колеватова А. В. Фінансові аспекти функціонування галузі туризму. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку туризму»: збірник тез доповідей (I частина). Миколаїв : ВП «МФ КНУКІМ», 2016. С. 60–63. URL: [http://libs.mfkukim.mk.ua/bitstream/123456789/49/1/Колеватова А. В..pdf](http://libs.mfkukim.mk.ua/bitstream/123456789/49/1/Колеватова%20А.%20В..pdf)

2. Охріменко А. Г. Фінансові аспекти функціонування туристичної галузі. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2011. № 1. С. 394–403. URL: <https://tinyurl.com/ysejncw9>

3. Кулінська А. Особливості фінансового механізму державного управління суб'єктами невиробничої сфери (на прикладі туристичної галузі України). Ефективність державного управління: збірник наукових праць. 2009. Вип. 18/19. С. 468–476.

4. Гнаткович О. Формування фінансового забезпечення туристичної галузі. Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід / Матеріали ювілейної X міжнародної наукової конференції. Львів, 2016. С. 103–105. URL: <https://tinyurl.com/gnatkovich>.

5. Коваль А. С. Особливості фінансового забезпечення туристичної галузі в Україні. Актуальні проблеми професійної освіти: тези доп. учасників Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (18-19 грудня 2014 р.). Переяслав-Хмельницький, 2014. С. 107–111. URL: <https://tinyurl.com/yc6kteyz>.

6. Крупа О. М. Ефективність діяльності туристичних підприємств та фінансово-економічний механізм її забезпечення. Вдосконалення фінансово-кредитного механізму забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору економіки, сільських територій України та країн V-4: збірник тез міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (02 червня 2022 р.). Ч. II. Дубляни: ЛНУП, 2022. С. 158–161. URL: <https://tinyurl.com/krypa>.

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ НА ЕТАПІ НОРМОТВОРЕННЯ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ У ЄС ТА В УКРАЇНІ⁶

Плотнікова М. В.

к.ю.н., доцент

*Навчально-науковий інститут права Сумського державного
університету*

Регулювання ринків фінансових послуг покликане забезпечити насамперед стабільність фінансового ринку та запобігти новим кризовим явищам. Слід погодитися із тим, що дієва та ефективна система захисту прав споживачів фінансових послуг необхідна для розвитку економіки, адже завдяки цьому розширюється коло споживачів залучених у цю сферу [1]. Таким чином, поведінка споживачів впливає на розвиток ринку, тому слід враховувати інтереси цієї групи при визначенні прав та обов'язків учасників ринку. Споживача як слабку сторону цих відносин слід захищати на всіх етапах його відносин з фінансовою установою, для цього потрібно сформувати нормативну базу, яка дозволить мінімізувати порушення прав споживачів, підсилить відповідальність фінансових установ.

У 2011 р. робоча група Комітету з фінансових ринків Організації економічного співробітництва та розвитку, спільно з Радою з фінансової стабільності та її консультативною групою, а також за сприяння інших міжнародних організацій, розробили «Принципи високого рівня захисту прав споживачів фінансових послуг». Серед цих принципів на перше місце поставлено наявність відповідної правової, регуляторної та наглядової бази [2].

Реалізація цього принципу передбачає те, що захист прав споживачів фінансових послуг має бути невід'ємною частиною правової, регуляторної та наглядової бази і відображати різноманітність національних умов та глобальні ринкові і регуляторні зміни у фінансовому секторі. При цьому регулювання має відображати та бути пропор-

⁶ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-ERP1-2020-1-UA-ERP1MO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

ційним характеристикам, типу та різноманітності фінансових продуктів і споживачів, їхнім правам та обов'язкам, а також реагувати на нові продукти, конструкції, технології та механізми надання послуг. Також повинні існувати сильні та ефективні правові та судові або наглядові механізми для захисту споживачів від фінансових шахрайств, зловживань та помилок, а також для покарання за них. Діяльність надавачів фінансових послуг та уповноважених агентів повинна належним чином регулюватися та/або вони повинні перебувати під наглядом з урахуванням відповідних підходів до надання послуг та галузевих особливостей [2].

Українською важливою умовою реалізації принципу формування належної нормативної бази у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг визначається необхідність проведення консультацій з відповідними неурядовими зацікавленими сторонами, у тому числі галузевими та споживчими організаціями, професійними організаціями та дослідницькими спільнотами при розробці політики, пов'язаної із захистом прав споживачів фінансових послуг та їх освітою. Наголошується на важливості забезпечити полегшений та розширений доступ відповідних зацікавлених сторін і, зокрема, організацій споживачів до процесів ухвалення рішень [2].

Дослідники вважають консультації з громадськістю щодо пропозицій нових політик і законів сьогодні загальноприйнятим і очікуваним елементом демократичного процесу [3].

У Європейському Союзі підготовку проєктів правових актів, які ухвалюють спільним рішенням Європейського Парламенту та Ради, відповідно до ст. 289 Договору про функціонування Європейського Союзу покладено на Європейську комісію. В окремих випадках, Європейська комісія уповноважена ухвалювати делеговані акти (ст. 290) [4]. Відповідно до ст. 132 зазначеного Договору регламенти щодо питань, окреслених у Протоколі № 4 до Договорів, уповноважений ухвалювати Європейський центральний банк.

Якщо розглядати як реалізовано питання участі громадськості на етапі законопроектної роботи у Європейському Союзі, то слід насамперед згадати діяльність Групи користувачів фінансових послуг (Financial Services User Group, FSUG). Її було створено у 2010 році з метою залучення користувачів фінансових послуг до формування політики на підставі Рішення 2010/C 199/02 [5], пізніше у 2017 році уточнено засади діяльності Групи на підставі Рішення C(2017)359 [6].

До завдань FSUG входить: 1) надання консультацій Європейській Комісії щодо підготовки та реалізації законодавства чи політичних

ініціатив, що стосуються користувачів фінансових послуг; 2) завчасне визначення ключових проблем, що стосуються користувачів фінансових послуг; 3) консультування та підтримування зв'язку із представниками користувачів фінансових послуг та представницькими органами на рівні Європейського Союзу та національному рівні. До складу Групи входить до 20 членів, які є особами, призначеними представляти інтереси споживачів, роздрібних інвесторів або мікропідприємств, а також окремими експертами, які мають досвід роботи у сфері фінансових послуг з точки зору користувачів фінансових послуг. Засідання групи проводяться п'ять разів на рік, рішення ухвалюються на основі консенсусу та вироблення колективної думки з питань, які вона розглядає. Однак, час від часу, члени групи можуть висловлювати думку меншості. Крім роботи над своєю узгодженою робочою програмою, FSUG: реагує на відповідні консультації з боку Європейської Комісії та інших політиків Європейського Союзу; проактивно намагається визначити ключові проблеми у сфері фінансових послуг, які впливають на користувачів фінансових послуг; підтримує зв'язок та надає інформацію представникам користувачів фінансових послуг та представницьким органам на рівні Європейського Союзу та на національному рівні [7]. Для цієї групи експертів затверджено власні Правила процедури [8]. Перелік експертів, які є членами Групи на 2022-2025 роки, оприлюднений на сайті Європейської комісії [9]. Наприклад, реалізуючи функцію консультування Європейської Комісії при підготовці законодавства, що стосуються користувачів фінансових послуг у 2022 році, FSUG надавала висновки щодо перегляду Директиви Комісії про платіжні послуги 2 (PSD2), щодо майбутнього пакету законів про роздрібні інвестиції [10].

Консультації із громадськістю Європейський центральний банк проводить для того, щоб отримати думку зацікавлених громадян ЄС, учасників ринку та інших зацікавлених сторін щодо ключових наглядових правил і політики, які він планує запровадити [11].

Оцінюючи застосування такого демократичного інструменту як консультації з громадськістю у державах-членах Європейського Союзу, які приєдналися останніми, Е. Донелан зазначає, що ці держави починають розробляти керівні принципи проведення консультацій так само, як це склалося у практиці Європейської Комісії. При цьому дослідник стверджує, що не можна стверджувати, що є єдина правильна модель участі громадськості в розробці політики, відповідно нові країни-члени ЄС розроблятимуть і будуватимуть свої власні ме-

тодології консультацій, що відповідають їхнім власним культурам і суспільствам. [12].

В Україні нормативно-правова база у сфері фінансових послуг складається із законів та підзаконних актів Національного банку України. Тому розглянемо спочатку визначимо особливості участі громадськості у підготовці проєктів законів. Суб'єктами законодавчої ініціативи відповідно до ст. 89 Регламенту Верховної Ради України є Президент України, народні депутати та Кабінет Міністрів України [13]. Національний банк на даний час позбавлений права законодавчої ініціативи відповідно до Закону України від 16 січня 2020 року № 469-IX.

За підготовку проєктів законів, що вносяться Президентом України до Верховної Ради України, відповідає Офіс Президента [14]. Участь громадськості у процесі підготовки проєктів законів жодним чином не регламентована.

Кабінет Міністрів України як колегіальний орган схвалює та подає на розгляд Верховної ради проєкти законів, подані на розгляд міністерствами [15]. Міністр погоджує проєкти актів, підготовлені міністерством, а також центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через це міністерство [16]. Основні вимоги до організації і проведення органами виконавчої влади консультацій з громадськістю щодо формування та реалізації державної політики визначено у Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики. Такі консультації можуть проводитися за ініціативи центрального органу виконавчої влади (відповідний орган складає орієнтовний план консультацій з громадськістю з урахуванням програмних документів уряду, планів законопроектної роботи тощо), а також за ініціативи інститутів громадянського суспільства (громадські об'єднання, недержавні ЗМІ тощо). Ще один спосіб взаємодії, передбачений Порядком – це вивчення громадської думки, яке може організувати відповідний орган, що відповідає за формування і здійснення політики у тій чи іншій сфері [17].

Для сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації державної, регіональної політики при центральних та місцевих органах виконавчої влади створюються спеціальні тимчасові консультативно-дорадчі органи – громадські ради. Порядок їх формування та діяльності визначено у Типовому положенні про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севас-

топольській міській, районній, районній у мм. Києві та Севастополі державній адміністрації. Відповідно до п. 5. цього положення громадська рада зокрема має право проводити відповідно до законодавства громадську експертизу проєктів нормативно-правових актів, розроблених органом виконавчої влади [17].

Наприклад, Наказом Міністерства фінансів України від 13.12.2021 № 671 затверджено Положення про Громадську раду при Міністерстві фінансів України [18]. У плані роботи Фінансового комітету Громадської ради при Міністерстві фінансів України на 2023 рік передбачено обговорення підготовлених законопроєктів щодо корпоративного управління державними банками та фінансового моніторингу, тобто з питань, віднесені до повноважень цього міністерства.

Окремий порядок громадського обговорення передбачено для проєктів регуляторних актів – відповідно до Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [19]. Кожен проєкт регуляторного акту оприлюднюється з метою одержання зауважень і пропозицій від фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань. За результатами розгляду цих зауважень та пропозицій розробник проєкту регуляторного акта повністю чи частково враховує одержані зауваження і пропозиції або мотивовано їх відхиляє (ст. 9 Закону).

Ще одним способом участі громадськості на етапі обговорення проєктів нормативно-правових актів є передбачена у ст. 235 Регламенту Верховної Ради України можливість участі в парламентських слуханнях у Верховній Раді представників об'єднань громадян, наукових установ, представників громадськості, ініціаторів електронної петиції [13].

Певною мірою громадськість залучається до обговорення питань, які потребують правового регулювання, завдяки роботі комітетів Верховної Ради України. Так, Комітет Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики організовує круглі столи за участі народних депутатів, представників органів виконавчої та громадськості [20].

Державне регулювання діяльності з надання фінансових та супровідних послуг відповідно до ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» передбачає насамперед створення та вдосконалення системи норм, які регулюють діяльність надавачів цих послуг, відносини учасників ринку між собою та регуляторами. Національний банк України згідно з ст. 22 цього Закону уповноваже-

ний здійснювати державне регулювання діяльності надавачів послуг страхування, надання коштів та банківських металів у кредит, залучення коштів та банківських металів, що підлягають поверненню, фінансового лізингу, факторингу, надання гарантій, торгівлі валютними цінностями, фінансових платіжних послуг [21].

Діяльність Національного банку України щодо підготовки проєктів нормативно-правових актів визначається відомчими документами. Насамперед слід назвати Інструкцію з організації документування управлінської інформації в Національному банку України, затверджену Рішенням Правління Національного банку України від 15.12.2022 № 583-рш. Проте цей документ встановлює загальні вимоги щодо принципу єдності підходів щодо документування управлінської інформації, включаючи нормативно-правові та розпорядчі акти Національного банку України, та не містить положень про будь-яку участь представників громадськості на етапі підготовки проєктів рішень.

У 2014 році було затверджено Положення про Громадську раду при Національному банку України [22]. Відповідно до п. 2 цього документу серед основних завдань Громадської ради передбачено: 1) створення умов для реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами; 2) співпраця з Національним банком у підготовці та проведенні громадських обговорень з питань захисту прав та інтересів споживачів банківських послуг; 3) підготовка проєктів нормативно-правових актів з питань захисту прав та інтересів споживачів банківських послуг; 4) розроблення та надання пропозицій щодо запровадження на практиці дієвих механізмів у сфері захисту прав та законних інтересів вкладників та кредиторів банків; 5) розгляд проблемних питань у сфері захисту прав та інтересів споживачів банківських послуг та надання пропозицій щодо шляхів їх вирішення; 6) сприяння проведенню діалогу між громадянами та Національним банком як органом банківського нагляду.

На сайті Верховної Ради України є наказ 2014 року про кількісний та персональний склад Громадської ради при Національному банку України [23]. Проте будь-яка інформація про склад чи діяльність Громадської ради при Національному банку України на сайті регулятора чи у ЗМІ у теперішній час відсутня. Хоча у Стратегії Національного банку України до 2025 року наголошується на важливості залучення експертів до обговорення проєктів рішень до їх затвердження [24].

Національний банк України належить до переліку регуляторних органів, тому підготовка частини його актів здійснюється у відповідності із вимогами Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Відповідно до ст. 3 цього закону його дія не поширюється на здійснення регуляторної діяльності, пов'язаної з прийняттям актів Національного банку України за винятком нормативно-правових актів, пов'язаних із здійсненням функції державного регулювання та нагляду на ринках небанківських фінансових послуг [19]. Таким чином ухвалення актів Національного банку України стосовно сфери банківських послуг здійснюється у звичайному порядку.

Підсумовуючи слід зазначити, що важливість участі громадськості на етапі ухвалення рішень, що стосуються регулювання фінансових послуг, визнається економічно розвиненими країнами як необхідна складова такого принципу як формування належної правової бази у сфері захисту прав споживачів. У Європейському Союзі участь представників громадськості у підготовці нормативно-правових актів реалізовано через роботу експертної групи, до складу якої входять експерти у сфері фінансових послуг та представники організацій споживачів, яка на етапі підготовки Європейською комісією проєктів нормативних актів надає свої висновки. А також через проведення консультацій із громадськістю при підготовці рішень Європейського центрального банку, коли будь-яка зацікавлена особа може надати свої зауваження та пропозиції до проєкту.

В Україні склалася своя система участі громадськості у підготовці проєктів законів, яка у цілому дає можливість впливати на формування державної політики. У загальному випадку це реалізується через діяльність громадських рад міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, які подають на схвалення Кабінету Міністрів України підготовлені проєкти; або участі у парламентських слуханнях та інших заходах організованих робочими органами парламенту; або наданні пропозицій при обговоренні проєктів регуляторних актів. Слід визнати, що окрема процедура, що передбачає обов'язковий розгляд наданих пропозицій зацікавлених осіб щодо регуляторних актів, сприяє посиленню ролі громадськості у нормотворчому процесі. Проте відсутня системна робота представників громадськості та споживачів при підготовці проєктів нормативно-правових актів Національного банку України що стосуються банківських фінансових послуг. У сфері регулювання небанківських фінансових послуг участь громадськості реалізована достатньо. Уяв-

ляється доцільним поновити діяльність громадської ради при Національному банку України, та повернути право Національному банку України законодавчої ініціативи.

Література:

1. Янишен В.П. Правові засади захисту прав споживачів фінансових послуг. Теорія і практика правознавства. 2019. Вип. 2 (16). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/186027/185869>.

2. G20 High-level principles on financial consumer protection / Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-markets/48892010.pdf>.

3. Donelan E. Consultation – a Key Tool for Better Regulation in Europe and Romania. Workshop on “Consultation Practices within the Process of Public Policies – Challenges and Opportunities”. URL: <https://www.sigmaweb.org/publicationsdocuments/41838190.pdf>.

4. Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union.

URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF>

5. Commission Decision of 20 July 2010 setting up a Financial Services User Group. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32010D0721\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32010D0721(02)).

6. Commission Decision of 30.1.2017 recasting Commission Decision 2010/C 199/02 of 20 July 2010 setting up a Financial Services User Group.

URL: https://finance.ec.europa.eu/document/download/94f28be4-8af6-4d82-bc0a-d40daba72459_en?filename=fsug-decision-2017_en.pdf.

7. FSUG Report 2020-2021.

URL: https://finance.ec.europa.eu/system/files/2022-02/fsug-annual-report-2020-2021_en.pdf.

8. Rules of procedure of the group of experts "Financial services user group". URL: https://finance.ec.europa.eu/system/files/2020-04/fsug-rules-of-procedure_en.pdf.

9. List of FSUG Members (2022 – 2025). URL: https://finance.ec.europa.eu/system/files/2022-09/fsug-members-2022-2025_en.pdf.

10. FSUG opinions 2022.

URL: https://finance.ec.europa.eu/publications/fsug-opinions-2022_en.

11. Public consultations.

URL: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/legalframework/publications/html/index.en.html>.

12. Donelan1 E. Consultation – a Key Tool for Better Regulation in Europe and Romania. Workshop on “Consultation Practices within the Process of Public Policies – Challenges and Opportunities”. URL: <https://www.sigmaweb.org/publicationsdocuments/41838190.pdf>.

13. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року № 1861-VI.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>.

14. Положення про Офіс Президента України: затверджено Указом Президента України від 25 червня 2019 року № 436/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436/2019#Text>.

15. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.

16. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 року № 3166-VI.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>

17. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>.

18. Про затвердження Положення про Громадську раду при Міністерстві фінансів України: Наказ Міністерства фінансів України від 13.12.2021 № 671.

URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%E2%84%96671.pdf>.

19. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 року № 1160-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>.

20. Звіти про роботу Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики.

URL: <https://komfinbank.rada.gov.ua/news/dijalnist9skl/zvit9skl/>.

21. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 року № 1953-IX/

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>.

22. Постанова Правління Національного банку України від 05.06.2014 № 335.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0335500-14#Text>.

23. Про затвердження кількісного та персонального складу Громадської ради при Національному банку України: Наказ Національ-

ного банку України від 16.06.2014 № 95-од.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0095500-14#Text>.

24. Стратегія Національного банку України до 2025 року.
URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_NBU.pdf.

ЩОДО ЮРИСДИКЦІОНОЇ ФОРМИ ЗАХИСТУ ВІД ФІНАНСОВОГО ФІШИНГУ⁷

Руденко Л.Д.

*к.ю.н., доцент кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки ННІ права СумДУ*

Одним із наслідків військової агресії російської федерації є погіршення фінансових спроможностей громадян України. Складний матеріальний стан, наявність великої кількості внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які виїхали за кордон, активне використання ними соціальних мереж, цифрової інфраструктури для отримання інформації, у тому числі фінансового характеру, призводять до збільшення кількості шахрайських дій за допомогою фінансового фішингу. Протягом 2021 року одною із розповсюджених форм фінансового шахрайства був фінансовий фішинг, який до початку 2022 року зріс на 10% порівняно із 2021 роком [1].

Фінансовий фішинг не є правовим поняттям. Такий вид шахрайства є різновидом більш широкого визначення фішингу як форми цифрової атаки з використанням соціальної інженерії. Метою такої атаки є отримання персональних конфіденційних даних. Фінансовий фішинг спрямований на заволодіння персональними даними, конфіденційною інформацією фінансового характеру (номер фінансового телефону, ПІН-коди, паролі входу до особистого кабінету банківського сервісу) для подальшого незаконного заволодіння грошовими коштами особи. Інструментом такого заволодіння є фальшиві онлайн-аукціони, сервіси з переказу або обміну валюти, інтернет-магазини.

⁷ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-ERP1-2020-1-UA-ERP1MO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

Умовно можна визначити наступні ознаки фішингових шахрайських дій: добровільність передачі персональних конфіденційних даних потерпілою особою; незаконний характер доступу до персональних даних особи за допомогою СМС-повідомлень, повідомлень у соціальних мережах екстреного характеру, гіперпосилань на сайтах, соціальних мережах, спливаючих вікнах; застосування соціальної інженерії (створення шахраями сайтів; маскування під інтернет-магазини, сайти банків, фінансові установи); відсутність особистого контакту потерпілого з шахраєм.

У випадку фішингової атаки потерпіла особа повинна виконати наступну послідовність дій: негайно повідомити банк про незаконне списання грошових коштів з рахунку; заблокувати рахунок на виконання будь-яких транзакцій; звернутися до управління по боротьбі з кіберзлочинністю або оформити електронну заяву про випадок правопорушення на офіційному сайті кіберполіції; звернутися з офіційною письмовою вимогою про повернення коштів до обслуговуючого банку; у разі відмови банку звернутися до суду з позовною заявою про захист прав споживачів, повернення безпідставно стягнутих грошових коштів.

Зазначений алгоритм дій не передбачає автоматичне вирішення основної проблеми: повернення викрадених грошових коштів. Аналіз практики розкриття таких злочинів вказує на достатньо невеликий відсоток розкритих злочинів та встановлення осіб шахраїв. Тому у потерпілої особи у більшості випадків немає правової можливості заявити цивільний позов до шахрая з вимогами про відшкодування завданої матеріальної та моральної шкоди.

Звернення з письмовою вимогою до банку про повернення грошових коштів у більшості випадків також не призводить до позитивного результату, оскільки банки посилаються на пункти договорів про обслуговування карткового рахунку, якими передбачено обов'язок клієнта не передавати персональну конфіденційну інформацію стороннім особам та виключення відповідальності банку за проведені транзакції у випадку отримання сторонніми особами такої інформації.

Звернення з позовною заявою до банку та реалістичність задоволення позовних вимог обумовлена низкою передумов. Судовою практикою сформовано певні критерії задоволення вимог позивача. Правовою підставою звернення з позовною заявою до банку про захист прав споживачів, стягнення безпідставно стягнутих грошових коштів є ст.ст. 614, 1066, 1071, 1073, 1092 Цивільного кодексу Украї-

ни [2], ст. 86 Закону України «Про платіжні послуги» [3], Положення про порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів [4].

Зазначена категорія справ передбачає доведення факту порушення банком прав споживача, безпідставність списання банком грошових коштів. Аналіз норм Закону України «Про платіжні послуги», Положення про порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів вказує на наступні умови виникнення зобов'язання банку повернути списані з платіжної картки грошові кошти: невідкладне повідомлення особи про платіжні операції, які ним не виконувалися; використання електронного платіжного засобу без фізичного пред'явлення користувачем та/або електронної ідентифікації самого електронного платіжного засобу і його користувача; відсутність у діях чи бездіяльності користувача передумов до втрати, незаконного використання ПІН-коду або іншої інформації, яка дає змогу ініціювати платіжні операції.

Судовою практикою сформовано наступну умову: лише наявність обставин, які безспірно доводять, що користувач своїми діями чи бездіяльністю сприяв втраті, незаконному використанню ПІН-коду або іншої інформації, яка дає змогу ініціювати платіжні операції, є підставою для притягнення її до цивільно-правової відповідальності (постанова Верховного Суду від 13 травня 2015 року у справі № 6-71цс15 [5], від 14 лютого 2018 року у справі № 127/23496/15-ц, від 20 червня 2018 року у справі № 691/699/16-ц [6]).

Банки у більшості випадків перекладають відповідальність на споживача фінансових послуг, не проводять на належному рівні службове розслідування за фактом списання грошових коштів внаслідок фінансового фішингу. У судовому провадженні саме банк повинен довести факт недотримання клієнтом вимог щодо захисту персональної інформації та надати докази: копії службових розслідувань, роздруківки СМС-повідомлень, аудіозаписи розмов оператора із клієнтом. Тому звернення з позовною заявою до банку є оптимальною формою захисту для споживача у частині повернення списаних з платіжної картки грошових коштів.

Проблемним за зазначеною категорією справ є застосування ч. 3 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» (звільнення від сплати судового збору) [7]. На рівні першої інстанції одні суди застосовують цю норму та вважають, що споживачі фінансових послуг при зверненні з позовною заявою про порушення прав споживачів та повернення безпідставно стягнутих грошей мають таке право, а інші суди вважають, що зазначені позовні вимоги мають майновий

характер та позивач повинен сплачувати судовий збір на загальних підставах. Оскільки споживач фінансових послуг є менш захищеною стороною за договором про обслуговування карткового рахунку, фінансова установа повинна забезпечувати захист коштів та інших активів споживачів фінансових послуг від шахрайства та зловживань, захист персональних даних споживачів фінансових послуг (ст. 31 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [8]), релевантною є точка зору про розповсюдження ч. 3 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» на позовні вимоги до банку про повернення безпідставно стягнутих грошових коштів внаслідок фінансового фішингу.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє підбити наступні висновки. Умовою задоволення позовних вимог про захист прав споживачів та повернення безпідставно стягнутих грошових коштів постраждалої від фінансового фішингу особи є доведення безспірності факту, що така особа своїми діями чи бездіяльністю не сприяла втраті, незаконному використанню ПІН-коду або іншої інформації, яка дає змогу ініціювати платіжні операції. Юрисдикційна форма захисту надає постраждалій особі наступну перевагу: факт недотримання клієнтом вимог щодо захисту персональної інформації та надати докази такої поведінки клієнта повинен банк. Оскільки клієнт фінансової установи є більш слабкою договірною стороною, Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» передбачено зобов'язання фінансової установи забезпечувати захист коштів та інших активів споживачів фінансових послуг від шахрайства та зловживань, захищати персональні дані споживачів, то є доцільним розповсюдження на такі позови ч. 3 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів».

Література:

1. Коваль Л. Діджиталізуйтеся, пильуйте!

URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/didzitalizuyuchis-pilnujte/>.

2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV (зі змінами й доповненнями). Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 461.

3. Про платіжні послуги: Закон України від 30 червня 2021 року № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#n1185>.

4. Положення про порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів: постанова правління Національного Банку України від 29 липня 2022 року №164.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0164500-22#n11>.

5. Постанова Верховного Суду від 13 травня 2015 року у справі № 6-71цс15. URL: <https://court.gov.ua/sud1590/pravovipoziciivsu/6-71cs15>.

6. Постанова Верховного Суду від 14 лютого 2018 року у справі № 127/23496/15- ц.

URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/72269095>.

7. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року № 1023-XII (зі змінами й доповненнями).

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#n499>.

8. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>.

ВПЛИВ ЧЛЕНСТВА ДЕРЖАВИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ НА ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ БАНКУ ЛАТВІЇ⁸

Сагайдак В. О.

*студентка IV курсу бакалаврату Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету*

Науковий керівник – к. ю. н., доцент Плотнікова М. В.

З огляду на те, що Україна є кандидатом на членство в ЄС та стратегічною метою держави є довгоочікуване приєднання до Європейського Союзу, то важливим кроком є дослідження статусу центрального банку країни-члена ЄС на прикладі Латвії, вивчення того як вплинуло членство у ЄС на функції латвійського центрального банку чи його статус, що, є корисним для прогнозування майбутніх законодавчих змін у цій сфері для України.

Перш за все, зазначимо, що згідно із Законом Республіки Латвія «Про Банк Латвії» від 19.05.1992 року [1] та проектом Закону «Про Банк Латвії» № 2021/193.1, який набирає чинності від 01.01.2023 року Latvijas Banka (далі – Банк Латвії) є центральним банком Латвії

⁸ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-ERP1-2020-1-UA-ERP1MO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

та є членом Європейської системи центральних банків. Банк є незалежним у прийнятті власних рішень та їх реалізації, не перебуває в інституційному та функціональному підпорядкуванні органам державної влади та місцевого самоврядування [2], що відповідає статті 130 Договору про функціонування Європейського Союзу, де передбачено, що «ані Європейський центральний банк, ані національний центральний банк, ані будь-який член їхніх керівних органів, не звертаються за вказівками та не приймають їх від установ, органів, служб або агенцій Союзу, будь-якого уряду держави-члена або будь-якого іншого органу» [3]. Наведене висловлювання також продубльоване у статті 7 Протоколу «Про Статут Європейської системи центральних банків та Європейського центрального банку» (далі – Статут) [4].

Відповідно до Договору про функціонування Європейського Союзу, основною метою діяльності Банку Латвії є підтримка стабільності цін. Без шкоди головній меті Банк Латвії підтримує загальну економічну політику Європейського Союзу відповідно до статті 127, параграфа 1 Договору про функціонування Європейського Союзу [3], а також сприяє стабільності фінансової системи Латвії в цілому [2].

Банк Латвії бере участь у виконанні наступних завдань:

- формування та реалізація грошово-кредитної політики;
- регулювання діяльності фінансового ринку та здійснення контролю над його учасниками;
- забезпечення функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та Фонду страхового захисту і виплат відшкодувань інвесторам;
- здійснення валютних операцій;
- сприяння безперебійній роботі систем розрахунків за платіжними та фінансовими інструментами, включаючи забезпечення ефективною і безпечною роботи, а також розвиток платіжної системи Банку Латвії;
- облік та контроль юридичних осіб, які здійснюють обробку та введення у вторинний обіг банкнот і монет у євро;
- сприяння підвищенню фінансової грамотності населення та набуттю економічних знань;
- здійснення інших завдань, визначених законом [2].

Кожна держава-член ЄС повинна узгоджувати своє законодавство у відповідності до стандартів ЄС. Це також стосується і нормативно-правової бази щодо діяльності центрального банку. Так, наприклад, статтею 131 Договору про функціонування Європейського

Союзу передбачено, що «кожна держава-член забезпечує сумісність свого національного законодавства, включаючи установчі документи її національного центрального банку, з Договорами та Статутом ЄСЦБ та ЄЦБ» [3].

Прикладом до вищесказаного можуть стати норми, які регулюють термін повноважень голови національного центрального банку, який, згідно із п. 2 ст. 14 Статуту, має бути щонайменше п'ять років. Вищенаведеному відповідає норма статті 13 Закону «Про Банк Латвії», де зазначено також про п'ятирічний термін повноважень та заборону бути на посаді одній і тій самій особі більше, ніж два роки поспіль [2].

Щодо структури Банку Латвії, то ним керує Рада Банку, яка складається з семи членів, включаючи Президента Банку Латвії та двох його заступників. Голова Банку Латвії обирається на посаду Сеймом за пропозицією щонайменше 10 депутатів Сейму, а інші члени Ради Банку Латвії обираються Сеймом за пропозицією Президента Банку Латвії [2].

Однак, варто зазначити, що звернувшись до практики Суду Європейського Союзу, маємо справу, в якій було порушено рішення національного органу, яке суперечило законодавству ЄС. Це були два об'єднані позови C-202/18, *Ilmārs Rimšēvičs* проти Республіки Латвія та C-238/18 Європейський центральний банк проти Республіки Латвія [5]. Цим рішенням було підтверджено порушення незалежності центрального банку у Латвії. Так, 26 лютого 2019 року Суд ЄС скасував рішення латвійської влади про відсторонення від посади голови Центрального банку Латвії Ілмарса Римшевича. Заявник підозрювався у здійсненні ним корупційного правопорушення. Суд зазначив, що хоча «може виникнути необхідність тимчасово відсторонити [голову] від посади» з метою здійснення розслідування, Суд має повноваження перевірити, що таке рішення прийнято лише за наявності «достатніх ознак того, що він вчинив серйозні порушення, які можуть виправдати таку міру» (п. 91-92) [5].

У результаті Суд постановив: «Латвія не довела, що звільнення пана Римшевича з посади ґрунтується на наявності достатніх ознак того, що він був причетний до серйозних проступків...» (п. 98) [5].

Голову Центрального банку Латвії підозрювали у вчиненні корупційного правопорушення на користь приватного латвійського банку. Дійсно, він не має повноважень, які б дозволяли йому будь-яким чином впливати на діяльність приватного банку. Крім того, у Латвії контроль за латвійськими приватними банками належить не до ком-

петенції Центрального банку Латвії, а до Комісії ринку фінансів і капіталу (п. 80) [5].

Варто погодитися із думкою Panicos Demetriades та Radosveta Vassileva про те, що вищевикладене викликає підозру у незалежності центрального банку, тому що латвійська влада вжила рішучих заходів проти голови центрального банку, хоча центральний банк у даному випадку не має жодних обов'язків щодо протидії відмиванню коштів – це можна витлумачити як спробу створити димову завісу та приховати глибші причини цієї кризи. Це викликає занепокоєння не тільки щодо незалежності центрального банку, а й органу нагляду за боротьбою з відмиванням коштів [6, с. 524].

Отже, дане рішення Суду ЄС у справі Римшевича підкреслює незалежність Євросистеми та Європейського центрального банку. Як підсумок, зазначимо, що у разі, коли йдеться мова про вчинення дій на національному рівні, які впливають на незалежність голови національного центрального банку, звернення до Європейського суду є безумовним кроком уперед. Важливо, з точки зору гарантування незалежності центрального банку, що Статут ЄСЦБ дозволяє оскаржити національні рішення, що впливають на посаду керуючого в головному органі (п. 2 ст. 14 Статуту) [4].

Таким чином, у результаті дослідження проаналізовано статус центрального банку Республіки Латвія, його основні завдання по регулюванню фінансового ринку. Встановлено, що законодавство Латвії щодо діяльності центрального банку у повній мірі відповідає європейським стандартам та законодавству ЄС. Здійснено правовий аналіз судової практики, а саме досліджено справу Суду ЄС, в якій йшлося про незаконність прийняття рішення національного судового органу Латвії щодо голови центрального банку країни, що порушує принцип незалежності, встановлений статтею 7 Статуту та 130 ДФЄС. У рішенні акцентується увага на тому, наскільки вагомою вважається незалежність керівників національних центральних банків, надавши Європейському суду повноваження приймати рішення щодо законності звільнення керівника з посади. Забезпечення незалежності керівника національного центрального банку держави-члена Європейського Союзу є необхідною умовою належного функціонування Європейської системи центральних банків.

Література:

1. Likums "Par Latvijas Banku": Augstākā Padome. Stājas spēkā: 19.05.1992. Zaudē spēku: 01.01.2023.
URL: <https://likumi.lv/ta/id/65544>

2. Latvijas Bankas likums: Saeima. Pieņemts: 23.09.2021. Stājas spēkā: 01.01.2023. URL: <https://likumi.lv/ta/id/326575/redakcijas-datums/2023/01/01>

3. Договір про функціонування Європейського Союзу: Міжнародний документ від 25.03.1957.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.

4. Про Статут Європейської системи центральних банків та Європейського центрального банку: Протокол від 01.01.2005 № 994_681.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_681#Text

5. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 26 February 2019, Ilmārs Rimšēvičs and European Central Bank (ECB) v Republic of Latvia, C-202/18 and C-238/18, ECLI:EU:C:2019:139.

URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=211050&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=51233>

6. Panicos Demetriades, Radosveta Vassileva. Money Laundering and Central Bank Governance in the European Union. Journal of International Economic Law. 2020. №23. P. 509–533. URL: doi: 10.1093/jiel/jgaa011

НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПОЗИЧАЛЬНИКІВ, МАЙНО ЯКИХ ПОШКОДЖЕНО, ЗНИЩЕНО АБО ЗАЛИШИЛОСЬ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ

Семіног С. В.

*кандидат юридичних наук, науковий співробітник
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України*

28 січня 2023 року набирає чинності Закон № 2223-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо підтримки позичальників, майно яких було знищено або зазнало пошкоджень внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України» (далі – Закон). Закон розмежовує кредити на ті, що підлягають «призупиненню» і ті, що підлягають «анулюванню»; уточнює види майна, яке є предметом застави за кредитами, які підлягають призупиненню або анулюванню; визначає строки та порядок подання позичальником (його представником) заяви та підтвердних документів кредиторю про статус зруйнованого або пошко-

дженого майна; окреслює дії кредитора та позичальника щодо призупинення або анулювання кредитної заборгованості. Стисло розглянемо запропоновані зміни, передбачені Законом.

Щодо «призупинення» сплати грошового зобов'язання Законом внесено зміни до розділу IV «Прикінцевих та перехідних положень» Закону України «Про споживче кредитування», які дозволяють позичальнику у період дії в Україні воєнного стану та протягом 90 днів після його припинення чи скасування звернутися до кредитора із заявою про призупинення сплати грошового зобов'язання (основної суми кредиту, процентів, комісій та інших платежів) за договором про споживчий кредит, предметом забезпечення за яким є нерухоме майно (квартира, інше житлове приміщення в будівлі, приватний житловий будинок, садовий або дачний будинок, об'єкт незавершеного житлового будівництва) [1]. Запропонована новела має суттєвий характер та в певній мірі відображає дієву підтримку позичальників, майно яких було знищено або зазнало пошкоджень внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, але поряд із тим встановлює обов'язкові умови для позичальників:

- заява про призупинення сплати грошового зобов'язання має бути підписана позичальником або його представником власноручно або шляхом накладання кваліфікованого електронного підпису та подана кредитору в оригіналі, а підтвердні документи щодо факту пошкодження або знищення нерухомого майна внаслідок збройної агресії Російської Федерації мають бути оформлені відповідно до вимог чинного законодавства та надані кредитору також в оригіналі або в нотаріально посвідчених копіях;

- пошкоджене або зруйноване майно має відповідати хоча б одній із таких ознак: 1) нерухоме майно, станом на день подання заяви про призупинення сплати грошового зобов'язання, розташоване на тимчасово окупованій території, визначеній пунктами 1 і 3 частини першої статті 3 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», або на територіях, на яких ведуться воєнні (бойові) дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації, визначених Кабінетом Міністрів України, або на територіях, які знаходяться не в зоні бойових дій, але зазнало пошкоджень, наприклад, внаслідок ракетного обстрілу; 2) нерухоме майно пошкоджено внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Для цілей цього пункту під пошкодженням розуміється нерухоме майно, яке може бути відновлено виключно шляхом капітального ремо-

нту чи реконструкції; 3) нерухоме майно знищено внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Для цілей цього пункту під знищеним розуміється нерухоме майно, відновлення якого шляхом поточного або капітального ремонту чи реконструкції є неможливим або економічно недоцільним [1];

- законом встановлено конкретні строки подання документів, що підтверджують факт пошкодження або знищення нерухомого майна внаслідок збройної агресії Російської Федерації, – протягом усього періоду воєнного стану та 90 днів з дня виключення території, на якій знаходиться нерухоме майно, із переліку окупованих чи територій на яких ведуться бойові дії. У разі неподання позичальником підтвердних документів у встановлений строк кредитор має право вимагати відновлення сплати грошового зобов'язання, яке було зафіксоване станом на 24 лютого 2022 року, відповідно до умов кредитного договору.

З робочого дня, наступного за днем отримання кредитором заяви, на строк до дев'яностого дня включно після дня припинення чи скасування воєнного стану в Україні, Кредитор звільняє позичальника за договором про споживчий кредит, предметом забезпечення за яким є нерухоме майно, що відповідає визначеним ознакам, від обов'язку сплати грошового зобов'язання (основної суми кредиту, процентів, комісій та інших платежів).

Щодо анулювання кредитної заборгованості. Відповідно до Закону позичальник (його представник) має право звернутися до кредитора із заявою про анулювання заборгованості за договором про споживчий кредит протягом 90 днів після припинення чи скасування воєнного стану в Україні, який відповідає одночасно таким умовам: предметом забезпечення за таким договором є знищене внаслідок збройної агресії Російської Федерації нерухоме майно (квартира, житловий будинок або майнові права на квартиру, житловий будинок), яке є або мало б стати єдиним місцем проживання сім'ї позичальника або іпотекодавця, якщо він є відмінним від позичальника та належить до членів сім'ї позичальника. Заборгованість за таким договором не була прострочена більш як на 7 днів станом на 23 лютого 2022 року. А метою отримання кредиту було придбання, реконструкція чи будівництво такого житлового нерухомого майна. Аналогічні вимоги стосуються і знищеного нерухомого майна, зокрема автомобіля. У такому випадку позичальник разом із заявою про анулювання заборгованості подає підтвердні документи, що доводять відповідність нерухомого та рухомого майна усім визначеним умовам.

Неповнота правового регулювання Закону. Важливим аспектом у цих відносинах є принцип правомірних (легітимних) очікувань (*legitimate expectations*), якому приділяється суттєва увага Венеційською Комісією, Судом Європейського Союзу та Конституційним Судом України відповідно до того, «що законодавство має бути зрозумілим і чітким та його застосування має бути передбачуваним для усіх зацікавлених сторін». Норми, викладені у Законі, з одного боку, підтримують права позичальників, майно яких знищено або пошкоджено, а з іншого, фактично позбавляють кредитора права на отримання доходу від надання кредитних послуг. Оскільки, за Законом, кредитор після «отримання від позичальника відповідних заяв набуває право на отримання від держави Україна компенсації, розмір якої не може перевищувати основну суму кредиту позичальника за договором про споживчий кредит, а інші витрати (збитки) кредитора (неотримані проценти, комісії та інші доходи), понесені ним будуть вважатися упущеною вигодою та можуть бути відшкодовані відповідно до законодавства за рахунок держави-агресора». У цьому зв'язку постає питання щодо здійснення законодавцем оцінювання норм Закону на предмет механізму його реалізації та можливості його практичного застосування і виконання, а також віднаходження «справедливого балансу» між сторонами договору про споживчий кредит.

Отже, з однієї сторони, Закон передбачає відшкодування кредитору за договором про споживчий кредит за рахунок держави-агресора «відповідно до закону щодо врегулювання питання виплат компенсацій громадянам України за майно, знищене внаслідок збройної агресії Російської Федерації» [1], а з іншої викликає законодавчі протиріччя та хаос у практичній діяльності, оскільки зазначена норма Закону з точки зору рівня визначеності її змісту є «blanketною», до того ж передбачає посилання на «неіснуючий» акт права щодо здійснення компенсації «за рахунок держави-агресора».

Таким чином, визначені суспільні відносини, які потребують правового регулювання, на сьогодні позбавлені законодавчої регламентації. Насамперед, на сьогодні не впроваджено міжнародно-правовий механізм відшкодування шкоди, завданої Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Саме з цього питання Указом Президента України створено робочу групу. Адже остаточний результат роботи цієї комісії передбачити неможливо, оскільки у більшому ступені він залежить від підтримки міжнародно – правової спільноти.

Крім того, національна нормативна основа щодо отримання відшкодування (компенсації) за рахунок активів РФ через конфіскацію та звернення стягнення знаходиться в процесі розробки (Законопроект № 7198). Усунути вказані прогалини можливо лише шляхом законодавчої процедури, прийнявши відповідні норми. Звісно, що вказані процеси є досить тривалими і передбачають проходження декілька стадій.

Наступною проблемою, яка свідчить про відсутність у законодавстві відповіді на практичні питання, є процес збору та подання доказів пошкодженого або знищеного майна у вигляді підтвердних документів. Закон не визначає, які саме документи має подати позичальник, а має на меті додаткове розроблення та затвердження Кабінетом Міністрів України та Нацбанком нормативно-правових актів, необхідних для реалізації цього Закону щодо переліку, форми та порядку подачі документів, що підтверджують факт пошкодження або знищення майна. Адже, на нашу думку, такий підзаконний акт логічно та послідовно прийняти після схвалення основного закону, який регулюватиме питання виплат компенсацій громадянам України за майно, знищене внаслідок збройної агресії Російської Федерації.

Література:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо підтримки позичальників, майно яких було знищено або зазнало пошкоджень внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Закон України від 01 грудня 2022 року № 2823-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2823-20#Text>.
2. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 року № №1734 -VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>.

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ ЯК ІНСТРУМЕНТА РОЗРАХУНКІВ

Ставерська Т. О.

канд. екон. наук, доц., зав. кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Державний біотехнологічний університет

Традиційно громадяни України віддавали перевагу заощадженням в іноземній валюті, дорогоцінних металах, нерухомості і т.п. Негативний всебічний вплив пандемії, а з лютого 2022 року – повномасштабні військові дії на території України обумовили різке зростання темпів інфляції, нестабільність валютних ринків, суттєве упові-

льнення темпів розвитку світової та вітчизняної економіки, падіння обсягів промислового виробництва та ще ряд деструктивних факторів викликали суттєві зміни у структурі заощаджень та інвестицій.

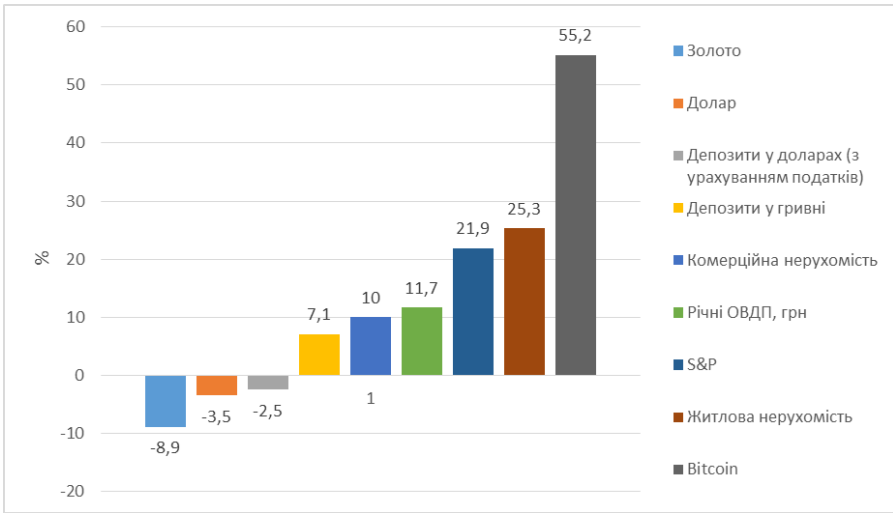

Рис. 1. Доходність інструментів інвестицій в Україні на початку 2022 року

Вибір об'єкта інвестування обумовлюється рівнем коливань його вартості залежно від стану економіки, політичної ситуації в державі, ступенем втручання третіх сторін в процес володіння та розпорядження об'єктом, правовою захищеністю тощо [1]. Криптовалюти чи не найбільше відповідають зазначеним критеріям надійності інструмента фінансового ринку з точки зору споживачів – забезпечується конфіденційність її власників, незалежність від держави, відсутність територіальних та часових обмежень у трансакціях, низька вартість обслуговування тощо. Саме тому протягом останніх років громадяни України стали активними учасниками ринку криптовалют.

Основними проблемами застосування криптовалют є перманентно високий ступінь ризиковості та недостатність правової регламентації їх майнингу, обороту та використання. І тут постають парадоксальні питання, зокрема:

- яка перевага важливіше для споживача ринку криптовалют – незалежність від держави чи правова регламентація та захист?
- які правові акти мають встановлювати режим застосування криптовалют як інструмента розрахунків, враховуючи неузгодже-

ність концептуальних аспектів статусу криптовалюти як законного платіжного засобу на території України?

З метою легалізації та правової регламентації криптовалюти в Україні у 2017 році було розроблено законопроект, згідно якого узаконоваження криптовалюти мало відбуватися у два етапи: впродовж 2018-2019 рр. планувалося затвердити правовий статус криптовалют та суб'єктів господарювання, що надають послуги з обміну; впродовж 2020-2021 рр. передбачалося визначити зберігачів віртуальних валют. Не дивлячись на прийняття закону «Про віртуальні активи», «криптовалюти станом на сьогодні залишається незрозумілий статус: чи то ресурс, чи то майно, чи просто гроші» [2, С. 13].

Основною проблемою застосування криптовалют як інструменту розрахунків є суттєва неузгодженість діючих нормативно-правових актів із легалізації та регламентації віртуальних активів на території України. Зокрема, у листопаді 2014 року Національний банк України визначив правовий режим біткоїнів, згідно якого «використання біткоїнів пов'язано з підвищеними ризиками через анонімність і децентралізованість операцій. Ця сфера є привабливою для протиправних дій, в тому числі відмивання грошей, отриманих злочинним шляхом, або для фінансування тероризму. На території України єдиною законною грошовою одиницею є гривня, випуск і обіг інших грошових одиниць як засобів платежу, а також використання грошових сурогатів заборонено» [3]. Тобто, будучи фактично та за суттю валютною одиницею та засобом платежу, криптовалюта не має статусу законного інструменту платежу на території України.

Окрім того, згідно з чинним Наказом Державної служби фінансового моніторингу України «Про затвердження Типологій легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення у 2015 році» № 166 від 25.12.2015 р., криптовалюти досі належать до переліку інструментів, якими користуються кіберзлочинці для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. З метою досягнення відповідності правової системи України у сфері протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдження зброї масового знищення з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом до держав, які мають намір до нього вступити, був ухвалений Закон України від 06.12.2019 № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Законом запро-

ваджено термін «віртуальний актив», під яким розуміється цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей; а також поняття «постачальник послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів [4, С. 176]. Тобто знов стикаємося із конфліктом правової регламентації обороту криптовалют у чинному законодавстві.

У багатьох державах світу офіційно визначено правовий статус, інституціональне забезпечення обороту криптовалюти, у тому числі регламентовано реалізацію функції інструменту платежу, а в деяких країнах надано статус законної грошової одиниці. Враховуючи високі темпи розповсюдження операцій із криптовалютами, широке застосування їх як платіжного засобу та інструменту інвестицій, необхідним є проведення цілеспрямованого моніторингу чинних нормативно-правових актів з метою усунення конфліктів визначення правового статусу та режиму їх застосування.

Література:

1. Марченко Н. А., Краснянська Ю. В. Реалії функціонування криптовалют на світовому та вітчизняному ринках. Ефективна економіка. 2018. № 5.

URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/53.pdf

2. Дзуліт З. П., Передало Х. С. та ін. Криптовалюта: стан та тенденції розвитку. Економіка та держава. 2019. № 1. С. 13.

URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2019/4.pdf

3. Криптовалюти в Україні. Проблеми та перспективи правового регулювання. Юридична Газета. № 46 (596). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/kriptovalyuti-v-ukrayini-.html>

4. Казначєва Д. В., Дорош А. О. Криптовалюта: проблеми правового регулювання. Вісник Кримінологічної асоціації України. № 2(23). 2020. С. 176.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБІГОМ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ

Старинський М.В.

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту права СумДУ

Активне розповсюдження хайтек технологій в фінансовій сфері призвів до виникнення цілого ряду проблем вирішення яких є загрозою стабільного розвитку економіки держави взагалі та її фінансового сектору зокрема. Однією з таких проблем є проблеми обігу електронних платіжних засобів нового покоління які все більше і більше заповнюють платіжну сферу і які пов'язані з гарантуванням і забезпеченням прав учасників такого обігу.

Для розуміння сутності вказаних проблем поглянемо на їх витoki і правову природу.

Для початку варто вказати, що сучасні гроші в ринковій економіці мають три основні форми, а саме: а) готівкові гроші – грошові знаки грошових одиниць держав у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави або групи іноземних держав, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу (п а ч. 5. ст. 1 Закону України «Про валюту і валютні операції»); б) електронні гроші центральних банків – цифровою формою існуючих фіатних грошей, яка випущена центральним банком і є законним платіжним засобом [1]; в) приватні електронні депозити, створені комерційними банками при наданні позичальником банківських кредитів [2].

Якщо поглянути на природу цих грошових форм то варто вказати, що грошима за своєю суттю є перші дві форми.

Ситуація різко змінилась з появою ринку криптовалют, спочатку Bitcoin (2009 р.), трохи пізніше Ethereum, Ripple, Litecoin та інших альткоїнів, а потім стейблкоїнів (особливо Libra в середині 2019 р.).

Якщо поглянути на реакцію держав в світі на ситуацію, що виникла, можна виділити їх декілька варіантів: а) повна заборона; б) часткове регулювання, в) спроба повного унормування.

Як показує практика, на сьогодні в світі немає жодної держави яка б ефективно впоралась з проблемою правового регулювання обігу електронних платіжних засобів. У зв'язку з цим практично кожна держава, яка намагається унормувати таку діяльність, є першопроходцем і стикається з великою кількістю проблем.

Україна, на початковому етапі виникнення електронних платіжних засобів, намагалась дещо ігнорувати проблему обігу електронних платіжних засобів, але згодом, зрозумівши їх важливість, здійснила ряд кроків які є основою для подальшого врегулювання їх обігу хоча б окремих їх форм. Одним з таких кроків є прийняття Закону України «Про віртуальні активи» від 17 лютого 2022 р. № 2074-IX. Цей Закон регулює правовідносини, що виникають у зв'язку з оборотом віртуальних активів в Україні, визначає права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів, засади державної політики у сфері обороту віртуальних активів.

Аналіз даного закону дає можливість говорити про те, що на сьогодні в Україні немає чіткого розуміння, що собою представляють електронні платіжні засоби як об'єкти прав. У зв'язку з цим законодавці пішли по шляху об'єднання цих засобів під одним терміном – віртуальні активи. Не вдаючись в детальний аналіз згаданого закону ми зупинимось на можливих питаннях які виникнуть у зв'язку з обігом віртуальних активів і захистом права учасників такого обігу і лише точково окреслено їх.

Відповідно до ст. 1 вказаного закону віртуальний актив це нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Також ст. 2 виділяє забезпечені віртуальні активи посвідчують майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав та незабезпечені віртуальні активи майнових прав не посвідчують.

При цьому під забезпеченням віртуального активу розуміється посвідчення ним майнових прав, зокрема прав вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Але, як наголошує закон, забезпечення віртуальних активів не є забезпеченням виконання зобов'язання. У зв'язку з цим виникає питання що собою представляє забезпечення яке не є забезпеченням виконання зобов'язання? Вирішення цього питання є важливим для розуміння суб'єктами відносин обігу віртуа-

льних активів своїх майбутніх втрат та перспектив захисту своїх законних прав та інтересів у фінансовій сфері.

Частина 7 ст. 4 закону вказує на те, що віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги). При цьому, визначаючи сферу застосування прийнятого закону, законодавець в п. 1 ст. 2 вказав, що закон застосовується до правовідносин, що виникають у разі постачання послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів. Аналіз даного пункту дає можливість поставити питання: що собою представляють відносини постачання послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів і які не є відносинами еквівалентного обміну (відносини платежу)? Важливість відповіді на це питання пов'язане з визначенням правової природи відносин що виникають у зв'язку з обігом віртуальних активів і необхідністю усуненням протиріч в чинному цивільному, господарському та фінансовому законодавстві.

Ми усвідомлюємо, що дані зауваження є лише початком розгляду проблем які виникнуть після вступу в силу Закону України «Про віртуальні активи», але вони є важливими для початку розробки теорії правового регулювання обігу віртуальних активів.

Література:

1. A Policy Framework for E-Money: A Report on Bank of Canada Research, by Mohammad Davoodalhosseini and Francisco Rivadeneyra, Staff Discussion Paper/Document d'analyse du personnel 2018-5.

URL: <https://www.bankofcanada.ca/wp-content/uploads/2018/07/swp2018-36.pdf>.

2. Casting Light on Central Bank Digital Currency, IMF Staff Discussion Note, Tommaso Mancini Griffoli, Maria Soledad Martinez Peria, Itai Agur, Anil Ari, John Kiff, Adina Popescu, Celine Rochon, November 12, 2018. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2018/11/13/Casting-Light-on-Central-Bank-DigitalCurrencies-46233>.

ПИТАННЯ ПРИВЕДЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Ткаченко В.М.

*провідний фахівець кафедри міжнародного, європейського права
та порівняльного правознавства ННІ права СумДУ*

Стаття 46 Конституції України визначає, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Враховуючи те, що система пенсійного забезпечення в Україні має три рівні: солідарна, накопичувальна системи та добровільне недержавне пенсійне забезпечення, громадяни України незалежно від гарантій держави щодо пенсійного забезпечення можуть віддати перевагу і іншій системі. Кожна із перелічених систем має як свої переваги, так і недоліки для споживачів й для держави в цілому.

Накопичувальне страхування має позитивний вплив на економічні процеси в Україні. Шляхом надання додаткових виплат воно знижує рівень соціальної напруги, а завдяки покриттю ризиків (втрата життя годувальника, сирітство, втрата майна, інвалідність, непрацездатність, хвороби, нещасні випадки тощо) опосередковано сприяє скороченню бюджетних виплат соціально вразливим категоріям населення [1, с. 174].

Недержавне пенсійне забезпечення стимулює накопичувати додаткові пенсійні кошти для себе, розглядаючи усі перспективні варіанти.

До перешкод, що стоять на заваді ефективному розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення на сучасному етапі, слід віднести такі: збільшення ризиків, пов'язаних із фінансовою нестабільністю, у т. ч. неповернення пенсійних активів, які розміщені на

депозитних рахунках банківських установ, до яких введено тимчасову адміністрацію або по яких прийнято рішення про їх ліквідацію; обмежений вибір фінансових інструментів, придатних для інвестування в них пенсійних коштів, внаслідок відставання розвитку ринку капіталу від потреб інституційних інвесторів; недостатня зацікавленість роботодавців у фінансуванні недержавних пенсійних програм для працівників через недосконале податкове законодавство; низький рівень роз'яснювальної роботи щодо змісту та ролі системи накопичувального пенсійного забезпечення в суспільстві та недостатня фінансова спроможність громадян щодо участі в системі недержавного пенсійного забезпечення [2, с. 78].

З метою стимулювання розвитку недержавного пенсійного забезпечення, що, як свідчить світова практика, є дієвим інструментом запобігання соціально-економічним загрозам з боку солідарної пенсійної системи та задля забезпечення достойного рівня пенсійних виплат необхідно:

- провести велику державну інформаційну кампанію щодо популяризації недержавного пенсійного забезпечення, пояснити переваги та можливості різних фінансових інструментів щодо формування пенсійних заощаджень;

- стабілізувати економічну ситуацію в країні, що сприятиме створенню додаткових робочих місць та підвищенню рівня доходів населення;

- розширити коло недержавних фінансових інститутів, які мали б змогу акумулювати пенсійні активи (страхові компанії, інвестиційні фонди, брокерські установи), що створить конкуренцію недержавним пенсійним фондам та сприятиме підвищенню якості фінансових послуг у сфері пенсійного забезпечення;

- удосконалити механізм захисту пенсійних накопичень шляхом створення фонду гарантування;

- сприяти розвитку фондового ринку та розширити перелік фінансових активів, дозволених для інвестування, у тому числі надати можливість інвестувати в надійні іноземні фінансові інструменти; – посилити контроль за діяльністю фінансових інститутів на ринку недержавного пенсійного забезпечення та впровадити гнучкі підходи до регулювання їх діяльності, які базуватимуться на інструментах ризик-орієнтованого нагляду;

- удосконалити систему пільгового оподаткування накопичувальних пенсійних внесків і виплат [3, с. 134].

Враховуючи інтенсифікацію євроінтеграційних процесів у зв'язку із набуттям Україною статусу кандидата на членство у ЄС, приведення законодавства про недержавне пенсійне забезпечення до європейських стандартів потребує в тому числі й врахування умов модернізованих правил для пенсійних фондів ЄС встановлених Директивою IORP II.

Зазначена Директива IORP II встановлює загальні стандарти, забезпечуючи надійність професійних пенсій і кращий захист учасників пенсійної схеми та їхніх бенефіціарів, серед іншого, за допомогою: нових вимог до управління, нових правил щодо власної оцінки ризиків IORP, нових вимог щодо використання депозитарію та посиленних повноваження керівників. Директива IORP II має на меті вдосконалити спосіб управління професійними пенсійними фондами, підвищити прозорість інформації для пенсійних вкладників і роз'яснити процедури здійснення транскордонних переказів і діяльності.

Слід звернути увагу на те, що приведення законодавства про недержавне пенсійне страхування до європейських стандартів має носити не ситуативний характер, а реалізовуватися комплексно, враховуючи потреби як учасників фінансового ринку, споживачів такого виду фінансових послуг, так і наявні проблеми, що існують у цій сфері на сьогоднішній день.

Література:

1. Крушинська А., Кравець І. Недержавне пенсійне страхування як перспективний напрям соціальної політики України. *University Scientific Notes*. 2022. № 1–2 (85–86). С. 160–176.
2. Яремченко Л. М. Недержавне пенсійне страхування: проблеми та перспективи. Фінансова система та її роль у забезпеченні розвитку економіки України : монографія / [колектив авторів] ; за заг. ред. В. В. Карцевої. Полтава: ПУЕТ, 2019. С. 60–88.
3. Приймак І., Вишивана Б. Недержавне пенсійне забезпечення в системі соціального захисту населення України. *Світ фінансів*. 2019. № 3 (60). С. 121–138.
4. Directive (EU) 2016/2341 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2016 on the activities and supervision of institutions for occupational retirement provision (IORPs) URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2016/2341/oj>

МАЙБУТНЄ ІНСТИТУТУ СТРАХУВАННЯ ЯК НЕПОЙМЕНОВАНОГО СПОСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ

Трембіч А. Я.

аспірант третього року навчання

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака

Національної академії правових наук України

Особа, яка бере участь у договірних відносинах, зацікавлена у зменшенні ризику невиконання зобов'язання контрагентом або зведенні його до мінімуму. Вступаючи в цивільно-правові відносини, їх учасники намагаються не допустити будь-яких порушень. Однак реалії цивільного обігу, а також судова практика свідчать про те, що юридичні обов'язки не завжди виконуються належним чином. В умовах вільної конкуренції та розвитку глобальної торгівлі особливого значення набуває система видів забезпечення зобов'язань, що передбачена цивільним законодавством і дозволяє вирішити проблему захисту майнової сфери кредитора [1, С. 3].

Потреба в комплексному аналізі непойменованих способів забезпечення виконання зобов'язань як універсальної правової конструкції, необхідність переосмислення багатьох положень вузькогалузевого підходу в їх розумінні, а також не достатній ступінь розробленості проблеми свідчить про актуальність дослідження її основоположних положень [2, С. 190.].

Одним із непойменованих (нетрадиційних) способів забезпечення зобов'язань у літературі часто згадується страхування відповідальності та страхування фінансових ризиків. Оразу ж варто обмовитись, що в науковій літературі питання про належність страхування до видів забезпечення виконання зобов'язання є дискусійним. Проблема полягає в тому, що відповідно до ч. 2 ст. 546 ЦК законом або учасниками цивільних відносин можуть встановлюватися, крім непойменованих видів забезпечення, неустойки, поруки, завдатку, застави, гарантії та притримання, інші види забезпечення – непойменовані. При цьому законодавець не закріплює як самого поняття виду забезпечення виконання зобов'язання, так і його обов'язкових ознак. Це дає змогу дослідникам зараховувати до «інших» видів забезпечення виконання зобов'язання різні правові заходи, в тому

числі страхування, зокрема страхування відповідальності. [3, С. 152; 4, С. 422.].

Загалом, у доктрині із цього приводу існує три окремі підходи. На думку одних дослідників, за договором страхування доцільно визнавати забезпечувальну функцію як за «інститутом із невизначеною забезпечувальною перспективою» [5, С. 10; 6, С. 256.] Натомість інші дослідники обґрунтовують неможливість забезпечення виконання договірних зобов'язань за допомогою договору страхування [7, С. 119.]. На думку ж третіх учених, страхування не є способом забезпечення виконання зобов'язань, однак певну забезпечувальну функцію цей інститут все ж виконує. Обов'язок страхувальника страхувати ризик відповідальності за порушення умов договору може бути передбачена як альтернатива застосуванню будь-якого зі способів забезпечення [8, С. 640–641.].

Ми ж цілком погоджуємося з В. Кудрявцевим, який вважає, що договір страхування містить необхідні ознаки способу забезпечення виконання зобов'язань, що дає підстави віднести його до непомічених способів забезпечення виконання, тим більше що потреба в страхуванні ризику невиконання зобов'язань є об'єктивною економічною для країн із ринковою економікою. До таких характерних ознак страхування як способу забезпечення виконання кредитних зобов'язань дослідник зараховує: а) виконання договору страхування є самостійним майновим наслідком порушення кредитного договору позичальником; б) стимулююча функція страхування як непоміченого способу забезпечення виконання кредитних зобов'язань відображається в можливості застосування до позичальника суброгації; в) гарантійна функція страхування як непоміченого способу забезпечення виконання кредитних зобов'язань відображається у можливості кредитодавця звернутися після звернення до позичальника з вимогою про задоволення своїх майнових інтересів до страховика; г) договір страхування є акцесорним (додатковим) договором, оскільки лише з моменту порушення позичальником умов договору щодо виплати кредиту та процентів за ним «запускається» додатковий механізм захисту прав та інтересів кредитодавця шляхом виконання страховиком фінансових зобов'язань позичальника [9, С. 32].

На практиці страхова забезпечувальна конструкція застосовується зазвичай у вигляді страхування банками як страхувальниками своїх фінансових ризиків, пов'язаних зі своєчасним та повним виконанням зобов'язань позичальників за кредитними договорами. Зок-

рема, значного поширення набули так звані «генеральні договори страхування фінансових ризиків» між банками і страховими компаніями, які укладаються на певний строк із метою страхування майнових інтересів банку, пов'язаних зі своєчасним та повним виконанням фінансових зобов'язань позичальників перед страхувальниками за кредитними договорами споживчого кредиту. Завдяки цим договорам банки можуть розраховувати на своєчасне повернення виданих грошових коштів за кредитними договорами споживчого кредиту, а страхова компанія після задоволення вимоги банку повертає сплачену як страхове відшкодування суму з боржника та/або його поручителів [10, С. 153–154].

Шимон Л. С. підтримує позицію тих дослідників, які вважають, що, як і в разі забезпечення зобов'язання порукою або гарантією, у разі страхування до страховика, який виконав свій обов'язок за забезпечувальним договором, переходить право вимоги до боржника в розмірі суми виконаного зобов'язання (виплаченого страхового відшкодування) [11, С. 403; 12, С. 153–154]. Останнє підкреслює спільну природу цих особистих (зобов'язальних) видів забезпечення, коли вимоги кредитора задовольняються шляхом виконання третьою особою обов'язку на вимогу кредитора замість боржника-порушника. А здійснення захисту зрештою відбувається коштом боржника шляхом задоволення ним регресної вимоги третьої особи (поручителя, гаранта, страховика).

Якими ж є сучасні тенденції розвитку досліджуваного інституту?

Як відзначає І. Б. Чайкін, сьогодні можна виділити щонайменше чотири аспекти співробітництва банківських і страхових установ: (а) банки, як клієнти страхових компаній, що страхують власні фінансові ризики; (б) банки-страховики (BankAssurance) особливий вид співпраці банків і страхових компаній, що проявляється в об'єднанні функцій цих установ; (в) банки в ролі консультантів страхових компаній в фінансових питаннях; (г) банківські установи як ініціатори страхування фінансових ризиків своїх клієнтів [13, С. 14].

При цьому для страхування фінансових ризиків інвестора слід: (а) розробити уніфіковані правила страхування інвестиційних ризиків; (б) створити Бюро кредитних і страхових історій, де зокрема збирати інформацію щодо страхування інвестиційних кредитів і учасників цих ринків; (в) відмінити обов'язковість страхування деяких інвестиційних ризиків і заохочувати добровільне страхування таких ризиків. [13, С. 14–15].

Ринок страхування сильно змінився з часів Lloyd`s Coffee House на Тауер-стріт, який вперше за Нових часів став робити ставки на успіх того чи іншого судна, що вийшло з порту, на морських аукціонах. До речі, історично перша, вавілонська, модель страхування ризиків теж була пов'язана з фінансуванням купецьких експедицій через Середземне море.

Сьогодні, у XXI столітті відбуваються значні зміни та зрушення на ринку страхування, які змінюють і сам ландшафт інституту забезпечення.

Ми можемо виділити такі тенденції розвитку страхування ризиків та відповідальності у контексті забезпечувальних заходів:

1. Формування великих забезпечувальних комплексів, в які вбудовуватиметься страхування ризиків та/або відповідальності. На сьогодні науці та практиці відомі системи множинних забезпечень, проте найчастіше вони є простою сукупністю однопорядкових й альтернативних забезпечень, що надаються кредитору одночасно – як це зроблено, наприклад у Законі «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» [14] Під впливом банківського лобі законодавець надав банкам розкішне віяло однорангових забезпечень (й іпотека, і купівля-продаж із відкладною умовою, і доручення на продаж майнових прав – видно, що законодавець намагався не просто надати захист кредиторів, але зробити це надмірно, з безліччю варіантів). Але парадокс у тому, що однорівнева множинність забезпечень не зробила механізму ФФБ простішою або привабливішою. Краще б інтереси кредитора забезпечувалися в один спосіб, але міцно.

Звідси з'являється модель багаторівневих забезпечувальних комплексів. Суть у тому, що боржник на вимогу кредитора залучає на першому рівні страховика відповідальності боржника, який на користь вигодонабувача (кредитора) страхує таку відповідальність з повним (або частковим) покриттям. Очевидно, що таким страхувальником має бути першокласний банк чи міжнародна фінансова установа з високою репутацією. Кредитору має бути достатньо такого страхування: всі ризики дефолту боржника перебирає на себе страховик.

Сама послуга такого страхування є, звісно, платною, але тягар цих витрат лягає на боржника – і, у свою чергу, залежить від його кредитного рейтингу, репутації, стану чистих активів та ключових фінансових показників. З іншого боку, зобов'язання боржника перед страховиком забезпечуються, своєю чергою, заставою (іпотекою) чи

іншим речовим чи особистим (порука, гарантія) забезпеченням. Можливе також перестраховування як механізм зменшення ризиків первинного страховика [15, С. 342–343.]. Суть і перевага цієї моделі полягає в тому, що кредитор має справу лише одним монозабезпеченням з високим рівнем гарантії, а весь тягар менеджування ризиків та контролю за виконанням зобов'язання бере на себе страховик-забезпечувач.

Страховування як спосіб забезпечення зобов'язань ідеально вписується в механізм багаторівневого забезпечувального комплексу як перший (базовий) рівень – і в цій ролі складно побачити інші особисті забезпечення (порука або гарантія), оскільки в ролі страховика виступає професійний учасник ринку, який, на відміну від поручителя, може проводити постійний сюрвеїнг і контроль боржника, і навіть хід виконання ним основного зобов'язання. Оскільки страховик ризикує своїм майном за зобов'язаннями боржника, то він інтерактивно залучатиметься до всіх процесів належного виконання, погрожуючи боржнику зверненням стягнення чи розкриттям іншого забезпечення другого порядку. У міжнародних контрактах таким страховиком може бути експортно-кредитне агентство чи інший інститут сприяння національному експорту.

Науці важливо передбачити цю тенденцію і відпрацювати правові механізми побудови такої забезпечувальної піраміди, в якій кожен наступний рівень акцесорний і субсидіарний по відношенню до попереднього. Сьогодні кредитори, особливо інституційні, рутинно вимагають множинні забезпечення від боржника, у форматі одночасного співіснування кількох застав (на нерухоме майно та на корпоративні права, частки в компаніях), поруки та майнові поруки. У разі тривалого дефолту боржника такий кредитор хапається за всі забезпечення відразу і намагається по максимуму вичавити з них що можливо – і це неправильно та ненормально з погляду сумлінності та розумності. Верховний Суд змушений був навіть неодноразово звертати увагу судів, що у разі одночасних судових процесів про стягнення боргу, про звернення стягнення на різні предмети застави та притягнення до відповідальності поручителя, кожен із судів, що розглядає всі ці спори, має паралельно слідкувати за іншими справами, щоб запобігти подвійному накладенню стягнення одного на інше та отримання кредитором необґрунтованого збагачення.

2. Другою тенденцією, що впливає з першої, є те, що саме страхування здатне стати *suī generis* мета-забезпеченням, на базі якого можна надбудовувати забезпечення вищого порядку. На наш пог-

гляд, коли ми моделюємо ієрархічні забезпечувальні комплекси, то в основі завжди має лежати саме особисте забезпечення: речові способи ультимативні та схильні швидше завершувати ланцюжок забезпечень, ніж починати його. Усередині трикутника «кредитор – забезпечувач – боржник» забезпечення другого (третього тощо) порядку надбудовуються над лінією «забезпечувач (страховик) – боржник», оскільки за забезпечувальною угодою боржник бере він зобов'язання: а) належним чином виконувати основне (забезпечене) зобов'язання, не допускаючи його порушень; та б) у разі порушення основного зобов'язання та виплати страховиком відшкодування кредиторіві виплатити страховику суму понесених ним витрат (опціонально – з премією чи штрафом). Можливо, найближчими роками ми говоритимемо про страхування як інститут мета-забезпечення, навколо якого будується вся забезпечувальна інфраструктура на певних ринках.

3. Третьою тенденцією страхового забезпечення на глобальному ринку ми бачимо стратифікацію застрахованих боржників за рівнем фінансового ризику. Як і в інших формах страхування, колективне страхування приходить на зміну традиційному [16, С. 176]. Можливо, на базі великих бізнес-асоціацій вдасться побудувати деякі форми "crowdsuransе" – децентралізованого страхування між рівноцінними партнерами. Усі члени такої спільноти сплачують страхові внески та спрямовують їх на виплату страхового відшкодування на користь кредиторів одного з учасників, з наступним регресом на користь співтовариства. Краудшуранс дозволяє прибрати з рівняння посередника – страхові компанії – та суттєво здешевити забезпечувальну послугу; однак, на наш погляд, це можливо лише в дуже міцних, структурованих асоціаціях із достатнім ступенем внутрішньої довіри між учасниками та суворою фінансовою дисципліною. Фактично, тягар due diligence та компайенсу тут перекладається з професійного страховика на керуючі органи самої асоціації – але такою є ціна «демократизації» страхування відповідальності.

4. Четвертою тенденцією, що слідує за іншими, ми бачимо в посиленні ролі й важливості страховиків на певних фінансових і продуктивних ринках, де впроваджуватимуться забезпечувальні комплекси на базі страхування відповідальності та/або ризиків. І це справедливо: страховик бере на себе тягар ризиків невиконання зобов'язання, що має балансуватися значними можливостями впливу на боржника. Саме страховики насамперед будуть зацікавлені, аби зобов'язання було виконано, а їхнє забезпечення закрилося отриманням страхової

премії; саме страховики інвестуватимуть свої час та гроші у сприяння боржникам; ймовірно, саме тому страховики стануть драйверами прогресу в різних галузях, оскільки успішне закриття угоди – це умова отримання ними прибутку. Кредитор же у всіх випадках буде впевнений у отриманні належної сатисфакції – не від боржника, так від страховика, – що суттєво здешевить кредит та загалом вартість грошей у часі.

Такими ми бачимо основні лінії розвитку інституційного страхування в ролі не самостійної фінансової послуги, а як самостійного інструмента забезпечення зобов'язань у найближчі десятиріччя.

Література:

1. Жила А. С. Страхування як спосіб забезпечення зобов'язань в цивільному законодавстві України. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Одеса, 2009. С. 3.
2. Попов А. С. Об актуальности исследования непоименованных способов обеспечения исполнения обязательств. *Молодой учёный*. 2018. № 48 (234). С. 190.
3. Шимон Л. С. Про визнання страхування особистим видом забезпечення виконання зобов'язання. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 4(25), том 1. С. 152.
4. Фогельсон Ю. Б. Страхование право: теоретические основы и практика применения: монография. С. 422.
5. Ефимова Л. Страхование как способ обеспечения обязательств по кредитному договору. *Хозяйство и право*. 1994. № 7. С. 9.
6. Латынцев А. В. Обеспечение исполнения договорных обязательств. Москва: Лекс-Книга, 2002. С. 256.
7. Комиссарова Е. Г., Торкин Д. А. Непоименованные способы обеспечения обязательств в гражданском праве. Москва: Аспект Пресс, 2008. С. 119.
8. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга третья: Договоры о выполнении работ и оказании услуг. 3-е изд. доп., испр. Москва: Статут, 2003. С. 640–641.
9. Кудрявцев В. Страхування як спосіб забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 32.
10. Шимон Л. С. Про визнання страхування особистим видом забезпечення виконання зобов'язання. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 4 (25), том 1. С. 153–154.

11. Пучковська І. Й. Теоретичні проблеми забезпечення зобов'язань: монографія. Харків: Право, 2017. С. 403.

12. Шимон Л. С. Про визнання страхування особистим видом забезпечення виконання зобов'язання. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 4 (25), том 1. С. 153–154.

13. Чайкін І. Б. Правове регулювання страхування ризиків на ринках фінансових послуг. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Харків, 2007. С. 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-15#Text>. Дата звернення: 26.01.2023 року.

14. Міловська Н. В. Дисертація теоретичні засади цивільно-правового регулювання договірних відносин зі страхування. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Київ, 2019. С. 342–343.

15. Діамандіс П., Котлер С. Майбутнє ближче, ніж здається. Як технології змінюють бізнес, промисловість і нашу життя. Пер.: Дмитро Кожедуб. Київ: Лабораторія. С. 142.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО АГРАРНИХ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ ЄВРОСОЮЗУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Туркот О. А.

*виконуючий обов'язки доцента кафедри права
Львівського національного університету природокористування,
кандидат юридичних наук*

Україна досить довго йшла шлях для надання їй статусу кандидата у члени до Європейського Союзу (далі – ЄС). Цей шлях коштував життя та здоров'я людям, які бажали та бачили майбутнє нашої держави лише в ЄС. Переломним моментом стала війна проти російської агресії, яка спричинила вторгнення на територію нашої держави у лютому 2022 р. Оглядаючись на час, який уже минув, можемо із сміливістю сказати, що старання народу України не були марними. У червні 2022 р. Україні надали статус кандидата у члени ЄС. У зв'язку з цим, для вступу до ЄС наша держава повинна пройти відповідні кроки. Одним із них є проведення гармонізації фінансового законодавства. Необхідно зазначити, що наша держава уже проводить

реалізацію цих кроків. А саме, приймаючи відповідні закони, впроваджує у них норми, які наявні у державах – членах ЄС.

Прикладом став Закон України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року № 2465-IX [1]. Зміни вказаного закону стосуються таких положень щодо аграрних акціонерних товариств:

- запровадження механізму проведення загальних зборів із застосуванням електронного голосування;

- приведення норм щодо представництва акціонерів у відповідність до законодавства ЄС, зокрема, норм Директиви 2007/36/ЄС Європейського парламенту та Ради від 11 червня 2007 року про реалізацію окремих прав акціонерів у лістингових компаніях;

- приведення норм щодо злиття, приєднання, виділу та поділу акціонерних товариств у відповідність до норм Директиви 2017/1132/ЄС від 14 червня 2017 стосовно деяких аспектів законодавства про компанії тощо [2].

В Україні наявна недосконала законодавча база, за допомогою якої здійснюють правове регулювання банкрутства суб'єктів господарювання та фермерських господарств зокрема. Внаслідок цього Україна посідає низьке місце у рейтингу «Doing Business» [3, с. 73]. Підвищувати рейтинг «Doing Business» звичайно необхідно та не менш важливо вдосконалити фінансове законодавство відповідно до норм ЄС.

21 століття – час технологій, повалення економічних бар'єрів, уніфікації та глобалізації [4]. Тому, на даний час є оптимальний шанс змінити не лише економічну ситуацію в державі, а й запровадити до національного законодавства норми ЄС, які належно захищатимуть законні права та інтереси усіх суб'єктів господарювання, та зокрема аграрних акціонерних товариств. Також, держава має зробити певні кроки для підвищення рівня захисту підприємств від «рейдерських» атак [5]. Оскільки напади «рейдерів» на аграрні акціонерні товариства зокрема, негативно впливають на економіку України та погіршують її стан.

Отже, незважаючи на те, що Україна перебуває у стані війни, законодавці проводять надалі роботу із вдосконалення законів для того, щоб гармонізувати національне фінансове законодавство, відповідно до норм, які існують в ЄС та пришвидшити вступ нашої держави у відповідний союз.

Література:

1. Про акціонерні товариства: Закон України 27 липня 2022 року № 2465-IX. Дата оновлення:

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення 29.09.2022).

2. Про акціонерні товариства: Пояснювальна записка до проекту Закону України від 27.07.2022 р. № 2465-IX. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=3300&skl=6.

3. Благута Р.І., Долинська М. С., Туркот О. А. Проблематика становлення інституту банкрутства фермерських господарств. Соціально-правові студії. 2019. Вип. 2 (4). С. 73–81.

4. Chornous Y., Denysenko S., Hrudnytskyi V., Turkot O., Sikorskyi O. Legal Regulation of Cryptocurrency Turnover in Ukraine and the EU. Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. Volume 22, Special Issue 2, 2019. URL: <https://www.abacademies.org/articles/legal-regulation-of-cryptocurrency-turnover-in-ukraine-and-the-eu-8439.html>.

5. Derevyanko B. V., Pashkov V. M., Turkot O. A., Zahrisheva N. V., Bisiuk O. S. Addressing the issue of corporate raiding in Ukraine. Problems and Perspectives in Management. Volume 18. Issue 1. 2020. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3551076.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕЄСТРАЦІЇ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ

Цветков А.М.

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Науково-дослідного інституту приватного права та підприємництва
імені Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

Відповідно до п. 4 ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [1], банком з іноземним капіталом є банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 відсотків [2].

На практиці переважна більшість банків, що створюється або змінює свою організаційно-правову форму, обирає форму публічного акціонерного товариства.

Дотримання наступних трьох умов є обов'язковим для надання дозволу на придбання/збільшення істотної участі нерезидента в українському банку Національним банком України:

1) держава, а якій зареєстрована (має постійне місце проживання) іноземна особа, на належному рівні забезпечує виконання міжнародних стандартів у сфері попередження та протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;

2) банківський нагляд в державі, в якій зареєстровано іноземний банк, що набуває або збільшує істотну участь, з урахуванням отриманої Національним банком України інформації в цілому відповідає Основним принципам ефективного банківського нагляду Базельського комітету з питань банківського нагляду, у тому числі в частині забезпечення ефективного нагляду на консолідованій основі;

3) законодавство держави, в якій зареєстрована/має постійне місце проживання іноземна особа, за оцінкою Національного банку України, здійсненою в установленому ним порядку, не містить положень, які можуть перешкоджати/обмежувати взаємодію між Національним банком України та наглядовими/контролюючими органами такої держави та/або перешкоджати Національному банку України у здійсненні ним наглядових повноважень.

З цього слідує, що якщо перші дві умови ще більш-менш справедливі та виправдані, то на скільки нам відомо, на даний момент не існує жодної формальної угоди про взаємодію між Національним банком України та іноземною установою, щоб можна було говорити про виконання третьої умови.

Що стосується санкцій, які можуть застосовуватися у зв'язку з порушенням порядку придбання/збільшення істотної участі, то стаття 73 Закону України «Про банки та банківську діяльність» [1] була доповнена наступним положенням – накладання штрафу на власника істотної участі в розмірі 10% від долі в банку, яка була придбана/збільшена з порушенням встановленого порядку. Нагадаємо, що попередня редакція Закону України «Про банки та банківську діяльність» передбачала можливість накладати заборону на використання права голосу і участі в управлінні справами банку щодо особи, яка придбала/збільшила істотну участь у банку без дозволу Національного банку України. Центральний банк жодного разу за уся свою практику не застосовував цю санкцію.

Після погодження статуту Національним банком України та за відсутності підстав для відмови в проведенні державної реєстрації або залишення документів, що подані для державної реєстрації, без розгляду, державний реєстратор вносить до реєстраційної картки іден-

тифікаційний код заявника відповідно до вимог Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України і проводить державну реєстрацію банку як юридичної особи в порядку, визначеному Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» [3].

Як показує практика, власники істотної участі в банку повинні мати бездоганну ділову репутацію та задовільний фінансовий стан. Слід зауважити, що вимога щодо репутації та ділових якостей майбутніх членів виконавчого органу банку відома банківській системі незалежної України з часів її відокремлення від банківської системи СРСР та створення у самостійну систему. Вимоги щодо надання відомостей, які могли б дати уявлення про професійні здібності та ділові якості особи містились і в найпершій редакції Закону УРСР «Про банки і банківську діяльність» від 20 березня 1991 року № 872-XII [4] і в практичній діяльності у Національного банку України ніколи не виникало проблем щодо формування висновків стосовно професійної придатності та ділової репутації керівників та членів виконавчого органу майбутнього банку. Однак, на наш погляд, аналізоване питання складає важливу теоретичну цінність для науки банківського права, оскільки в повсякденному житті є ситуації та моменти, які можуть ставити під сумнів ознаку бездоганності її ділової репутації, тому вважаємо за доцільне більш детально зупинитися на теоретико-правових аспектах питання професійної придатності та ділової репутації осіб, які входять до виконавчого органу банку та його головного бухгалтера.

Незважаючи на те, що банківське законодавство під поняттям ділової репутації особи завжди визначало позитивні сторони ділових якостей конкретної фізичної особи, то сучасне цивільне право відносить поняття ділової репутації до властивостей фізичних осіб, включаючи ділову репутацію до інституту особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи (відповідно до п. 1 ст. 201 Цивільного кодексу України[5]). Практика показує, що нерідко виникають проблеми з визначенням основних критеріїв ділової репутації. Про невідповідність професійної придатності та ділової репутації голови правління (ради директорів) та головного бухгалтера Національний банк України зобов'язаний повідомити уповноваженим особам банку не пізніше місячного строку з дати подання документів. Така репутація має бути підтверджена протягом усього строку, поки вони є такими власниками. Ознакою відсутності бездоганної ділової репутації фізичної особи є такі факти: 1) наявність

судимості, не погашеної і не знятої в установленому законодавством порядку; 2) за пред'явленим обвинуваченням у вчиненні злочину не встановлено складу злочину, але виявлено порушення вимог Закону або нормативно-правових актів Національного банку; 3) невиконання зобов'язань з оплати боргу щодо будь-якого банку або іншої юридичної чи фізичної особи; 4) незаконні дії в минулому, що призвели до банкрутства або ліквідації банку чи іншої юридичної особи; 5) звільнення на вимогу Національного банку чи іншого державного органу (у тому числі іноземного); 6) звільнення на підставі пунктів 2, 3, 4, 7, 8 частини першої статті 40 та статті 41 Кодексу законів про працю України [6] (протягом останніх п'яти років); 7) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 8) неналежне виконання обов'язків як платника податків.

Необхідно відзначити суттєву складність проходження такого процесу як реєстрація банків з іноземним капіталом НБУ на даний момент. Це не відповідає загальній концепції про спрощення будь-яких реєстраційних та ліцензійних процедур у сфері господарської діяльності. Проходження банком подвійної реєстрації, проходження реєстрації у державного реєстратора, є формальною, тому що основна маса специфічної для банку документації розглядається структурою Національного банку України, який має і досвід, і практику розгляду таких документів, є, з нашої точки зору, непотрібним. Така процедура хоч і покликана спростити процедуру державної реєстрації юридичних осіб, однак для банків вона стане єдиною процедурою доволі нескоро: нормативно-правова база не налаштована для здійснення процедури державної реєстрації такого специфічного явища як банк. Національний банк України залишається єдиним органом банківського регулювання та нагляду, якому, незважаючи на неодноразові спроби, не знайдено альтернативи. Таким чином, пропонується спростити порядок реєстрації банків за рахунок удосконалення нормативно-правових актів Національного банку України.

Недостатньо ефективними є законодавчі норми, які регулюють допуск іноземного капіталу на вітчизняний ринок банківських послуг в частині регулювання присутності іноземних банків з державним капіталом країни-донора, що має досить негативний вплив на фінансову безпеку банківської системи і держави в цілому. Вдосконалення законодавчих, наглядових та стратегічних ініціатив до регулювання діяльності банків з іноземним капіталом дасть змогу створити умови для ефективного його використання в Україні, що матиме позитивний вплив на вітчизняну банківську систему.

Література:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07 грудня 2000 року № 2121-III / [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/annot/2121-14> (дата звернення: 22.01.2023).

2. Фінансова енциклопедія. Орлюк О.П., Воронова Л.К., Заверуха І.Б., Кучерявенко М.П., Пришва Н.Ю., Цветков А.М. [та ін.]. Київ: Юрінком Інтер, 2008, 470 с.

3. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15 травня 2003 року № 755-IV / [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/755-15> (дата звернення: 22.01.2023).

4. Закон УРСР «Про банки і банківську діяльність» від 20 березня 1991 № 872-XII / [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/872-12> (дата звернення: 23.01.2023).

5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV// [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 23.01.2023).

6. Кодекс законів про працю України : закон України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII // [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/322-08> (дата звернення: 23.01.2023).

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБОРОТУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Цукан С.В.

*аспірант кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки
Сумського державного університету*

Розвиток технологій та цифрової економіки змінюють роль грошей як традиційного засобу платежу та посилюють популярність віртуальних активів. Найпопулярніші із них – криптовалюти, у нинішній системі міжнародних валютно-фінансових відносин, є зручним інструментом електронних розрахунків та перспективним активом

для інвестування. Водночас, віртуальні активи є викликом для регуляторних систем національних економік, оскільки мають децентралізовану природу обігу, на який державні та приватні фінансові інституції не мають впливу.

8 листопада 2021 р. капіталізація глобального світового ринку криптовалют досягла рекордної позначки в 3,005 трильйонів доларів [1]. У той же час, за даними Міністерства цифрової трансформації, обіг віртуальних активів в Україні складає 1 мільярд доларів щодня [2]. Маючи такий великий оборот, за даними провідної аналітичної блокчейн-компанії Chainalysis, Україна посіла третє місце в рейтингу глобального індексу використання віртуальних активів у 2022 році [3].

Не дивлячись на масштабність обсягу даного фінансового ринку, права фізичних та юридичних осіб у всьому світі належним чином не захищені, Україна не є винятком. Це в першу чергу спричинено браком регуляторних правових норм, нестача яких викликана дефіцитом нормативного забезпечення та наукових досліджень в галузі, насамперед через її коротку історію розвитку, новизну та специфічність.

Дослідженню окремих аспектів специфіки державного регулювання віртуальних активів в Україні присвячені роботи таких вчених, як: В. В. Сергієнко, В. М. Логойди, Н. В. Архирейської, В. Д. Іванюк, Г. О. Партин, Є. П. Бондаренка, Н. В. Валенюк, Л. М. Акімової, С. М. Попової, Д. М. Дмитренка, К. Ф. Ковальчука, А. Г. Загороднього, В. Ф. Роля, та інших. При цьому проблематика правової природи та засад нормативного регулювання віртуальних активів в Україні досі є недостатньо вивченою та вимагає подальших досліджень.

Досвід іноземних країн показує, що загальносвітового, єдиного консенсусу щодо регулювання віртуальних активів на нормативно-правовому рівні немає, хоча процес законодавчого визначення правового статусу та правил обігу на всіх континентах триває активно. Так, Австралія, Норвегія, Фінляндія, Швеція, Венесуела, окремі штати США вважають віртуальні активи фінансовими активами з функцією засобу обігу. У Франції віртуальні активи розглядаються як нематеріальні активи з функціями засобу обігу та платежу. Законодавством Центрально-Африканської Республіки, Сальвадору надано криптовалютам статус платіжного засобу, що є обов'язковим для прийняття усіма суб'єктами, в тому числі державою, по суті даний вид віртуальних активів оголошено своєю альтернативною національною валютою. Таїланд, Киргизстан, Бразилія, Куба, Чилі, Арге-

нтина, Гонконг розглядають віртуальні активи, як активи що можуть виконувати функцію засобу обігу або бути об'єктом інвестування, але не визнають за ними функцію засобу платежу. Варто додати, що є країни, в яких на законодавчому рівні проведення операцій з віртуальними активами заборонено: Лаос, Іран, В'єтнам, Еквадор, М'янма, Ліван, Індонезія [4].

Як простежується із вищезазначеного, єдиних підходів, на міжнародному рівні, до нормативно-правового регулювання віртуальних активів немає, кожна держава обирає свій вектор відповідно до національних інтересів.

Україна зробила вагомий внесок у нормативне врегулювання правового статусу та порядку обігу віртуальних активів, прийнявши Закон України «Про віртуальні активи» № 2074ІХ від 17.02.2022 року [5] (далі – Закон). У Законі сформульовано низку термінів, визначаються права та обов'язки учасників ринку, регламентується правовий режим віртуальних активів, у тому числі окреслюються підстави набуття права власності на дані активи та коло правочинів із ними, встановлюються засади державного регулювання та міжнародного співробітництва у сфері обороту віртуальних активів.

Слід зауважити, що закон ще в дію не вступив, адже перехідними положеннями передбачено одночасне його набрання чинності із законом, що регулюватиме податкові питання віртуальних активів. Такого нормативно-правового акту парламентом не прийнято, лише зареєстровано проект від 13.03.2022 року №7150 [6].

При набранні чинності Законом автоматично вносяться зміни до низки інших законодавчих актів, зокрема до Законів України: «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про захист прав споживачів», «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», «Про запобігання корупції», «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». З цього чітко прослідковується системний підхід законодавця до формування повноцінного правового поля та нормативного врегулювати обігу віртуальних активів в Україні.

Віртуальний актив відповідно до Закону – це нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Зазначимо, що поняття «віртуальні активи», не слід плутати з поняттями «криптоактиви», «криптова-

люти». Як відзначає А. С. Овчаренко, віртуальні активи не обмежуються віртуальними валютами (криптовалютами), їх видами є також такі нематеріальні об'єкти як віртуальні товари, віртуальні токени, доменні імена. Відтак, простежується співвідношення віртуальних активів та криптовалюти як цілого і частини [7, 100]. Слід зауважити, що в Законі відсутній подібний поділ на види, визначено лише забезпечені та незабезпечені віртуальні активи, відтак виокремлення їх видів залишається підставою для роз'яснень відповідними міністерствами та правозастосовною практикою.

Незважаючи на це, аналіз Закону України «Про віртуальні активи» дає підстави стверджувати про його спрямованість не лише на врегулювання криптовалют, які є епіцентром уваги законотворця та обіг яких став першопричиною прийняття закону, але й на інші види віртуальних активів.

Вагомим доповненням до визначення правової природи віртуальних активів відповідно до Закону є закріплення у ч. 7 ст. 4 положення про те, що віртуальні активи не можуть бути предметом обміну на майно, роботи, послуги, товари та відповідно не є засобом платежу на території України. Тобто, такий обмін може здійснюватися лише на гривню або інші віртуальні активи, а у випадках, визначених Національним банком України, – на інші валютні цінності [8, 47].

Позитивним моментом є закріплення у ст. 9 широкого кола прав та обов'язків учасників ринку віртуальних активів. Особливо виділяються право на захист персональних даних і право на судовий та інші способи захисту своїх прав на віртуальні активи з боку держави. Їх закріплення є важливим в контексті захисту фізичних осіб, зважаючи на високу маніпулятивність ринку та наявність безлічі шахрайських схем.

На підставі вищезазначеного, можна зробити висновок, про доречність прийняття Закону України «Про віртуальні активи», його відповідність потребам суспільства та стрімкого розвитку цифрової економіки. Формуючи правове поле для вільного і в той же час контрольованого державою обігу віртуальних активів, закон встановлює зрозумілі правила, не обтяжуючи надмірним регулюванням та не обмежуючи підприємницьку діяльність у цій сфері.

Безумовно залишається багато запитань, що спричинені відсутністю податкового регулювання та недоопрацьованістю нормативних положень, які поступово будуть прийматися законодавцем, вибудовуватися та тлумачитися профільними міністерствами та правоза-

стовчою практикою після набрання чинності законом. Тож, повноцінна діяльність та функціонування ринку віртуальних активів відкладається до цього часу. Така затримка може виявитися корисною, адже дає можливість до офіційного вступу закону в силу ефективно виправити допущені помилки та внести до тексту необхідні корективи.

Література:

1. Паливода Н. Капіталізація всіх криптовалют вперше перевищила \$3 трлн [Електронний ресурс] / Надія Паливода – Режим доступу до ресурсу: <https://mind.ua/news/20233009-kapitalizaciya-vsih-kriptovalyut-vpershe-perevishchila-3-trln>.

2. Обіг криптовалют в Україні становить 1 млрд грн за добу [Електронний ресурс] / Інтерфакс-Україна. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/765864.html>.

3. Глушко Д. Україна в топ-3 світового рейтингу користування криптоактивів [Електронний ресурс] / Денис Глушко. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://gwaramedia.com/ukraine-v-top-3-u-sviti-z-vikoristannya-kriptoaktiviv/>

4. Логойда В. М. Криптовалюта як об'єкт цивільних прав: порівняльно-правовий аналіз : дис. доктора філософії : 347.211 / Логойда Володимир Михайлович – Ужгород, 2022. – 287 с.

5. Про віртуальні активи [Електронний ресурс] : Закон України від 17.02.2022 № 2074ІХ. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>

6. Проект Закону Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами [Електронний ресурс].– Режим доступу до ресурсу : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39211>

7. Овчаренко А. С. Віртуальні активи як об'єкти фінансового моніторингу / Анастасія Сергіївна Овчаренко. // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2020. – №3. – С. 98–103.

8. Нагнибіда В. І. Реалізація положень законодавства про віртуальні активи у світлі політики діджиталізації / Володимир Іванович Нагнибіда. // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2021. – №5. – С. 45–52.

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В КОНТЕКСТІ ПРИНЦИПУ NULLUM POENA SINE LEGE: НЕДОЛІКИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Шейн Д.С.

студент 3 курсу бакалаврату Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

Науковий керівник – *завідувачка кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету, д. ю. н., доцент **Бондаренко О. С.***

Вислів «nulla poena nullum crimen sine lege» (ніхто не може бути покараний за вчинення чогось, що прямо не заборонено законом), який більшість науковців називають формулою принципу законності у кримінальному праві було сформовано у доктрині континентального права на основі давньоримських постулатів представниками людиноцентричного міркування до кримінально-караних діянь у Німеччині. Так, Пауль Ансельма Феєрбах у своїй праці «Підручник загального чинного у Німеччині кримінального права», що датується 1801 роком, виклав позицію, що каральним законом (lex poenalis) в широкому значенні називається кожен закон, який належить до злочинів та покарань, а у вузькому – містить визначення чи точну вказівку на необхідність настання зла за порушення кожного з прав. Він наголосив на тому, що суддівський вирок є лише засобом для застосування карального закону. Щоб він був правомірним, він має бути прийнятий на законних підставах, якими є: можливість звільнення особи, лише у випадках, коли закон передбачає таке звільнення; можливість засудження особи, лише у випадках, коли каральний закон її засуджує [1, с. 72–75]. Саме такі положення були викладені у Баварському кодексі, який писався під керівництвом Феєрбаха у 1813 році.

З метою захисту прав споживачів фінансових послуг чинна редакція Кримінального кодексу України (далі – КК України) регламентує низку складів кримінальних правопорушень, що стосуються посягань на приватні фінанси у частині господарської діяльності. Суттєвим кроком до розширення кримінально-правової охорони став Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку» від 16 липня 2015

року № 629-VIII [2]. Даний нормативно-правовий одним із перших задав орієнтири оптимізації положень КК України саме у частині правової визначеності кримінально-протиправних діянь у сфері фінансових послуг або за участі споживачів фінансових послуг.

Вказаним Законом зміст Розділу VII КК України було доповнено ст. 220-1, що закріпила кримінальну відповідальність за порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності, та ст. 220-2, яка охоплює фальсифікацію фінансових документів та звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи). Примітним аспектом цих норм є особливості санкцій, котрі вони передбачають. Зокрема, ч. 4 ст. 220-1 КК України встановлює покарання у вигляді позбавлення волі на строк до чотирьох років з обмеженням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до десяти років за умисне пошкодження або знищення керівником або іншою службовою особою банку бази даних про вкладників або вчинення дій, що унеможливають ідентифікацію вкладника за інформацією, наявною у базі даних про вкладників [3]. При цьому, за постулатами Загальної частини КК України (ст. 51) обмеження права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю не є видом покарання, що може бути застосований судом до осіб, визнаних у вчиненні кримінального правопорушення. У такому разі простежується очевидна суперечність та неузгодженість, яка у свою чергу свідчить про порушення принципу *nullum poena sine lege*.

Як слушно зазначає О. Мусиченко: «Залишається незрозумілим, чи законодавець припустився технічної помилки, визначаючи вид додаткового покарання, чи, можливо, він розрізняє ці два поняття та вказує на різний зміст правообмежень, яких зазнає винна особа» [4, с. 51].

Дещо подібну картину ігнорування принципу *nullum poena sine lege* можна прослідкувати й в окресленні строку «обмеження» права обмеження права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Якщо розглядати цей вид покарання як форму позбавлення права, хоча останнє є алогічним та недоцільним з огляду на відсутність аналогії в кримінальному праві, її межі мінімуму й максимуму мають коливатися від двох до п'яти років як основного покарання або як додаткове покарання на строк від одного до трьох років. Водночас строк, на який особа обмежується у праві обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю у санкціях ч. 4 ст. 220-1 та

ч. 1 ст. 220-2 КК України встановлюється до 10 років, що значною мірою перевищує зазначені.

Задля узгодження положень особливої частини кримінального закону до його загальних засад, а також унеможливлення правозастосовних помилок судами й правоохоронними органами під час кваліфікації кримінальних правопорушень, передбачених ч. 4 ст. 220-1 і ч. 1 ст. 220-2 КК України, пропонується викласти санкції вищезгаданих норм із покаранням «з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років». У такому випадку вдасться запобігти потенційним ризиками, які обумовлюються поточною колізійністю цих норм на тлі Загальної частини КК України.

Крім цього, цей підхід є магістрально важливими не тільки для реального вираження й дотримання принципу *nullum poena sine lege*, а й щодо уніфікації постулатів вітчизняного законодавства з правом Європейського союзу [5, с. 60]. Директива ЄС 2008/48/ЄС міститься, що при наданні послуг кредитування, у тому числі споживчого, клієнт має право на гарантії захисту інформації про зміст і характер кредитних послуг, положень кредитного договору, процедури укладення кредитного договору тощо [6]. Остання редакція директиви була ухвалена 08 червня 2016 року та регламентує, що імперативний характер директиви має наслідком потребу у забезпеченні правових механізмів превенції посягання на захист прав споживачів фінансових послуг, щодо яких ця директива містить еквівалентні норми. Це означає, що у векторі адаптації українського фінансового законодавства і нормативно-правових актів суміжних фінансовому законодавству (у цьому разі – кримінального закону, який виконує пряму охоронну функцію) правотворчі помилки на кшталт зазначених є неприпустимими й об'єктивно негативними, оскільки перешкоджають адекватній інтеграції України до системи правового регулювання захисту прав споживачів фінансових послуг. Також належність та значущість приведення кримінально-правового сегменту відносно посягань на права споживачів фінансових послуг розглядається у Директиві ЄС 2015/849 від 20 травня 2015 р. Цей документ підкреслює, що реалізація верховенства права та розробка інструментів безпосереднього правозастосування кримінального права щодо діянь, пов'язаних із використанням фінансових систем для легалізації (відмивання) грошей чи фальсифікації фінансових документів, що має наслідком суттєве звуження або обмеження прав клієнтів та/або учасників ринку фінансових послуг [7, с. 320; 8].

Отже, наразі склади кримінальних правопорушень, котрі стосуються прав споживачів фінансових послуг, врегульовано недосконало та з допущенням суттєвих законотворчих помилок. Санкції норм ч. 4 ст. 220-1 і ч. 1 ст. 220-2 КК України резонують загальним засадам кримінального законодавства та профільним директивам ЄС. На прикладі принципу *nullum poena sine lege* продемонстровано, що оптимізація положень КК України є нагальним питанням з позиції уніфікації українського законодавства з правом ЄС.

Література:

1. Клочко А.М., Волченко Н.В., Клецова Н.В. Економіко-правові засади банківської безпеки за умов посилення євроінтеграційних процесів в Україні. *Юридичний бюлетень*. № 18. 2021. С. 164–171.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку: Закон України № 629-VIII від 16.07.2015. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/629-19#Text>. Дата звернення: 21.01.2023.

3. Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III від 05.04.2001. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n227>. Дата звернення: 21.01.2023.

4. Мусиченко О.М., Різун А.Ю. Проблеми нормативного визначення окремих видів покарань, альтернативних позбавленню волі. *Право та державне управління*. № 3 (36). Том 2. 2019. С. 49–55.

5. Старинський М.В., Завальна Ж.В. Захист прав споживачів у договорах про надання фінансових послуг: правові обмеження й механізми охорони. *Правові горизонти*. № 2 (14). 2021. С. 56–62.

6. Про кредитні договори для споживачів, що стосуються житлової нерухомості, і внесення змін до Директив 2008/48/ЄС та 2013/36/ЄС та до Регламенту (ЄС): Директива ЄС. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-14#Text. Дата звернення: 21.01.2023.

7. Тимофєєва Л.Ю. Євроінтеграційні виклики в кримінально-правовій політиці України в умовах війни. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття*. у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 318–322.

8. Про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму: Директива (ЄС) 2015/849. Верховна Рада України.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text. Дата звернення: 21.01.2023.

Електронне наукове видання

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ:
НАЦІОНАЛЬНИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ,
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІРИ**

*Матеріали
науково-практичного круглого столу
(м. Суми, 27 січня 2023 року)*

Відповідальна за випуск О. А. Швагер
Комп'ютерне верстання М. В. Плотнікової

Матеріали друкуються в авторській редакції.
Організаційний комітет не несе відповідальності за точність
наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен
та інших відомостей, не завжди поділяє позицію авторів.

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 8,72. Обл.-вид. арк. 9,75.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.